

Katedra

Intervju: ddr. Matjaž Mulej, dr. Primož Šterbenc | (Finančno) ozadje grške krize
Zgrešena mitologija osamosvojitve | dr. Boris Vezjak: Ko pojejo poslanske pesti

GENERACIJA BREZ ŽELJE

9770022929009

letnik 5 | številka 6/7
junij/julij 2010 | cena 2 EUR

Peticija za umik pripadnikov Slovenske vojske iz Afganistana

Peticijo lahko podpišete na spletni strani Katedre (www.katedra-on.net).

»Stanje je kritično, razmišljaj kritično!«

Naslednja številka Katedre bo izšla drugo sredo v septembru.

Naroči Katedro na www.katedra-on.net

Študenti imajo pri naročnini 30 % popusta.
Beri Katedro že za ceno ene kave na mesec.

ZAKAJ BI JO ISKALI? NAJ ONA NAJDE VAŠ NABIRALNIK.

*Ime in priimek:

_____

*Ulica in hišna številka:

_____

*Poštna številka in kraj:

_____

E-pošta:

_____

Telefon:

_____

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja drugo sredo v mesecu. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Naročam se na mesečni časopis Katedra.

5 številk - 8,5€

10 številk - 15€

Študenti imajo 30 % popusta pri naročnini.

Sem študent/ka.

Za upoštevanje popusta morajo študentje z naročilnico poslati tudi potrdilo o vpisu. Upoštevam tudi skenirane študentske izkaznice, ki bodo poslane na info@katedra-on.net

Poštnina in DDV sta vključena v ceno.

KATEDRA, MOČ BESED

KOLOFON

Slovenski akademski in študentski časopis Katedra

Založnik in izdajatelj

Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Vodja projekta

Dr. Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net

Uredništvo

GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net

Odgovorni urednik

Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Glavna urednica

Daša Purgaj

Sodelavci

Igor Mekina, Samo Bohak, Karolina Babič, Gregor Kuhar, Tadej Buzeti, dr. Boris Vezjak, Adam Andrej, Maja Kaučič, Dario Svetej, Sami Al-Daghistani, Anej Korsika, Darinko Kores Jacks, dr. Samir Osmančević, Simon Rajbar, Kristijan Ježič, Milan Lazarevič, Aljaž Selinšek, Igor Bašin, Asta Vrečko, Gregor Lozar, Jasmina Založnik, Jasmina Godec, Rok Kralj, Ana Štruc, Monika Horvat, Matic Štojs, Urban Breznik, Jernej Žumer in Zoran Smiljanič.

Lektoriranje

Barbara Ojsteršek, Tina Sovič

Marketing

Peter Vrtič
GSM: 064 116 740
info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva.

Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027.

Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS.

Naslovnica in ilustracija pri peticiji:
Zoran Smiljanič

NAROČILNICA

Mladi uporniki brez razloga

Aleš Kustec

Vsa Slovenija se je čudila in bila zgrožena nad nasiljem mladih demonstrantov pred hramom demokracije. Vendar nas leteče granitne kocke in razbite šipe na pročelju parlamenta ne bi smele presenetiti. Nasilje nad hramom demokracije se namreč dogaja vsak dan. Le da gre za verbalno nasilje. Kaj si ljudje mislijo o politiki, je znano. Če bi vprašali odrasle ljudi po gostilnah ali na nogometnih stadionih, kaj si mislijo o parlamentu, bi povsem verjetno dobili odgovor, da ga je treba zrušiti, ker so tam sami lopovi. In mladi so jih poslušali in to storili. Seveda tudi ob pomoči alkohola, ki je sprostil nekatere zavore.

Skrb zbujačoče pri vsem skupaj je to, da mladi uporniki niso znali artikulirati svojih zahtev. Mnogi sploh niso vedeli, zakaj so prišli na demonstracije. Še najbolj iskren odgovor (med dijaki) je bil, da zaradi prostega dneva in alkohola. Takšno razmišljanje je razvrednotenje demonstracij, ki so pomembna oblika demokratičnega boja (tudi za pravice dijakov in študentov). Velika odgovornost zato leži na organizatorjih, ki mladih ljudi niso mobilizirali kot avtonomne in kritične posameznike, temveč so uporabili pretežno populistične in demagoške mobilizacijske metode. Spodbujanje jeze pa je nevarno, še posebej, če (mladi) ljudje potem ne vedo (natančno), zakaj so jezni in kaj želijo.

Demonstracije so prikazale tudi žalostno sliko študentov. Odgovori študentov na demonstracijah, da so za več štipendij, so sicer razumljivi, a v kontekstu demonstracij nerazumljivi,

če vemo, da novi zakon namenja več denarja prav za štipendije. Kot da si nekateri študenti ali kar večina zakona sploh ni prebrala. Raje so interpretacijo zakona prepustili študentskim organizacijam in servisom, ki imajo največ koristi s sedanjim stanjem.

Kje tiči razlog za pomanjkanje kritičnosti med današnjimi študenti? Študij je dandanes v dobršni meri sinonim za zabavo in (študentsko) delo. Študentsko delo je velikokrat prej kot za študij potrebno za zabavo. Študentske zabave potekajo skozi celotno študijsko leto, vsak teden, včasih celo vsak dan. Pred leti so me sicer podučili, da jih proti koncu tedna več ni, ker študentom zmanjka denarja. Poleg tega študentske zabave prirejajo razne študentske organizacije ter tako zadovoljujejo študente in upravičujejo svoj obstoj. Tako ni presenetljivo, da so študentje demonstracije vzeli kot zabavo. In leteče granitne konce so bile kot oblika ognjemeta vrhunec zabave.

Naj na tem mestu zaradi pomanjkanja prostora zgolj omenim tudi univerze in akademske profesorje, ki prav tako ne morejo ubediti svojemu delu odgovornosti za današnje stanje študentov.

Kar pa zadeva preljubi hram demokracije, zaradi uničenja katerega smo bili tako zgroženi: demokracija je živa stvar in pripada vsem ljudem. Če si jo lastijo politiki in jo z reducirajo na lastni boj za oblast, potem je za preostalo družbo, še posebej mlado, ki se počuti izrinjeno in neupoštevano, mrtva stvar. Potem je tudi hram demokracije le še ena stavba in nič več!

INTERVJU

Ddr. Matjaž Mulej:
Fevdalni kapitalizem v 21. stoletju

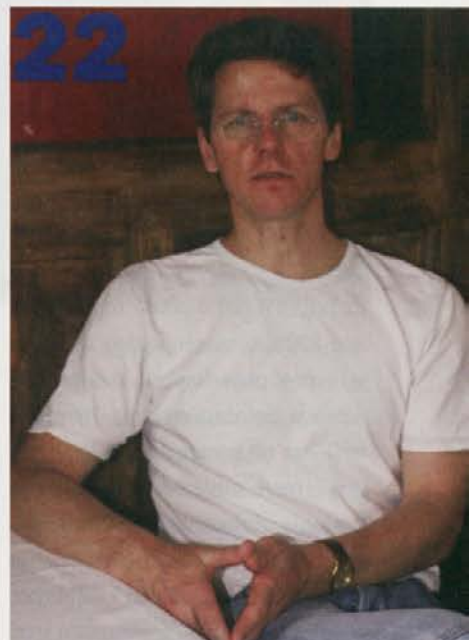
Gre namreč za krizo, ki je dosti bolj globoka, kot dajejo vtis časopisni teksti, gre za preživetost družbenoekonomskega koncepta, od katerega je človeštvo živele zadnjih sedem ali več desetletij. Ta sistem preprosto ne more več delovati.

INTERVJU

Dr. Primož Šterbenc: »Bolj ko bodo delovali ofenzivno, širši bo upor proti njim.«

Sam sem postal malce skeptičen do argumenta, da zahodna vojaška prisotnost v Afganistanu pomeni branik pred terorizmom. Muslimani namreč zahodno vojaško prisotnost v Afganistanu vedno bolj percipirajo kot okupacijo Afganistana.

AKTUALNO 4
Generacija brez želje

ŠTUDENTSKI BOJ 6
Za čigave pravice?

POGLED V PRETEKLOST 8
Student nekoč, študent danes

DIAGNOZA 9
Kristijan Jejčič: Zrcalo

MEDIJSKO POROČANJE 10
Odtenci sivine črne srede

ŠTUDENTSKI PREDSTAVNIKI 11
Pravi zastopniki študentov

KOMENTAR 12
Dr. Boris Vežjak: Ko pojejo poslanske pesti

DRŽAVLJANSKA VZGOJA 13
Avtonomija učiteljev in izbira učbenikov

EKONOMIJA 14
(Finančno) ozadje grške krize

ZGODOVINSKA RESNICA 20
Zgrešena mitologija osamosvojitve

D(N)O DNA 25
Dario Svetej: Pregrete strasti

26 ZAPISI IZ MRTVEGA DOMA
Danse Macabre ali o politični nostalgiji

28 KULTURNA DEDIŠČINA
Piramida dobiva novo vlogo in pomen

29 PSIHIATRIČNE USTANOVE
700 kilometrov bodo iskali izhod iz totalnih ustanov

30 INTERVJU
Boris Pahor: Človek, ki je ostal zvest svojim ponosnim prednikom

32 FILOZOFSKA MISEL
Je religija lahko opij ljudstva?

33 (ANTI)UTOPIČNOST
Mimesis – imitacija, reprezentacija, posnemanje

34 INTERVJU
Jernej Dirnbek (Mi2): Kvaliteta prostega časa

36 KULTURNI BRLOG
Igor Bašin: Trip

36 RECENZIJE

37 KULTURNA SCENA
Ukrepanje

38 LITERARNE PISANKE
Mi mammo se fajn

38 SATIRIČNE IZPOVEDI
Čudežna dežela

Generacija brez želje

Če smo še pred nekaj leti v splošnem ugotavljali, da v sodobni družbi prevladuje bolj kot ne nekakšna politična apatija, pa je čas, odkar je nastopila svetovna finančna in gospodarska kriza, zaznamovan s številnimi protesti po vsem svetu, presenetljivo tudi na »politično zaspanem« Zahodu. A lahko potemtakem rečemo, da je apatijo odpravil pojav razloga za boj?

Karolina Babič, foto Matic Štojs

Boji za kapitalizem blaginje

Vsekakor ni naključje, da so se številni protesti po svetu, pa ne le tisti ta veliki, kot recimo v Grčiji, ampak tudi tisti majhni, kot npr. v Gorenju in Preventu, pričeli množiti po nastopu krize v letu 2008. Kot jasen razlog za boj se je namreč pojavilo poslabšanje materialnega položaja mnogih, hkrati pa tudi jeza ob spoznanju, da je kriza v veliki meri posledica nepoštenega ravnanja določenih posameznikov. Vendar pa se moramo vprašati, ali je tukaj smiselno govoriti o kakšni »politični« vstaji ljudi, ki so pred tem spali zazibani v »mehkem despotizmu« kapitalizma blaginje, kot to poimenuje Charles Taylor. V Grčiji ne zahtevajo neke nove politike, preprosto zahtevajo, da bi še naprej tako dobro živeli, kot so doslej. V tej državi je 25 % aktivnega prebivalstva zaposlenega v javnem sektorju in plačanega s trikratno povprečno slovensko plačo. Kdo ne bi protestiral, če mu najavijo, da bo odslej prejemal le še tretjino

prejšnjega prihodka. A lahko stavko javnih uslužbencev v Grčiji razumemo kot politično aktivnost? Kaj pa je političnega na tem, da ne pristaneš na znižanje precej visoke plače? A je Kramarjeva zahteva po ohranitvi tistega milijona evrov nagrade politična zahteva?

Podobno se moramo o razlogih za proteste vprašati tudi v primeru slovenskih študentov. Seveda ni dvoma

Ljudi ne moti način, kako deluje naš svet, ne protestirajo npr. proti kapitalizmu, temveč protestirajo proti temu, da imajo premalo zasebnih koristi od tega sistema oziroma da jih imajo manj kot drugi.

o tem, da je vzgib za proteste prišel iz vrst ŠOS-a in študentskih servisov, ki želijo zaščititi svoje interese, vendar pa se je potrebno vprašati tudi, zakaj so slovenski študentje dokaj množično pristali na sodelovanje pri teh zahtevah. Kaj je bil njihov razlog? Verjetno podoben kot so razlogi pri grških javnih uslužbencih ali pri delavcih v Gorenju. Želijo dobre prihodke in po-

sledično dobro (materialno) življenje. Pustimo tukaj ob strani, da obstaja bistvena razlika med dobro plačano grško javno službo in bitko za minimalni dvig že tako minimalne plače v Gorenju, poudariti želim predvsem to, da gre pri večini protestov, ki smo jim priča v zadnjem času, za izrazito »ekonomske« in ne »politične« zahteve. Ljudi ne moti način, kako deluje naš svet, ne protestirajo npr. proti ka-

pitalizmu, temveč protestirajo proti temu, da imajo premalo zasebnih koristi od tega sistema oziroma da jih imajo manj kot drugi. Skratka, gre za tiste vrste protestov, ki jih lahko v trenutku ustaviš, če iz letala na množico vsuješ nekaj vreč denarja. To niso politični boji.

Iz ekonomskega v politični boj

Delavci v Gorenju so bili zelo blizu

prehoda, ki ga lahko poimenujemo prehod od ekonomskega boja v politični boj. Spontano, celo mimo sindikata, so se oblikovali kot subjekt z zahtevo in z močjo vztrajanja pri tej zahtevi. Vendar pa so se na žalost po zagotovitvi dviga plač na minimalno šesto evrov neto zadovoljili in umaknili. Strukture, ki so jo uspeli vzpostaviti, niso uspeli izkoristiti kot priložnosti, ki bi lahko vodila k mnogo pomembnejšim rezultatom, kot je (sicer nedvomno zelo pomemben) dvig plače. Lahko bi vzpostavili nove zahteve in vztrajali na njih, zahteve, ki bi pomenile strukturne premike, kot je recimo delitev dobičkov med zaposlene ali ukinitve selitve proizvodnje v tujino ipd. S takšnimi zahtevami lahko protesti vplivajo na spremembo politično-ekonomske strukture in torej postanejo politični boji. Vendar pa so se ti boji delavcev ustavili na ekonomski ravni.

Pred podobno prelomnico se zdaj nahajajo študentje v Sloveniji, ki so se po nedavnih »ponesrečenih« demonstracijah dobesedno prelomili na pol. Že v nekaj dneh se je pričel oblikovati prvi kontrapunkt Študentski organizaciji Slovenije, ki so ga vzpostavili študentski sveti vseh štirih slovenskih univerz prav z namenom, da bi se distancirali od pozicije ŠOS-a, ki smo jo vsi prepoznali kot zgolj ekonomski boj, kot zgolj boj za partikularne materialne interese določenih akterjev. Da ne bo pomote, tudi ekonomski boj za partikularne interese določenih skupin je pogosto upravičen, kot recimo pri delavcih v Gorenju, oziroma kot bi lahko bile upravičene študentske demonstracije, če bi se naši študentje 19. maja borili proti uvedbi malega dela nasploh, ne pa zgolj za izvetje študentskega dela iz Zakona o malem delu. Vendar pa je

bil »politični boj« proti malemu delu, žal, zgolj krinka za zelo ozko definiran zasebni boj za ekonomske interese. Največ, kar si lahko od te neljube izkušnje z letečimi tlakovci obetamo, je rojstvo nekakšnega študentskega sramu, ki bo omogočil študentski populaciji, da na novo definira svojo vlogo v družbi.

Otroštvo oropano želje

Če torej naj ti parcialni ekonomski boji, ki smo jim priča v preteklem letu ali dveh, prerastejo v strukturno pomembne politične boje, potem potrebujemo *razlog*, razlog, ki bo presegel željo po splošnem materialnem blagostanju, ki danes reprezentira skupni imenovalac vseh obstoječih želja. Kaj lahko hočejo Grki, razen ponovne vzpostavitve prejšnje blaginje? Kaj lahko hočejo študentje, razen starega »večnega statusa študenta« in polovičarskega dela? Kaj lahko hoče nova generacija?

Problem, s katerim se pred formulacijo novih političnih bojev, če naj bodo ti sploh mogoči, srečamo, je problem želje. Seveda se na prvi pogled zdi, da je človek danes bolj kot kadarkoli *bitje želje*, vendar nam podrobnejši pogled pokaže, da je pravzaprav prav nasprotno – *bitje brez želje*. Če pogledamo primer mladih, rojenih v poznih osemdesetih in v devetdesetih letih, lahko opazimo vsaj eno specifično v obravnavi njihovih otroških želja. Večina otrok, rojenih v zadnjih dvajsetih ali petindvajsetih letih, je dobila svoje prvo kolo, preden si ga je zaželela, dobili so glasbeni stolp,

preden so si ga zaželeli, dobili so megabager ali barbie komplet ali računalnik, preden so si ga zaželeli. Že kot dojenčki so šli prvič na morje ali na smučarski dopust, preden so sploh vzpostavili kakršnekoli predstave o tem, da obstajajo distance med kraji, in preden so razumeli, da je mogoče vložiti nekaj energije v to, da te distance premagaš in prispeš na ta drug kraj, če to želiš. Skratka, živeli so otroštvo »oropano želje«. Ne gre torej za to, da so mlade generacije razvajene, ker dobijo vse, kar si želijo, temveč gre za to, da so hendikepirane, ker dobijo vse, ne glede na to, če si sploh kaj želijo. Razmerje med »najprej želeli« in »nato to dobiti« se je prekinilo zaradi relativne dostopnosti materialnih dobrin in seveda zaradi pretirane starševske »skrbí« za svoje otroke. Ni torej problem v tem, da se mladi niso

Želja mladega človeka tako nima več oblike »hočem to in to«, ampak obliko »hočem karkoli«, torej hočem pač nekaj, karkoli, hočem, da se premikam, vseeno kam, samo da ne ostanem na istem mestu. Keep moving!

pripravljeni potruditi in potrpeti zato, da bi dobili to, kar si želijo, problem je v tem, da si sploh »ne znajo« želeli, nimajo izkušenj s tem, kaj pomeni razviti neko svojo željo, vztrajati na njej in biti zadovoljen, ko je uresničena. Kako naj torej generacija, ki si ne zna želeli, oblikuje politične boje? Kaj bo srž, razlog teh bojev, če ni želje? Če dvajsetletnika danes vprašamo, kakšen svet si želi, bo odgovarjal zelo abstraktno, kot iz učbenikov, da si želi bolj pravičen in ekološko osveščen

svet. Vendar v tem primeru ne govori o lastni želji, temveč o šolskih vrednotah. Lastna želja je vedno konkretna, vselej ima neko konkretno predstavo v ozadju, če tako rečemo, neko konkretno sliko, ki jo človek vidi, ko zapre oči in si zamisli sebe v svetu čez deset ali dvajset let. Ni naključje, da je ameriški etnolog Richard Sennett pri mlajših delavcih zaznal bistveno nezmožnost zamišljanja in opisovanja lastne prihodnosti. Najpogostejši odgovor na vprašanje »Kaj hočeš? Kje se vidiš v prihodnosti?« je v njegovih raziskavah »Ne vem. Samo da ne ostanem na istem mestu.« Želja mladega človeka tako nima več oblike »hočem to in to«, ampak obliko »hočem karkoli«, torej hočem pač nekaj, karkoli, hočem, da se premikam, vseeno kam, samo da ne ostanem na istem mestu. *Keep moving!*

Zahtevati »to« ali zahtevati »karkoli«

Če smo se prej vprašali, zakaj so torej naši študentje tako nepremišljeno sledili partikularnim potezam ŠOS-a in študentskih servisov, se nam kot možna interpretacija odpira prav ta nezmožnost novih generacij, da bi oblikovale lastno željo, oziroma bolje, da bi svoji želji dale smer. To, kar mladi vsekakor vselej imajo, je nekakšna čista želja, ki tišči, ki hoče nekam, a problem, ki ga ima nova generacija,

ki je bila oropana oblikovanja lastnih želja v otroštvu, je v tem, da ne ve, kam svojo željo usmeriti, želi, a ne ve, kaj želi oziroma kaj želeli. Je generacija z željo brez substance, z golo željo brez vsebine. To je generacija, ki bo zelo priročno sledila posameznim pobudam, ki bodo določale smer, kajti prav smer je tisto, kar njej sami manjka.

Da bi torej lahko študentska populacija odigrala svojo vlogo pri, če tako rečemo, spreminjanju sveta, bo morala najprej opraviti popravni izpit iz oblikovanja želja, končno se bo morala naučiti »želeli si nekaj«, želeli si točno to in to, tisto, kar bo prepoznala kot vredno lastne želje, ne pa želeli si »karkoli«, kar pač situacija ponuja kot možnost kanaliziranja lastne energije, pa naj bo to kreativna energija ali destruktivna jeza. Politični boj ne more izhajati iz abstraktnih učbeniških vrednot, ampak mora najti svoje izhodišče v konkretnih zahtevah, ki lahko izvirajo iz konkretnih in jasnih želja skupine, ki želi nastopiti kot politični subjekt. Današnja študentska populacija si bo morala najprej ponovno prisvojiti željo, za katero je bila v kapitalizmu izobilja prikrajšana, šele nato bo lahko oblikovala smiselne politične zahteve in na njih brezkompromisno vztrajala. Konec koncev, ali biti subjekt ne pomeni prav to: imeti željo, na njej vztrajati in zanjo odgovarjati. Veliko breme za pripadnike generacije, ki jim je bil vnaprej napisan scenarij o doseganju uspeha in sreče položen v zibko.

Za čigave pravice?

Slovenija je (bila) na nogah. Ko smo že pričakovali, da bo prostor za politične razprtije rezerviran zgolj za arbitražni sporazum, se je zgodilo. Zgodila se je ulica. Natančneje, slovenski študentje, oziroma kot nekateri poudarjajo, »študentje« in dijaki so razbili in poskušali zažgati sedež slovenskega parlamenta, osrednje institucije parlamentarne demokracije.

Gregor Kuhar, foto Matic Štojs

Študentje naj bi bili kritični del družbe. Bili naj bi »bodoči intelektualci« ali, kot se pogosto izraža, posamezniki, na katerih sloni napredek družbe. V svoji svobodomiselnosti so že od nekdaj predstavljali uporni, tudi radikalni del družbe, ki zahteva spremembe. Samo predvidevamo lahko, kakšna bi bila slovenska osamosvojitvev brez študentskega gibanja. Študentska oziroma mladostniška uporna dejanja so tako, tudi če so na robu pobalinstva, sprejeta z določenimi simpatijami in odobravanjem. Ob zadnjih demonstracijah, ki so jih organizirale študentske organizacije, odobravanja ni bilo. Nasprotno. Vsi se zgražajo in obsojajo dejanja huliganov in vandalov.

Kaj je bil razlog za proteste, ki so vodili do incidenta, ki pretresa javnost? Oziroma – zakaj se je protestiral del slovenskih študentov in dijakov v sredo, 19. maja, v Ljubljani? Zaradi okrnjenih pravic do izobraževanja? Zaradi slabih študijskih razmer? Morda zaradi kršenja temeljnih človekovih pravic delu prebivalstva? Zaradi vse večje družbene in socialne neenakosti? O vsem tem smo lahko veliko slišali od organizatorjev protesta in od akterjev, katerih interesi so pravzaprav bili vzrok. Zagotavljanje možnosti študija za socialno šibki del prebivalstva in zahteva po študentski avtonomiji se sliši prikladno. Gre za povsem legitični zahtevi in študentsko delo res omogoča študij marsikateri študentki in marsikateremu študentu. Toda to ne spremeni žalostnega dejstva, da so slovenski »študentje« razbili parlament za interese študentskih organizacij, klubov, servisov, za interese posameznikov, ki študentski status in možnost študentskega dela izkoriščajo s fiktivnim vpisom in

»redno zaposlitvijo« s študentskimi napotnicami, in ne smemo pozabiti, razbili so ga za delodajalce, ki služijo na račun poceni študentske delovne sile.

»Križarska vojna«

Kako se je dogodilo, da so »študentje« protestirali zoper spremembe, ki naj bi prinesle več denarja za stipendije, večjo preglednost in bolj smotrno porabo denarja, ki ga prinaša (tudi po predvideni spremembi še vedno) nizko obdavčeno študentsko delo, morda celo boljše možnost zaposlitve po dokončanem študiju? Skratka, zakaj so študentje protestirali zoper spremembe, ki naj bi jim, po mnenju mnogih, bile v korist? Je šlo zgolj za prazne obljube vlade in krinko za spremembe, s katerimi

Organizatorji protesta so uporabili vsa razpoložljiva sredstva, da so mobilizirali vse, ki so bili proti čemurkoli, zgolj z namenom prikazati, da imajo njihove zahteve široko podporo.

poskuša oblast poslabšati položaj študentov – študentje vendar ne nasedajo vladnim obljubam kar tako? Konec koncev je tudi predviden zakon o malem delu (podobno kot študentsko delo) oblika t. i. prekarne zaposlitve, ki omogoča enostavno zaposlovanje relativno poceni delovne sile, ki se je lahko hitro znebi, in tako zakon predstavlja dvorezni meč pri iskanju zaposlitve po študiju (kot poudarjajo v Semoličevemu ZSSS).

Od incidenta se vsi prikladno distanciramo – »S tem nimamo nič!«. Kdo je torej protestiral? Je bil to spontani upor jeznih študentov, dijakov, mladine, dela državljanov? Izbruh jeze in nezadovoljstva je to vsekakor bil, toda vprašanje je, ali lahko govorimo o spontanosti. Ne smemo pozabiti, da je šlo za organizirani

shod s propagando, za katero so se porabile ogromne vsote študentskega denarja. Organizatorji protesta so uporabili vsa razpoložljiva sredstva, da so mobilizirali vse, ki so bili proti čemurkoli, zgolj z namenom prikazati, da imajo njihove zahteve široko podporo.

Bilo je jasno, da ŠOS in lokalne študentske organizacije že dolgo niso več deležne široke podpore študentske populacije. Še posebej ne v zahtevah, ki zadevajo dobrobit študentskih funkcionarjev. Govorice o razsipnosti študentskih organizacij, nenadzorovanem in nepreglednem trošenju denarja, ki prihaja od študentskega dela, in govorice o preplačanih študentskih funkcionarjih niso od danes. Opaziti je bilo, da stu-

dentje, ki podpirajo zahteve ŠOS, in študentje, ki se nameravajo udeležiti protestov v Ljubljani, niso bili v večini. V študentskih domovih je nemalo propagandnih plakatov študentskih organizacij romalo v koš. Zaznati je bilo tudi apatijo oziroma nezainteresiranost za predvidene spremembe zakonodaje.

Protest, v katerem bi sodelovali zgolj študentske organizacije, klubi in servisi, bi seveda izpadel klavrno. Potrebna je bila mobilizacija. Sledila je kampanja, v kateri se je zahteve t. i. študentskih baronov prodajalo kot potrebe vseh študentov. Mariborski študentje smo bili primorani vsak dan ob nakupu bonov subvencionirane prehrane na velikih LCD-zaslonskih opazovati mično oblikovane oglase s kratkimi in jasnimi sporočili, kot npr. »Malo delo, veliko sranje« ali

»Malo delo, velika pizdarija«, ki jih razumejo tudi polpismeni. Za vse tiste pač, ki jim je poglobljanje v tematiko tuje. Enake parole smo lahko prebrali po celem mestu na serijsko izdelanih grafitih na javnih površinah, v glasilih študentskih organizacij ali na različnih plakatih, ki so bili razobešeni na vsakem koraku študentov. Skratka, študentske organizacije so se odločile namesto študentov!

Sicer je bilo prisotno tudi nekaj malega (zavajajoče) argumentacije in v glasilu študentske organizacije smo lahko prebrali nekaj mnenj avtorjev, ki nad zahtevami študentskih organizacij niso bili navdušeni. Kljub temu je večina kampanje temeljila na manipulaciji in hujskaštvu. Veliko število udeležencev se je poskušalo zagotoviti z razširitvijo obsega razlogov za demonstracije. Protestiralo se ni več samo zoper zakon o malem delu, ampak tudi zoper odpravo polnega subvencioniranja dijaških malic, zoper premalo študentskih postelj, zoper aroganco oblasti v socialnem dialogu (čeprav je dialog prekinila ŠOS in proteste izkoristila za manifestacijo svoje moči), zoper slabo splošno situacijo v državi, zoper slab socialni položaj prebivalstva in verjetno še zoper kaj. Organizirani so bili zastonjski izleti za zabave željne na pijančevanje v Ljubljani. Izkoriščene so bile mladostniško idealistične predstave o družbenih uporih, študentskem gibanju, borbi za pravice, pravično družbo in predstave o skorumpirani državi, ki krade ljudem. Izkoriščen je bil tudi bes mladih, ki ob neobetavnih prihodnostih, občutku izdanosti in razočaranosti iščemo odgovorne za nastalo situacijo.

Del kampanje je presegel vse meje dobrega okusa, ki bi ga pričakovali

od organizacij, deklariranih kot študentske. V njihovo obrambo sicer lahko povemo, da gre za prijeme, ki so za namen politične diskreditacije vse pogostejše uporabljeni tudi v slovenski »visoki« politiki. Vsaka kampanja, s katero se izkorišča jezo in strah ljudi, potrebuje tarčo, grešnega kozla. Tokrat je bil to minister za delo, družino in socialne zadeve Ivan Svetlik, delno pa tudi predsednik slovenske vlade Borut Pahor. V prostorih ene izmed študentskih organizacij smo lahko videli pravo motivacijsko tablo, kjer so posame-

ne postane resnica, so vse metode, ki jih je uporabljal nacistični režim.

Odgovornost?

Ob vsej široko organizirani kampanji in netenju sovraštva je nesprijetno odgovornosti študentskih organizacij za incident, milo rečeno, neokusna šala. Skupine, ki nimajo na študentskih protestih kaj iskati, posamezniki, ki so prišli pijančevat, in posamezniki, ki niso imeli pojma, proti čemu protestirajo, niso nikogar motili, ko so pomagali napolniti Prešernov trg. Potem pa kar naenkrat »To nismo bili mi«. Svoje pove tudi

konstruktivno sodelovanje in delovanje v skupno dobro, nosi del odgovornosti. Politično motivirano pozivanje k rušenju pravne države in parlamentarne demokracije ni ostalo brez posledic. Prav tako ni brez posledic ostala tiha podpora vsemu – pa naj je še tako sramotno, kot so neonacistični protesti – samo da se protestira proti političnemu nasprotniku.

Toda bolj pomembno vprašanje je, ali nas mora skrbeti to, kako se nagovarja slovenske študente, torej populacijo, ki naj bi bila kritična do raz-

bilo. Oblikovale so se sicer nekatere študentske iniciative, večinoma delujoče na spletu, ki problematizirajo njihovo politiko in delovanje. Po incidentu so se te pobude okrepile. Z enako vnemo, kot se je prej pozivalo k demonstracijam, se sedaj poziva k linču ŠOS-a.

Kakorkoli že, zdi se, da je sedaj skrajni čas, da študentje sami prevzamemo večjo pobudo pri urejanju problematike, ki zadeva vprašanja študentskih pravic, samega študija in predvsem dejavnosti študentskih organizacij. Če smo do sedaj študentske zadeve prepuščali odločitvam študentskih organizacij, tematiko bolj ali manj spremljali z razdalje, se sklicevali na trditev, da študentske organizacije ne predstavljajo vseh študentov, pri tem pa pridno izkoristili ponudbo, s katero te organizacije upravičujejo svoj obstoj, je sedaj skrajni čas za večjo angažiranost. Zavedati se je treba, da študentska avtonomija ne pomeni neodvisnosti od vsakokratnih političnih garnitur, ampak tudi neodvisnost od študentskih organizacij, ki samovoljno sledijo lastnim interesom, branijo lastni privilegirani, skorajda monopolni položaj, pri tem pa vse skupaj prodajajo kot borbo za naše pravice.

Izkoriščene so bile mladostniško idealistične predstave o družbenih uporih, študentskem gibanju, borbi za pravice, pravično družbo in predstave o skorumpirani državi, ki krade ljudem. Izkoriščen je bil tudi bes mladih, ki ob neobetavni prihodnosti, občutku izdanosti in razočaranosti iščemo odgovorne za nastalo situacijo.

zniki lahko napisali misli o ministru, poleg pa je bila obešena njegova lutka. Svetlik je postal izvor vsega zla. Na letakih, oglasih in na naslovnici glasila študentske organizacije je bil zakon o malem delu enačen z nacizmom, natančneje z njegovo osrednjo knjigo *Mein Kampf*, Ivan Svetlik pa posredno z Adolfom Hitlerjem. Kar je seveda svojevrsten paradoks, ki bi človeku, ki je vsaj malo izobražen, moral biti v razmislek – medijska propaganda, iskanje grešnega kozla, ponavljanje laži, dokler

dejstvo, da študentske organizacije, katerim, kot vse kaže, denarja nikakor ne primanjkuje, materialne škode ne mislijo kriti in tako vsaj delno popraviti ugleda; svojega in tudi ugleda vseh študentov.

Sedaj, po samem dogodku, je enostavno obsojati. Vse politične strani so incident preračunljivo obsodile. Toda treba se je zavedati, da politika, ki sama s svojo makiavelistično borbo za oblast, v kateri se ne ozira na sprejemljivost svojih metod ali na »malenkosti«, kot so politična kul-

ličnih manipulacij. Nas mora skrbeti dejstvo, da je množice tako zlahka zmanipulirati in naščuvati, da se borijo za interese nekoga, če je potrebno, tudi proti svojim lastnim interesom? Lahko se tolažimo z dejstvom, da kljub vsemu dobršen del študentov ni nasedel. V množici na Prešernovem trgu naj bi prevladovali dijaki in člani študentskih organizacij, udeležencev pa naj bi bilo le slabih 10.000. Vendar tudi kakega večjega študentskega neodobranja zoper politiko študentskih organizacij ni

Študent nekoč, študent danes

Anej Korsika, foto Matic Štojs

Devetnajsti maj se je pričel kot prijetna, sončna sreda. Ob koncu dneva je bilo procelje Državnega zbora razbito, skupina na facebooku, ki jo je tega dneva sram, danes šteje že dvakrat več ljudi, kot je bilo protestnikov. Slovenski politični vrh je proteste soglasno obsodil, mediji so ob tem dogodku z velikim D doživljali serijske orgazme. Vprašanje odgovornosti je postala osrednja tema v naši državi in celo za nekaj časa zasenčila polemike o arbitražnem sporazumu. Mar so krivi študentski funkcionarji ali policija ali politiki ali prisotni vandali? Nekdo vendar mora biti! Začnimo pot razmišljanja do tega ultimativnega odgovora s pogledom v zgodovino študentskega gibanja in protestov ter pogledimo, kaj nam lahko ti povedo o aktualni situaciji.

So bili študentje vedno revolucionarji?

Tokrat ne bomo govorili o znamenitem maju 1968 ali pariških ulicah. Pustimo ta že prevečkrat recikliran in popolnoma obrabljen primer ob strani in se podajamo raje v Nemčijo slabih dvesto let nazaj v zgodovino. V Wartburgu so leta 1817 na tristo obletnico slavne razglasitve tez Martina Luthra na vratih wittenberške katedrale in zgodovinskega začetka reformacije študentje organizirali festival. Wartburg je Luthru nudil zatočišče, kjer je lahko v miru prevedel biblijo in s tem postavil nove standarde nemškemu jeziku in ustvaril oporno točko za nemško narodno zavest. Ta je bila v drugem desetletju 19. stoletja v bolj klavrnem stanju. Po vojni z Napoleonovo Francijo in sklepih dunajskega kongresa so evropske sile reakcije neizprosno zožile manevrski prostor za nove poskuse demokratičnih reform, svoboda govora in združevanja pa sta bili radikalno omejeni. Večina narodov je ostala zaprtih v takšnih ali drugačnih nacionalnih kletkah, ki so se razletele šele ob koncu I. svetovne vojne. Študentje so zato v znak protesta pred Wartburškim gradom zažigali reakcionarno in konzer-

vativno literaturo, na grmado pa so leteli tudi simboli Napoleonovega režima in opozarjali nase ter na svoje nestrinjanje z navedenimi politikami. Na gorečem kupu se je znašla tudi *Zgodovina nemškega cesarstva*, delo Augusta von Kotzebueja, dramatika, ki se je norčeval iz pretenzij po svobodnih institucijah in aspiracij liberalcev po nacionalni reformi. Dve leti po znamenitem sežiganju knjig je tudi sam podlegel podobni usodi ... Večina študentov, ki so se udeležili sežiganja knjig, so bili aktivni člani študentskih združenj oziroma bratovščin. Ta združenja so se udejstvo-

vala v različnih družbenih dogodkih, za svoj najpomembnejši cilj pa so si zadala zvestobo združeni Nemčiji. Bila so tudi močno zavezana borbi za svobodo, pravice in demokracijo, vseeno pa so na trenutke iz svojih vrst izčlanjevala jude, ker so jih smatrala za nenemške. Karl Ludwig Sand je bil član ene takšnih bratovščin in delo Kotzebueja je sovražil bolj kot kdorkoli drug. 23. marca 1819 je Kotzebueja obiskal na domu in mu v obraz zakričal: »... izdajalec domovine!« ter ga večkrat zabodel. Ko je na prizorišče zločina stopil umorjenčev štiriletni sin, je Sand zabodel še sa-

Takšna monolitnost politične oblasti je načela tudi moralo nemških študentov, sčasoma so opustili svoje radikalne nazore in se zmeraj bolj spreobračali k "idealu dobrega državljana" in v svojih nazorih postajali vedno bolj konservativni.

mega sebe, vendar poskus samomora ni uspel. V zaporniški bolnišnici so ga uspešno oskrbeli in po prenehanju sojenja je bil obsojen na smrtno kazen z obglavljenjem.

To dejanje je princu Metternichu prišlo kot naročeno, slabega pol leta po dogodku je namreč sklical konferenco v Carlsbadu in brez težav sprejel serijo dekretov, ki so radikalno zožili polje svobode tako za univerzitetno delovanje kot za svobodo tiska. Pri slednjem je Metternich, že dvesto let nazaj, presodil, da bralna kultura ni na najvišji ravni. Eden izmed dekretov je namreč določal, da vsi pamfleti, članki ipd., ki ne presegajo dvajsetih avtorskih pol, ne smejo iti v tisk brez privoljenja državnega uradnika, medtem ko za dela, ki so presegala dvajset avtorskih pol, ta omejitev ni veljala. Ena izmed posledic atentata je bila tudi ukinitve vseh študentskih bratovščin, ki so bile vse po vrsti označene za revolucionarne in kot take skrajno nevarne.

Tudi t. i. pomlad narodov v letih 1848/49 ni obrodila zelenih sadov in monarhične sile so uspešno odbile tudi ta napad. Prostor za demokratično transformacijo se je v Nemčiji vedno bolj ožil, vzporedno s tem pa so bile vladajoče ideje zmeraj močnejše. Velike evropske monarhije so si tako priborile še dobrega pol stoletja življenja, dokler niso razpadle v krvavem debaklu I. svetovne vojne. Takšna monolitnost politične oblasti je načela tudi moralo nemških študentov, sčasoma so opustili svoje radikalne nazore in se zmeraj bolj spreobračali k "idealu dobrega državljana" in v svojih nazorih postajali vedno bolj konservativni. Ali so kdaj sploh imeli revolucionarne ideje? Upal bi si trditi da. Zagovarjanje nacionalne enotnosti z današnjega vidika prav gotovo ni napredna ideja, vendar je pri tem potrebno biti pošten in upoštevati specifičen zgodovinski kontekst, v katerem so delovali nemški študentje. V času, ko je Evropo obvladal primež monar-

Zrcalo

hičnih dinastij, ki so bile dobesedne kletke narodov, je bil boj proti temu nedvomno napreden. Zavzemanje nemških študentov za nacionalno in sekularno državo, ki bi bila urejena v duhu liberalne demokracije, je zato vendarle progresivno. Ideje je potrebno analizirati v duhu zgodovinskega konteksta, v katerem so se pojavljale in delovale, sicer neizogibno zapademo v izrekanje s pozicije, ki samo sebe dojema nad kakršnokoli obstoječo zgodovino in jemlje za osnovo mišljenja zgolj obstoječo sedanost. Zdi pa se, da slovenska politična in medijska sedanost očitno ni sposobna narediti niti takšne napake.

Kaj pa mi?

Temeljno vprašanje, ki se zastavlja ob nedavnih študentskih protestih, je, kaj se je v resnici zgodilo. Zelo močna linija interpretacije poudarja sram. Kot se v tako delikatnih raz-

Danilo Türk pa se je sramoval črnega dneva politične nekulture. Značilno za kapitalizem je sram naposled postal tudi posej in pojavile so se majice s sloganom *Ne meči, reči!* Kupiti jih je moč za deset evrov, vendar pri tem ostaja pomirjujoča zavest, da bosta dva evra namenjena obnovi Državnega zbora.

Moram priznati, sramežljivo in s težkim srcem, pa vendar – mene ni sram! Mislim namreč, da je pri tako močnem občutenju, kot je sram, potrebno imeti jasno razdelano hierarhijo. Naj razložim na nekaj primerih. Ko Pavle Gantar izjavi, da kdor meče jajca, ne more biti lačen, me je bolj sram takšne izjave, ki socialno politiko zamenjuje z jajci, kakor nekaj vročeglavcev, ki so v parlament metali jajca. Ko Danilo Türk, ki je ob sprenevedanju Gregorja Golobiča smatral, da je čas še za eno priložnost in ob svojem obisku Sarajeva za letalo po-

Sram me je tega, da mladi nimamo perspektive, da so sanje o lastnem stanovanju le še oddaljen privid, prav tako tudi varna služba za nedoločen čas. Sram me je okoliščin, ki so sploh privedle do tega protesta.

pravah spodobi, je najprej potrebno pogledati, kaj beseda sploh pomeni. Sram je *neprijeten, neugoden občutek, ki nastane iz zavesti o neprimerosti, nečastnosti lastnega ravnanja, stanja*. Gre za specifično občutje, ki ga lahko zasledimo zgolj pri ljudeh in za živali ni značilno. Nemara je bil sram še toliko večji, ker naj bi bili priča živalskemu obnašanju v njegovi najhujši obliki. Živalsko divjanje brez vsakršne vsebine, zgolj nasilna erupcija nekontroliranih čustev. Zato so facebook skupine cvetele kot gobe po dežju, tudi če vas je tega dne morda bilo sram česa povsem drugega, ste imeli enkratno priložnost, da se pridružite večtisočglavi virtualni množici, ki jo je bilo prav tako sram, in ste v njej lahko utopili svojo malo sramoto. Sram ni bilo zgolj navadnih državljanov, sramovali so se tudi mediji, ki so v svojem poročanju kar tekmovali, kdo bo z večjo moralnostjo obsodil početje pred parlamentom. In nenazadnje sram je bilo tudi nekatere naše najviše politične predstavnike. Pavle Gantar se je sramoval tega, da so ljudje, ki so želeli stoodstotno subvencionirano malico, v parlament metali jajca, če bi si jih pa lahko spekli in rešili problem.

rabil več kot slovenski delavec zasluži v desetih letih, govori o črnem dnevu politične kulture, ga ne morem jemati resno in me je sram prostodušne dvoličnosti. Veliko bolj kot nekaj razbitih šip na parlamentu me je sram, da imamo v Sloveniji skoraj 100.000 brezposelnih, da imamo več kot 200.000 ljudi, ki živijo pod pragom revščine. Sram me je tega, da mladi nimamo perspektive, da so sanje o lastnem stanovanju le še oddaljen privid, prav tako tudi varna služba za nedoločen čas. Sram me je okoliščin, ki so sploh privedle do tega protesta. 19.5.2010 se je zgodila ulica in gnev vseh tistih, ki v naši družbi nimajo glasu in se ne znajo artikulirati. Navkljub vsem poskusom depolitizacije je šlo za političen dogodek, ki ga ne moremo s takšno lahkoto zvesti na vandalizem. Razumeti ga je potrebno kot določeno družbeno razprtje, čigar vsebina bo v naslednjih tednih dokončno zapečaten. Kot se je nemška javnost zgražala ob wartburškem zažiganju knjig, tako se slovenska lahko začne zgražati ob kamenjanju parlamenta. Vendar zgolj zgražanje ni dovolj za odpravo konkretnih družbenih problemov, s katerimi se danes soočamo mladi.

Veste, kaj imata skupnega zrcalo in ugled? Oba lahko sicer popravimo, če se poškodujeta, a razpoka ostane zmeraj vidna. Ne velja samo za ugled, tudi zrcalo je odlična prisposoba za pretekle dogodke na študentski sceni. Brez skrbi, ne bom pisal o neodgovorni in hudobni študentski organizaciji, tudi ne bom komentiral zgodbe o E.T.-ju, ki je sabotiral demonstracije. Po moji skromni oceni imata obe strani dovolj sposobnih PR-ovcev, ki bodo zadevo obrnili sebi v prid. Mnogo bolj so pretekli dogodki dobro zrcalo družbe, ki je sposobna ustvariti mladino, ki brez pomislov uniči hram slovenske demokracije.

Novica o nasilnih demonstracijah me je dosegla v ZDA, državi, kjer se otroci še pred poštevanke naučijo državljansko prisego. Verjetno je to dodatno vplivalo na to, da nisem verjel novicam. Še zdaj mi ni jasno, kako lahko dvajsetletniki uničujejo dom svoje dvajsetletne države. Kako lahko z enim gibom roke razvrednotijo stoletja bojev in stotine umrlih za narodovo samostojnost ... Gotovo sem idealist, ko verjamem, da obstajajo meje, ki jih neka civilizacija ne sme preseči. Če bi še morda razumel, da bi v razgretem ozračju protestniki napadli policiste, ki s svojim nastopom nedvomno predstavljajo določeno provokacijo, je napad na stavbo parlamenta onkraj razuma. Ob tem sem sit zmanjševanja pomena tega nasilja, saj lahko posameznik, ki si drzne napasti stavbo, ki neposredno predstavlja vse ljudi neke države, z lahkoto napade vsakega državljanja te države posebej. Nekaj mora biti hudo narobe v naši družbi, da se to lahko zgodi. Najsi bo to pomanjkanje domovinske vzgoje ali

presežek »šank politike«, mi ni povsem jasno. Odgovorni so vsi državljani. Tisti, ki gledajo pod prste vladi, ker kupuje vladno letalo, in predsedniku, ki predlaga rezidenco. Vse pod krinko lažnega egalitarizma. V naši državi se namreč rado pozabi, da se moraš najprej sam spoštovati, da te bodo spoštovali drugi. Privilegiji voditeljev namreč niso nikakor nepotrebni ali sam sebi namen. Razmislite samo, zakaj angleška kraljica neprestano nosi klobuke kot simbol krone ali kako bi gledali na papeža, ki bi vodil mašo s popackanim talarjem. Avtoriteta državnikov in države se namreč gradi prav na privilegijih, ki jim jih priznamo. In tukaj smo pretekla leta v Sloveniji zaspali. Pomagala ni niti nobena izmed nacionalističnih strank. Poskusi uvajanja novih in zasmehovanje obstoječih državnih simbolov namreč niso preveč produktivni. Ves svet pozna krog 12 zlatih zvezd na modri podlagi, čeprav morda ni skladen s heraldičnimi načeli in ne izvira iz srednjeveški grbov. Tudi demokrati s svojo politično trgovino, ko kupujejo volilne glasove na račun uničenja hrama demokracije, niso nič kaj boljši. Vprašati se celo velja, ali jim demokracija res kaj pomeni. Levica pa ima že pregovorno raje internacionalo.

In intelektualci? Utemeljeno se ob tem namreč sprašujemo, ali niso šole in univerze najbolj poklicane, da bi oblikovale ustrezen odnos do države, njenih simbolov in državnosti nasploh. Nenazadnje so oni tisti, ki oblikujejo mladino in njen moralni kompas. Oni bi morali imeti jasna stališča do vsakršne oblike nasilja. A glede slednjega je zgovorna izjava enega izmed slovenskih rektorjev: »Načelnega stališča do tega na univerzi še nismo zavzeli.«

Odtenki sivine črne srede

Toliko dezinformacij, površnega poročanja ali namernega zavajanja, kot je bilo pri poročanju o študentskih oziroma dijaških protestih, že dolgo nisem zasledil.

Samo Bohak, foto Matic Štojs

Vsem, ki se ukvarjamo z novinarstvom, je znano, da je prvo pravilo medijev, da moraš dati ljudem, kar hočejo. Kljub temu je zanimivo opazovati, s kakšno lahkoto s(m)o brez kančka kritične refleksije to pravilo ponotranjili. »V prazgodovini« je veljalo, da je poslanstvo novinarja, da zainteresirani javnosti servira dejstva, ki potem državljanu omogočijo, da si ta ustvari sliko o svetu, preko katere se potem odloča, kako bo deloval. V dobi »infotainmenta« novinarstvo vse bolj postaja podobno zabavljaštvu in novinar postaja klovn in zabavljak, katerega naloga je, da bralca zabava. Poglejmo si »case study«, ki se nam ponuja, če že ne kar vsiljuje. Dogajanje na t. i. študentskih protestih. Rumeno novinarstvo je potrebno jemati z rezervo. Namen tabloidov ni, da bi iskali resnico, ampak da pripovedujejo zgodbe in zabavajo zdolgočasene gospodinje, radovedne upokojenke in nudijo snov za opravljanje pri frizerju. Dokler se vsi tega zavedamo in se tabloidi držijo svojih meja, so nam lahko nadležni, vendar so podaljšek socialne funkcije opravljanja, ki se je razvil kot posledica tehnologije, torej razvoja tiska. Problem nastane, ko rumeni mediji začnejo imitirati resne medije in prevzamejo formo resnega časopisa, brez da bi temu sledil premik pri vsebini.

Požar Report je znan slovenski tabloid, od katerega noben resen novinar ne pričakuje več kot le senzacije in ekskluzivne nepreverjene novice. To lahko sprejmemo kot dejstvo o svetu in se nanj privadimo. Zgodbe o tem, kdo je s kom na kak način seksal, so zabavno čtivo za lahkotne popoldneve. Problem nastane, ko se g. Požar odloči poročati o tako kontroverzni temi, kot so študentski protesti, in na vrat na nos za nasilje pred parlamentom obtoži Andreja Kurnika (novo vsemogočno sivo eminenco) in ostale aktiviste, ki so takrat, ko bi naj razbijali parlament, bili že dve uri doma, kar lahko potrdi tako policija

kot video posnetki in nešteto prič. Tisti, ki je obtožbe lansiral, bi se lahko pri svojem početju vsaj bolj potrudil. Problem pa ni samo v sprevačanju besed, ampak v manipulaciji s slikami in videi. Podpora trditvi, da je Matevž Kladnik vodja neonacistov, naj bi bila slika, na kateri na javni prireditvi sedi med dvema osebama, ki imata na majicah karantanske panterje. Po tej logiki lahko neonacizma obtožimo tudi mlado mamico, ki gre v Ljudski vrt pogledat tekmo in ob njej hodita njena otroka, dva nasmejana najstnika, z majico karantanskega panterja. Vsak filmar ve, da lahko z montažo poveš, katerokoli zgodbo želiš, če se dovolj potruдиš, prav tako kot tisti, ki se ukvarjajo s statistiko in vedo, da lahko s čarovnijo številuk ustvariš rezultate po svoji meri.

Kar zmoti kritično oko, ni toliko pričakovano blatenje oz. senzacionalizem, ampak površnost, s katero je speljano. Matevža Kladnika so še pred Kurnikom obtožili, da je vodja demonstrantov, podpornik, če že ne vodja neonacistov in celo neo-nacist in anarhist hkrati. Mediji so nekritič-

no reciklirali, dokler je niso pobrale PR-službe zainteresiranih strank in iz Kladnika naredile vodjo vseh neonacistov in mu začele pripisovati neslutene zasluge in zmožnosti. Ko je postalo jasno, da Kladnik ne more biti grešni kozel, je njegovo mesto zasedel Kurnik, ki naj bi že vnaprej predvidel in načrtoval demonstracije ter se povezal z Igorjem Lukšičem (dokaz za to je dejstvo, da je pri njem pisal diplomu). Skupaj sta skovala diabolni načrt, kako razbiti parlament. Grims je »inteligentno« pripomnil, da ni izključena povezava levičarskih podmladkov in Kurnika. Manjkajo le še udbomafija, tranzicijska levica in Kučanov klan. Ne pozabimo še na marsovce, E. T. vesoljčka in ljudi kuščarje, kar bi verjetno dodal teoretik zarote, David Icke. Teorija zarote je tako popolna.

Ne bomo se spuščali v demantiranje vseh izjav, ki so se pojavile po medijih v zadnjem času, saj večina izmed njih demantira same sebe, ne stojijo kot resen argument oz. ne držijo vode. Morda je smiselno ne glede na to, komu verjamemo, objektivno pri-

pomniti, da si tako ŠOU kot politični podmladki, ki se gredo vojno s širjenjem nepreverjenih informacij, delajo medvedjo uslugo. Ko bo skozi zob časa resnica ali vsaka delna resnica o dogajanju prišla na dan, bodo tako eni kot drugi izgubili še zadnji delček kredibilnosti.

Naj dodam še svojo osebno izkušnjo. Sam sem se demonstracij udeležil kot novinar in dogajanje spremljal od jutra do poznega popoldneva. Fronta prekercev, ki je v očeh nekaterih zlovesča organizacija, nikakor ni pozivala k nasilju in je tako poskuse nasilja kot tudi sovražni govor poskušala omejiti. Ko so videli, da v nepreglednem trušču ni mogoče artikulirati svoje pozicije, so konsenzualno zapustili prizorišče protesta in pozivali ljudi, naj se jim pridružijo v Rogu, kjer bi na javni tribuni skozi argumentirano razpravo poskušali najti rešitve na probleme, s katerimi se soočajo tako študenti kot dijaki. Ne gre zanikati, da udeleženci niso peli hvalnic vladi in sadili rožic, saj gre na koncu koncev le za protest in ne za skupinske litanije. Vendar sta bila upravičen bes in jeza konstruktivno usmerjena v razmislek o reševanju problematike, s katero se tako vlada kot druge institucije neuspešno spopadajo. Namesto granitnih kock so po zraku letele ideje o izboljšanju statusa quo. »Pirati« so se tokrat izkazali za bolj civilizirane od mladih dijakov, s katerimi stoji in pade naša prihodnost.

Resnični problem pa morda ne leži v razbitih oknih ali izidu bitke med silami dobrega in zla, ampak v kolateralni škodi, ki jo bo utrpela slovenska demokracija. Znan je rek, da je v vsaki vojni prva žrtev resnica. Če bo šel razvoj po načrtani poti, bomo kmalu pričala permanentnemu izrednemu stanju in poleg strupenih puščic, podtikanja in laži z mačehovskim odnosom do resnice zabijamo žeblje v krste slovenskega novinarstva, ki je kot četrta veja oblasti predpogoj za delujočo demokracijo.

Alternativne demonstracije Fronte prekercev

Pravi zastopniki študentov

Pretekli dogodki so na študentskem področju poskrbeli za omajanje zaupanja študentov in celotne javnosti v študentska organiziranja. Medsebojno sodelovanje in usklajevanje vprašanj skupnega pomena je prav zaradi tega še bolj pomembno, zato so študentski sveti Republike Slovenije predstavili že dlje načrtovan predlog za ustanovitev koordinacije študentskih svetov univerz RS.

Ana Štruc, Monika Horvat, foto Daša Purgaj

Študentski svet je po 20. členu Zakona o visokem šolstvu organ univerze. V 26. členu tega zakona je natančneje določeno, kakšen je njegov pomen: »Študentski svet sestavljajo predstavniki študentov. Študentski svet obravnava in daje pristojnim organom mnenje o statusu visokošolskega zavoda, o vseh zadevah, ki se nanašajo na pravice in dolžnosti študentov, lahko pa tudi mnenje o kandidatih za rektorja in dekana, ter sprejema in izvaja program interesnih dejavnosti študentov visokošolskega zavoda v sodelovanju s skupnostjo študentov. Če mnenje iz prejšnjega odstavka ni upoštevano, lahko študentski svet zahteva, da pristojni organ na način in po postopku, določenem s statutom, še enkrat obravnava in odloči o posamezni zadevi.«

Kot je razvidno iz zakona, so predstavniki v študentskem svetu edini pravi predstavniki študentov, saj prihajajo iz njihovih vrst in so tudi neprestano v stiku z njimi, tako v študijskih klopek kot pri obštedijskih dejavnostih, kar ponazarja tudi njihov slogan »Od študentov za študente«. Ravno zaradi tega si predstavniki študentskih svetov želijo, da bi jim Vlada RS dajala večji poudarek. Danijel Vuk, prorektor za študentska vprašanja Univerze v Mariboru, ob tem meni: »Študenti smo v nezavidljivi situaciji. Nima mo urejenih socialnih vprašanj, nimamo dovolj študentskih postelj, ne vemo, ali se bomo po diplomi lahko zaposlili. Ne vemo, kako bomo zaživel po diplomi dostojno družinsko življenje, saj mladi skoraj nimamo možnosti za primeren najem ali nakup stanovanja. Grozijo nam z uvedbo šolnin in še bi lahko naštevali. Zato v duhu diskusije o odprti študentski zakonodaji upa-

mo na povabilo vlade k skupnim pogajanjem.«

Predstavniki študentskih svetov Slovenije so že pred demonstracijami, ki so se zgodile 19. maja, bili nasprotniki le-teh. Vuk je povedal: »Zdi se, da so demonstracije bile v znamenju varovanja interesov študentskih funkcionarjev, študentskih organizacij in z njimi povezanih skupin, ki bodo po novem zakonu veliko izgubili. Študentom ponujajo zavajajoče informacije in tako spretno manipulirajo s študenti, ki so premalo kritični. S tem bodoče intelektualce spreminjajo v bodoče neandertalce.« Zavedajo se, da so zaradi ŠOS-a, DOS-a in drugih študentskih organizacij izgubili kredibilnost in tako stanje je potrebno popraviti, zato je prav, da se vsi usedejo skupaj in pomenijo, kaj lahko storijo, da se bo ta slika študentov popravila in bodo spet verjeli, da jih zastopajo tisti, ki jim ni vseeno za njihovo dobrobit.

Funkcionarji predstavljajo kapital študentskega dela, ne študentov, denar porabljajo v neprimerne namene, kot je npr. nakup nepremičnin ali ogled svetovnega prvenstva v košarki. Študentski sveti veliko manjše količine denarja porabijo dosti bolj smotno. Vuk navaja: »Čeprav imajo študentski sveti v primerjavi z drugimi oblikami študentskega organiziranja na voljo razmeroma malo finančnih sredstev in njihovi člani svoje delo večinoma opravljajo volontersko, vseeno uspejo narediti veliko za študente in ravno tukaj se vidi, da velika količina denarja ni potrebna za zadovoljstvo študentov.« V študentskih svetih RS smatrajo, da je v tem trenutku zelo pomemben dialog, ki bo prišel v ospredje pri ustanovitvi novega nacionalnega telesa, ki je bil že nekaj časa v pripravi. Gre za koordinacijo študentskih sve-

Danijel Vuk

»Študentom ponujajo zavajajoče informacije in tako spretno manipulirajo s študenti, ki so premalo kritični. S tem bodoče intelektualce spreminjajo v bodoče neandertalce.«

tov univerz RS, kjer bodo študentski sveti (Študentski svet Univerze v Ljubljani, Študentski svet Univerze v Mariboru, Študentski svet Univerze na Primorskem in Študentski svet Univerze v Novi Gorici) sodelovali med seboj kot tudi z državo, družbo ter slovenskimi in mednarodnimi organizacijami in združenji.

Koordinacija študentskih svetov univerz RS bo obravnavala vsa vprašanja v zvezi z visokošolskim dodiplomskim in podiplomskim izobraževanjem; finančna vprašanja skupnega pomena; vse zadeve, ki se nanašajo na splošno zakonodajo, predvsem na Zakon o visokem šolstvu ter podzakonske akte in druge predpise, ki zadevajo visokošolsko dejavnost; vprašanja v zvezi z obštedijsko dejavnostjo ter bo posredovala skupna stališča pristojnim državnim institucijam, javnostim in rektorski konferenci.

Vuk je ob ustanovitvi koordinacije poudaril, da je želja po tem stara že nekaj časa, saj več kot deset tisoč študentov pričakuje, da se jih ob pomembnih zadevah primerno zastopa: »Zaradi tega Vlado RS pozivamo, da ob spremembah visokošolske zakonodaje razmisli o osnovni vlogi študentskih svetov pri zastopanju študentov. Sedanja vloga je zreducirana večinoma na sodelovanje pri obravnavi študijskega procesa, kar pa ne predstavlja edine razsežnosti študentske populacije.«

Študentski sveti verjamejo v skupni dialog, ki ga bodo še naprej vodili in si prizadevali reševati razmere, v katerih študiramo sedaj. Želijo si, da se tudi podpora študentskih kolegov čim prej povrne in bodo aktivno sodelovali z njimi, saj bodo tako konstruktivno in nerazdiralno odločali o svoji usodi.

Ko pojejo poslanske pesti

Čudna so pota dovoljenega v politiki. Še bolj nenavadna so pota smešenja politikov v javni recepciji ali celo odpuščanje njihovih grehov. Ko se predsednik vlade pošali na račun poslancev, ga za ušesa predsednik parlamenta. Ko se hkrati stepe poslanec, to nikogar ne skrbi.

Dr. Boris Vežjak

A najprej k prvemu: prav nič ni bil Pavel Gantar pripravljen popuščati, ko se je na študentski tržnici Pahor odločil šaljivo zavrniti mimobežno povabilo na neki stojnici, naj poskusi alkohol. Zahteval je nič manj kot opravičilo za tisti zdaj že zloglasni premierjev dovtip »da bo vsaj eden trezen v parlamentu«, domnevno nevarnost, ki bi lahko omajala sicer visoki ugled parlamentarcev. In ga kasneje tudi dobil. Sprožena debata ob tem o mejah šaljivega in dostojnega v politiki je bila zanimiva in poučna. Prava filozofska drama bi lahko nastala, če bi se razvila, kajti jasnih načel pri tem ni, premierju bi lahko prilepili bodisi oznako »sovražnega govora« ali vsaj nespoštljivosti in ju relativno legitimno zagovarjali. Enako dobro bi lahko zagovarjali nasprotno tezo, češ za šaljive besede, če ne letijo neposredno na nekoga in žalijo čustev, se resni treba opravičevati. Debate, kjer lahko enakovredno zagovarjamo obe nasprotni si stališči, so najboljše in najbolj plodne.

Premierjev »eksczes« je bil evidentno prenapihjen. Še zlasti postavljen ob bok nečemu bolj resnemu. Ko se je npr. poslanec približno tiste dneve fizično stepel, to nikogar niti malo ni zaskrbelo. Tudi predsednika parlamenta ne in tudi drugih odzivov ni bilo. Da ni fizično obračunal v državnem zboru, ne spremeni veliko, če sploh kaj. Govorim o magistru Andreju Vizjaku, ki ni kdorsibodi – poslanec SDS je bil v prejšnjem mandatu nič manj kot minister za gospodarstvo

in tudi župan Brežic. Med letošnjimi prvomajskimi prazniki je obračunal s strankarskim kolegom iz Krškega Danilom Koritnikom in se pri tem kasneje branil, da ga je ta provociral, oblegal in obkladal z različnimi žaljivkami. Ker je agresivno silil vanj, je kasneje razložil, si je zaželel, da se pač odstrani. »Če je to prekršek, ga obžalujem«, je zvito sklenil svoj zrahljani opis dogodka in pri tem pozabil povedati, kdo

Narobe svet je to: ko se politik pošali, ga vzamemo resno, ko se smrtno resno fizično stepe, jemljemo to za šalo. Opisani preobrat bi nas moral skrbeti in za takšno novinarsko zlorabo je res treba vsem po vrsti čestitati!

je poklical policijo, ki je napisala mandatno kazen za kršenje javnega reda in miru – Vizjaku 200 evrov in Koritniku 50.

Kakšne fizične posledice sta utrpela oba petelina, ni toliko pomembno. Bolj zanimivo je naslednje. Noben veliki medij, razen Pop TV, sploh in niti z besedo ni poročal o dogodku. Kot da ga ni bilo: v mislih imam STA, Delo, Dnevnik, Večer ali RTV SLO. O Pahorjevi šali so seveda poročali vsi. Toda v Vizjakovem primeru so takoj zavzeli komično distanco in pri njej ostali. Poslančev ravs jih je zanimal izključno iz perspektive »črne humorne kronike«. Novinar Pop TV je kot edini komentar ponudil tole: »Pravi prijatelji niso za pogovor o denarju, zemljiščih in politiki. Če se ga napijete, dajte se raje pogovarjati o nogometu ali pa o kakšni luštni, no.« Ko sem prebiral relativno zelo redke zapise o dogodku, sem naletel na nekaj vrstic v Dolenjskem

listu. Potrdile so mojo hipotezo o komični prezentaciji dogodka; novinarju se je zapisalo (če naj se izrazim bolj blago), da je letos prvega maja poslanec pokušal »bobnati ne po bobnu, ampak po svojem strankarskem kolegu Primožu Koritniku«. To se je zgodilo, še pravi, v gostilni v Čatežu ob Savi, »kjer je potekala omenjena tolkalska prireditve«. Navaja še razlog, češ do pobesnelosti je privedla verjetno

Koritnikova nizka ocena Vizjakove iskrene privrženosti ideji SDS. »Med vroča Janševa bojevnika« se je zakadil še nekdo, vsemu skupaj pa je botroval, kot dodaja, taisti alkohol, ki zaskrbel že Pahorja.

Toda pustimo ironijo natančnosti njegove »alkoholske« diagnoze ob strani. Pri tistih redkih medijih, ki so sploh pisali o pretepaštvu poslanca, je bil dogodek prikazan izključno z namenom zabave in ambicijo po rumenih vsebinah. Kot da več ne šteje za resni moralni problem. Celó več, tu smo se bili pripravljeni smejeti. Narobe svet je to: ko se politik pošali, ga vzamemo resno, ko se smrtno resno fizično stepe, jemljemo to za šalo. Opisani preobrat bi nas moral skrbeti in za takšno novinarsko zlorabo je res treba vsem po vrsti čestitati! Še huje, tudi našim komentatorjem ali publicistom se to ni zdelo zanimivo omeniti – raje so do krvi analizirali puhel dovtip, ki ga je mimogrede

navrgel Pahor. Kako si torej razložiti popolnoma nasprotni obravnavi Pahorja in Vizjaka? Sprevrčanje smešnega v resno in nečesa resnega v smešno? Kdo je zaslužen za takšno stanje, ki ga očitno precej diktirajo in generirajo mediji? Stvar je dejansko še hujša in mnogi so že pozabili, da to ni prvi primer fizičnega nasilja med poslanci. Čeprav se, zanimivo, največkrat omenja relativno nedolžen zamah Jelka Kacina s časopisom proti poslancu SDS desetletja nazaj, vsi po vrsti pozabljajo na bolj otipljive in »dragocene« primere Pavla Ruparja, ki je ne le s pestmi obračunal s posamezniki in zato hodil po honorarje na sodišče, ampak z istim nasiljem kasneje tudi pred mediji grozil na javnih prireditvah. Še en poslanec SDS je odigral silaka – v parkirni garaži je Branko Kelemina obračunal z nedolžnim delavcem, ker mu je »sral po glavi«. Zdaj že prebegli poslanec iste stranke Franc Pukšič je pred nekaj leti zaslovel po nasilnem vzgojnem prijemu nad svojo hčerjo. Mimogrede, se je že našel junak, ki bi iz takšne bogate statistike upal izpeljati sklep, da so v stranki SDS pač bolj kot drugje nagnjeni k dokazovanju svoje resnice s pestmi? In zakaj?

To se bržkone ne bo zgodilo, če drži, da nasilje med poslanci nikogar resno ne zanima. In prav zato so sprevrženi vatli odrekanja humorja Pahorjevemu dovtipu še bolj presenetljivi. Čeprav je, kot rečeno, premier za razliko od poslanca res ostal trezen in v svojem dovtipu imel skoraj prav.

Avtonomija učiteljev in izbira učbenikov

Nedavno smo dobili *Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o upravljanju učbeniških skladov*. Zadeva ne bi bila omembe vredna, če ne bi prinašala nekaj bistvenih sprememb, ki zadevajo kompetence in avtonomijo učiteljev.

Andrej Adam, foto Matic Štojs

Priznati je sicer potrebno, da so snovalci sprememb imeli v mislih regulacijo poblaznega trga, na katerem založbe – zaradi dobička, jasno – proizvajajo učbenike kot po tekočem traku in pritiskajo na učitelje, da v novem šolskem letu izberejo prav njihov izdelek. Toda ukrep (tukaj bomo preiskali samo eno spremembo dosedanjega pravilnika) ne predstavlja prave rešitve, trga ne zajeti, temveč

spremembo: »10. člen se spremeni tako, da se glasi: Izbor učbenikov za prihodnje šolsko leto predlaga ravnatelj strokovni aktiv učiteljev, ki poučuje predmete, pri katerih se bo posamezni učbenik uporabljal, najkasneje do 1. marca tekočega šolskega leta. Ravnatelj o izboru učbenikov odloči najkasneje do 31. marca tekočega šolskega leta. [...]

Strokovni aktiv učiteljev predlaga

več letih). Isto se je nanašalo tudi na delovne zvezke in druga gradiva, čeprav je res, da ta običajno niso bila zajeta v učbeniški sklad. Se pravi, včasih je bil izključno učitelj tisti, ki je odločal o učnih gradivih, šola pa je njegovo izbiro zgolj evidentirala.

Po novem pa je evidentiranje učiteljeve izbire šele prvi korak v nabavi učbenikov, delovnih zvezkov in drugih gradiv. Drugi korak – zlasti pri izbiri učbenikov – je odločitev ravnatelja (kar je pomembna novost, a tukaj nimamo prostora, da bi se ji posvetili), tretji in dokončni korak pa odločitev staršev (sveta staršev), zlasti ko gre za delovne zvezke in druga gradiva.

To v načelu pomeni, da utegnejo starši (če ostanemo pri tem) tudi zavrniti prvotno izbiro učitelja, posebno, če se ne bodo strinjali s ceno izbrane, če bodo, denimo, raziskali trg in ugotovili, da obstaja nabor cenejših delovnih zvezkov in učnih gradiv.

Četudi bi utegnili reči, da se to v praksi ne bo pogosto dogajalo ali sploh ne, da s tem vendarle poskušamo vsaj malo zajeziti pohlepne založnike, pa to po moje ni dober argument za obrambo *Pravilnika o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o upravljanju učbeniških skladov*. Če skušamo ohraniti načelnost in učitelji bi jo morali ter se ne ozirati na naključne (tržne) dejavnike pri izbiri učbenikov, moramo ugotoviti, da novi pravilnik resno posega v strokovno (in avtonomno) presojo učiteljev. Vzemimo primer, ko nek učitelj v danem šolskem letu izbere en delovni zvezek, za katerega tekom leta ugotovi, da slabše kot pričakovano izpolnjuje učne cilje, da metodično in didaktično ni tako ustrezen, kot je po prvem pregledu obljubljal ipd. Ali ni potem – gledano s strokovnega vidika – upravičeno,

da ga učitelj zamenja? In ali je smiselno, da se mora pri tem strokovnem premisleku po novem spraševati, kaj bodo rekli starši?

Zagovornik *Pravilnika o spremembah* bi utegnil na tej točki reči, da pa učitelji morebiti niso tako kompetentni, kot si domišljajo, da v poplavi učnih sredstev več ne morejo dobro izbrati itd. Toda ali so potem kompetentni arbitri starši? Nekateri gotovo so, zlasti če tudi sami delajo v šolstvu. Toda ali so, če vzamemo najbolj idealno skupino staršev, kompetentni arbitri na prav vseh predmetnih področjih? Ali se ukvarjajo z didaktičnimi problemi posameznih predmetnih področij? In končno, ali njih ne more preplavati prevelika izbira na posameznih področjih in ali »zviti« založniki nanje ne morejo vplivati?

Toda omenjeni zagovornik bi sedaj lahko dejal, da se starši v resnici ne rabijo ukvarjati z vsem tem, saj odločajo samo o ceni. Toda potem jim odgovarjamo takole: obžalovanja vredno je, da je v resnici cena tista, ki lahko postavlja ključno merilo izbire in odtehta morebitne boljše strokovne razloge. Morda je res, da utegne to prisiliti založnike, da bodo izdajali cenejša učna sredstva, toda v ničemer jih ne bo sililo, da bodo ta tudi kakovostnejša. Zaradi vsega tega imamo pred sabo samo še en primer, kako tržna logika prodira v šolsko polje, hkrati pa že tudi lahko ugotovimo, da bi morala država – namesto da dopušča komercializacijo vseh področij življenja – vendarle zagotoviti tudi pogoje za obstoj področij, kjer trg nima kaj iskati in kjer bi morala vladati izključno strokovna razprava. Najbrž lahko priznamo, da so odgovorni poskušali doseči prav to, a kot sem pokazal, jim z danimi ukrepi to ne bo uspelo. Kvečjemu slabše bo!

mu omogoči samo nova področja delovanja, ki so še slabša. Rečeno drugače, čeprav pozdravljam motiv, ki je vodil v spremembo *Pravilnika o učbeniških skladih*, dvomim, da bo ukrep karkoli rešil.

Poglejmo najprej spremembo. Kot rečeno, bomo izpostavili zgolj eno. Stari *Pravilnik* v 10. členu pravi takole: »Šola vsako leto najkasneje do konca meseca maja evidentira potrebe po učnih gradivih, ki jih bodo učitelji uporabljali pri pouku v prihodnjem šolskem letu in izdela sezname. Vodstva šol morajo vsako leto najkasneje do 25. junija pisno obvestiti vse udeležence izobraževanja, katera učna gradiva bodo ti uporabljali v naslednjem šolskem letu.«

Novi *Pravilnik* pa prinaša naslednjo

ravnatelj seznam delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv, ki jih bodo učitelji in udeleženci izobraževanja uporabljali pri pouku v prihodnjem šolskem letu, najkasneje do 1. junija tekočega šolskega leta. Ravnatelj pridobi pisno soglasje sveta staršev za skupno nabavno ceno delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv za posamezen razred oziroma letnik šole, najkasneje do 10. junija tekočega šolskega leta, nato določi seznam delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv, najkasneje do 15. junija tekočega šolskega leta. [...]

Če torej primerjamo prvotni *Pravilnik* z novim, ugotovimo, da je imel prej učitelj avtonomijo pri odločanju, kateri učbenik bo uporabljal v prihajajočem šolskem letu (oziroma

(Finančno) ozadje grške krize

V ozadju »grške krize« poteka velika finančna igra globalnih razsežnosti. Njen izid je še kako pomemben, pa ne samo zaradi pomoči, ki jo bomo namenili Grčiji, temveč predvsem zaradi naše prihodnosti.

Rok Kralj, ilustracija Jernej Žumer

O grški krizi vemo veliko, saj nas mediji že dolgo zasipavajo z novicami in podobami besnih Grkov, ki protestirajo proti vladnim ukrepom zategovanja pasu; te jim namreč vsiljujeta Mednarodni denarni sklad in Evropska unija, ki zdaj »rešujeta« Grčijo. Uveljavljeno javno mnenje o krizi gre nekako takole: *Grki so si z nespametnim trošenjem javnega denarja, razširjeno korupcijo in ne preveliko pridnostjo »pridelali« velikanski dolg. Ker sami dolga ne morejo več odplačevati, jim mora preostala Evropa pomagati. Zdaj bodo »pridne« države pomagale »malopridni« in »lažnivi« balkanski državi. In zato je prav, da Grki zategnejo pas, manj trošijo in več delajo.* Za mainstream medije je ta zgodba povsem zadovoljiva in gre dobro v kontekst predsodkov o »lenih južnih narodih«. A ta preprosti medijski populizem nas ne more zadovoljiti, obstaja namreč dovolj drugih uporabnih – predvsem spletnih – virov, s katerimi lahko poskusimo rekonstruirati »grško tragedijo«, kot jo mnogi poimenujejo. V ozadju »grške krize« namreč poteka velika finančna igra globalnih razsežnosti. Njen izid je še kako pomemben, pa ne samo zaradi pomoči, ki jo bomo namenili Grčiji, temveč predvsem zaradi naše prihodnosti.

Vojna dolar : evro

V letu 2009 je dolar nezadržno padal, od marca do novembra je v razmerju do evra padel kar za 20 %. Strah Američanov, da bodo izgubili pozicijo prve oziroma rezervne svetovne valute, je bil velik in realen. Prav prevlada dolarja je namreč največje jamstvo, da Američani lahko še naprej, kljub izjemno visokim dolgovom, živijo lagodno življenje; seveda predvsem tisti iz bogatejših slojev. In prav v marcu 2009 sta Kitajska in Rusija pozvali k čimprejšnjemu oblikovanju nove globalne valute; ruska centralna banka pa je že s 1. januarjem 2009 povečala svoje rezerve v evrih (na

47,5 %) nasproti dolarju (41,5 % vseh ruskih finančnih rezerv). Kitajska, največji kupec ameriških zakladnih obveznic in s tem največji ameriški upnik (v svojih rezervah ima za približno 1300 milijard \$ ameriških zakladnih obveznic), je junija istega leta ponovno pozvala k oblikovanju nove globalne valute, kar je še pospešilo padec dolarja.

Če bi se samo Rusija in Kitajska odločili zmanjšati oziroma prodajati svoje dolarske rezerve (in hkrati krepiti evrske), bi trge preplavili z ameriški obveznicami, s čimer bi njihova vrednost in s tem vrednost dolarja

Prevlada dolarja je namreč največje jamstvo, da Američani lahko še naprej, kljub izjemno visokim dolgovom, živijo lagodno življenje; seveda predvsem tisti iz bogatejših slojev.

drastično padla. [Ameriška centralna banka (Federal Reserves oziroma Zvezne rezerve, skrajšano FED) s prodajo teh obveznic na globalnih trgih dejansko kreira nov denar. Zanj jamči vlada ZDA, ki ga lahko skoraj neomejeno troši, hkrati pa povečuje svoje dolgove, ki so maja 2010 znašali skoraj 13 trilijonov \$.] Konec oktobra 2009 je drugi najpomembnejši ameriški republikanski senator John Kyl v senatu izrazil strahove Američanov: »Če dolar ne bo več prednostna valuta, bomo izgubili pozicijo svetovnega voditelja.« A namesto da bi se finančni mogotci, ki obvladujejo tudi ameriško finančno politiko (zdajšnji ameriški finančni minister Timothy F. Geithner je na to mesto prišel direktno iz newyorškega dela Zveznih rezerv, ki so njen največji delničar), lotili finančnih in gospodarskih reform, so raje sklenili »sesuti« največjega konkurenta – evro in tako okrepiti dolar. A v finančnem sistemu umazanih poslov ne storijo državne institucije, temveč se dejanja zakrijejo v nepregledni »džungli« sodobnih finančnih omrežij.

Usklajen napad na evro

A kako zamajati tako močno valuto, kot je evro? Izbrati je treba najšibkejši člen oziroma najšibkejše člene, kar so nedvomno gospodarsko šibke sredozemske države, in po njih zamajati celotno evrsko območje. Že decembra 2009 je bilo na finančnih trgih mogoče zaznati povečani obseg špekulacij z grškimi in španskimi državnimi obveznicami. Da gre za koordinirano akcijo, se je razkrilo šele kasneje. 8. februarja 2010 so se, po poročanju Wall Street Journala (Hedge funds are ganging up on weaker euro, 26. 2. 2010), v zasebni hiši na Manhattnu na

povabilo manjše investicijske banke Monness, Crespi, Hardt & Co. na »idea dinner« sestali predstavniki nekaterih velikih hedge skladov (skladov tveganega kapitala), ki so usklajevali napad na evro. Med njimi je bil zagotovo tudi predstavnik sklada Fund Management LLC, katerega lastnik je prosluli George Soros, ki je leta 1992 s špekulacijami zamajal angleški funt in pri tem dobesedno čez noč zaslužil milijardo dolarjev.

Vse skupaj zveni kot prvovrstna zarota, a glede na to, da je dogovore, sklenjene na večerji 8. februarja, kasneje preiskovalo ameriško pravosodno ministrstvo in da se je zanje zanimala celo Evropska komisija, potem ne gre samo še za eno globalno zaroto. Ena od triindvajsetih tem, o katerih so razpravljali na večerji, je bilo načrtovanje stav, da bo evro nasproti dolarju padel, izhaja iz dokumentov, ki so jih pridobili pri ugledni medijski hiši Bloomberg News. Članek v Wall Street Journalu tudi navaja, da so špekulantom z obsežnimi stavami na padec evra pomagale ameriške mega banke Goldman Sachs, Bank

of America-Merrill Lynch in angleška Barclays Bank of London.

Glavno »orožje« hedge skladov in bank so bili izvedeni finančni instrumenti oziroma derivativi (predvsem Credit Default Swaps – CDS), ki izhajajo iz originalnih vrednostnih papirjev, finančnih storitev ali dogodkov, kot so delnice, obveznice; krediti; bonitetne ocene; spremembe valutnih razmerij itd. Uradno ti finančni instrumenti pomenijo »zavarovanje pred tveganjem«, ki ga predstavljajo prej omenjeni papirji, storitve ali dogodki, a so dejansko izjemno učinkovito sredstvo za špekuliranje. [Te finančne instrumente lahko primerjamo s stavami na konjskih dirkah, le da imajo najmočnejši igralci na trgu derivativov velike možnosti manipulacije, saj trg ni reguliran.]

Na primer: CDS-jem, ki predstavlja »zavarovanje« pred padcem evra (dejansko pa so stave na njegov padec), se ob dejanskem padcu zviša cena; CDS-jem, ki predstavlja »zavarovanje« pred padcem bonitetne ocene države, se ob padcu ocene prav tako zviša cena in njihova prodaja pomeni dober zaslužek. In kdo podeljuje bonitetno oceno države? Najbolj vplivne so vsekakor ameriške bonitetne hiše Moody's, Fitch in Standard&Poor's, ki so aprila nenedoma drastično znižale bonitetno oceno Grčije, malo zatem pa še Španiji in Portugalski. Grčija s to oceno ni mogla do novih kreditov na finančnih trgih (vsaj ne pod normalnimi pogoji), zaradi česar je državi zaradi nezmožnosti odplačevanja starih kreditov grozil bankrot. Hkrati pa so se v težavah znašle banke, ki so Grčiji izdajale kredite in finančne institucije, ki so s CDS-ji poskušale zavarovati kredite Grčiji, saj so morale lastnikom CDS-jev izplačati »zavarovalnino«. Pred finančno krizo je bil trg derivativov »težak« kar 62,2 trilijona \$ (do konca 2008 se zmanjšal na »samo«

38,6 trilijona \$) in je popolnoma nereguliran od državnih finančnih oblasti. Zato prav ta trg, ki je rezerviran predvsem za velike finančne igralce (običajno se CDS-ji glasijo na vrednosti med 10 in 20 milijoni \$), pomeni skoraj neomejeno možnost špekuliranja. Warren Buffett, eden najbogatejših Zemljanov in tudi sam finančni špekulant, je nakup derivativov v spekulativne namene poimenoval »finančno orožje za množično uničevanje«. Poleg hedge skladov, bank in bonitetnih hiš so svojo »vlogo« odigrali tudi konzervativni ameriški mediji (CNN, Fox News), ki so oblikovali svetovno javno mnenje o koruptivnih, zapravljenih in skrajno zadolženih državah, kot so Portugalska, Italija, Irska, Grčija in Španija (kratica PIIGS, ki namiguje na angleško besedo pigs – svinje, prašiči).

Več kot dovolj informacij in dokazov imamo torej na voljo, da rekonstruiramo zgodbo v ozadju grške krize: Grčija dejansko ni pomenila tako velikega problema, kot je zdaj nastal (grško gospodarstvo je vsega 2 % evropskega, v svetovnem merilu pa je Grčija gospodarsko skoraj povsem nepomembna država). Grško krizo so s koordinirano akcijo sprožile večinoma velike ameriške finančne institucije (hedge skladi in banke), ameriške bonitetne hiše in konzervativne medijske korporacije, da bi zamajale evro in ob tem seveda dobro zaslužile. S krizo evrskega območja se je ponovno povzdignil dolar, ki je od decembra 2009 do maja 2010 pridobil približno 20 % in se ponovno

utrdiril na položaju svetovne rezervne valute in valute, v kateri se trguje s ključnimi surovinami (nafta, kovine, žitarice, zlato itd.). Američani tako lahko še naprej lagodno trošijo in financirajo drage »čezmejne projekte«, kot sta Afganistan in Irak; države, kot sta Kitajska in Rusija, pa svoje finančne presežke še naprej investirajo v ameriške zakladne obveznice in s tem kreditirajo Američane.

Evropski odgovor in posledice

Evropska unija se je na napad s »finančnim orožjem za množično uničevanje« odzvala z obsežnim finančnim paketom (750 milijard €) in pritiski na zmanjšanje javne porabe v »problematicnih« članicah, ki jih je seveda vedno več. A sredstva za pomoč bodo morale zbrati posamezne članice, kar bo še povečalo njihovo zadolženost in jih prisililo v nadaljnje klestenje javnih izdatkov. Res pogumen korak je storila edino Nemčija, ki je v solo akciji (19. maja 2010) prepovedala trgovanje z nekaterimi visokospekulativnimi instrumenti – s CDS-ji z evrskimi državnimi obveznicami (ko gre za kratkoročne špekulacije). Takšen ukrep bi imel nekaj teže samo, če bi ga sprejele vse evrske države.

V akcijo »reševanja« evra se je zdaj vmešala še ameriška centralna banka (FED), ki je v zasebni lasti. FED ponuja zamenjavo evrov za dolarje (9. maja 2010), s čimer bi evropske centralne banke imele možnost lokalnim bankam posojati dolarje po nižji obrestni meri, kot veljajo na trgu. Banke bi tako podjetjem (in prebivalstvu) ponudile dolarje, ki so potrebni za trgovanje s

ključnimi surovinami in finančnimi produkti, namesto da bi jih drago kupovali za vse manj vredne evre. S tem bi se vloga dolarja kot svetovne valute še okrepila, Evropa pa bi postala finančno odvisna od ZDA.

Sočasno se izvajajo »reševalni ukrepi za prebivalstvo«, ki so osredotočeni na uvajanje zloglasnih strukturnih reform: krčenje socialnih izdatkov, privatizacija javnih storitev in dobrin ter nadaljnja liberalizacija trga dela. Ta neoliberalen pristop k reševanju ekonomskih »križ«, ki ga je znamenita kanadska aktivistka Naomi Klein opisala v knjigi *Doktrina šoka*, so v preteklosti pod taktirko Mednarodnega denarnega sklada dodobra »preizkusile« latinskoameriške in azijske države, zdaj pa »skozi velika vrata« vstopa v Evropo. Grki so se tej neoliberalni logiki uprli in na atenski akropoli celo simbolično razvili napis: »Ljudstva Evrope, dvignite se«. Ta poziv je treba vzeti skrajno resno. Le da se je treba dvigniti predvsem proti globalnim bankirjem, ki upravljajo usode ljudstev.

Pravi ukrepi

Poleg omenjenega ukrepa prepovedi trgovanja s spekulativnimi finančnimi instrumenti bi za izhod iz situacije, ki lahko pripelje do velikega zaostrovanja na gospodarskem in tako tudi socialnem področju, morali sprejeti še nekaj ukrepov. Kot sta že marca 2009 predlagali Kitajska in Rusija, bi morali uvesti novo globalno valuto. Ta valuta bi bila zgolj obračunska, torej ne v obliki realnega denarja, služila pa bi stabilnejšemu in pravič-

nejšemu trgovanju s svetovnimi surovinami in stabilnejšim razmerjem med valutami (s tem bi preprečili tudi valutne špekulacije). Z obdavičenjem vseh finančnih transakcij bi bistveno zmanjšali obseg špekulacij, hkrati pa bi zbrali sredstva, ki bi jih lahko koristno uporabili, na primer za izkoreninjenje skrajne revščine, za boj proti globalnemu segrevanju ozračja itd. (takšno obliko je že pred več kot 30 leti predlagal pokojni ameriški ekonomist James Tobin; po njem se predlog imenuje Tobinov davek). Ključne finančne institucije – centralne banke, največje komercialne banke, mednarodne finančne institucije – bi morali »spraviti« pod nadzor demokratično izvoljenih organov države in mednarodne skupnosti, ki jo zastopa Organizacija združenih narodov. Zasebna last (v primeru ameriške centralne banke) ali njihova popolna neodvisnost (v primeru evropske centralne banke) daje posameznikom ali manjšim skupinam moč brez primere. Nadzor nad denarjem pomeni nadzor nad ekonomijo in s tem celotno družbo, zato je zasebna last ključnih finančnih institucij ali njihova popolna neodvisnost povsem nesprejemljiva. Prav tako mora tudi denar postati javna dobrina, ki služi blaginji ljudi, ne pa špekuliranju, korupciji in goljufanju. Cilj delovanja vseh družbenih področij, tudi ekonomskega in v ožjem smislu finančnega, ni pridobivanje moči (ki jo denar dejansko predstavlja), ampak blaginja ljudi, trajnostni razvoj in pravična družba – za vse.

Fevdalni kapitalizem v 21. stoletju

Ddr. Matjaž Mulej je doktor ekonomskih znanosti (s področja teorije sistemov) in doktor menedžmentskih znanosti (s področja inovacijskega menedžmenta) ter zaslužni profesor na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru. Hkrati je član treh mednarodnih akademij znanosti in umetnosti. Poznan je kot glasen kritik neoliberalnega sistema kapitalizma. Bil pa je tudi ustanovni novinar Katedre leta 1961.

Samo Bohak

Začniva pri temi, o kateri nihče noče govoriti, kljub temu da je vseprisotna: kriza. Je krize že konec ali se sploh še ni zares začela? Kriza se ni niti začela niti je ni konec, ker bo dolgotrajna. Gre namreč za krizo, ki je dosti bolj globoka, kot dajejo vtis časopisni teksti, gre za preživetost družbenoekonomskega koncepta, od katerega je človeštvo živelo zadnjih sedem ali več desetletij. Ta sistem preprosto ne more več delovati. Prvič, prebivalstvo se je bistveno postaralo in zato ne more imeti več takšnega interesa za nakupovanje, kot ga imajo mlajši, ki jih je vse manj. Drugič, imamo za sabo štirideset let konkuriranja s polno kakovostjo in so zato izdelki trajnejši in posledično se je, vsaj za starejše ljudi, potreba po njihovem menjavanju zmanjšala. Tudi za ostale velja podobno, ker imajo na voljo manj virov. In tretjič, tehnološki razvoj je omogočil tolikšno zmanjšanje števila delovnih mest, da je brezposelnost neogibna posledica inoviranja, ne da bi se istočasno skrajševal delovni čas, tega pa se nikakor nihče noče lotiti. Zatorej je nemogoče, da bi bilo na voljo dovolj delovnih mest, dovolj povpraševanja, zadostna prodaja je nemogoča, saj preprosto ni dovolj potreb. O življenjskem ciklusu potreb ekonomska teorija sploh ne govori in je zato pomanjkljiva v zelo bistvenih postavkah.

Ena izmed osnovnih predpostavk klasične ekonomije je, da je človek racionalni odločevalec, ki racionalno računa stroške in koristi neke izbire oz. nakupa. Ali ta predpostavka v dobi potrošniške-

ga kapitalizma še drži ali bi jo bilo smiselno postaviti pod vprašaj?

Delno je postavljena pod vprašaj, saj človek postaja racionalno bitje, ki ugotavlja, da ni treba toliko trošiti, da bi se dobro počutil. V Jamesovi knjigi *Affluenza* je jasno vidna empirična slika socialnega psihologa, ki kaže, da ljudje ne vidijo več smisla v trošenju, saj je zgornjih 15 % prišlo v fazo izobilja, kar pomeni, da imajo vse, kar potrebujejo oz. štejejo za potrebno. Racionalnost je torej v tem, da se odmaknemo od težnje imeti k težnji živeti, imeti prosti čas in njegovo dobro vsebino.

Neoliberalni tip kapitalizma je zgodovina, ker si narava njegovega koncepta ne more privoščiti. Narava lahko živi brez človeka, človek ne more živeti brez narave in neoliberalni tip kapitalizma zdravo naravo onemogoča.

Kako ta hipoteza drži na Kitajskem, v deželi, ki je z industrializacijo komaj začela?

Tam velja to v manjši meri, saj še ne spadajo med tistih 15 %. Pri njih se le v delu prebivalstva izoblike pojavlja kot nekaj mikavnega, ampak v krogih, s katerimi sem tam v stiku, torej univerzitetnih krogih (vsaj tisti, ki jih osebno poznam), so se tega v veliki meri že rešili. Tudi Jamesova raziskava kaže, da je tudi tam družba razcepljena. Nisem govoril o 100 %. To velja za 15 %. Ostali so tako revni, da bi radi trošili več, ampak nimajo s čim trošiti. Po podatkih iz leta 2004 85 % človeštva živi z manj kot 6 dolarji na dan. Teh 85 % ne more veliko trošiti. V Indiji je meja revščine na vasi pri 10 dolarjih na mesec, v mestu pa pri 13 dolarjih na mesec, pa vendar pri tistih, s katerimi sem bil v stiku, nisem

imel vtisa, da se smilijo sami sebi. Kot na primer mi, ki toliko trošimo. Ko na primer rečemo, da nimamo kaj obleči, kar pomeni, da nimamo nečesa, kar ni starejše od enega tedna. To je nesmiselno, tega narava ne prenese, tega v resnici človek ne potrebuje. Ekonomsko in biološko, morda sociološko ali psihološko to potrebuje, vendar je to stvar navad. Torej: bistvo zgodbe pri sedanji krizi je inovacija navad. Če se ljudje zmorejo odvaditi kaditi in pijančevati in podobnih odvisnosti, zmorejo tudi drugačne inovacije navad, četudi jih ekonomski teoretiki štejejo za nemogoče.

Kaj to danes pomeni za neoliberalni koncept kapitalizma, ki je pri nas prevladoval zadnjih 20, v svetu vsaj 50 let?

Neoliberalni tip kapitalizma je zgodovina. Zgodovina je zato, ker si narava njegovega koncepta ne more privoščiti. Narava lahko živi brez človeka, človek ne more živeti brez narave in neoliberalni tip kapitalizma zdravo naravo onemogoča.

Zadnji ukrepi proti krizi ne gredo v smer spreminjanja sistema ali temeljnih popravkov, ampak gre le za krpanje lukenj. Zakaj se to dogaja, če je neoliberalni tip kapitalizma nevzdržen za naravo in posledično tudi za človeka?

Očitno smo tisti, ki o tem govorimo na tak način, še vedno čudni. *Mainstream* ekonomika ima drugačno mnenje, pozablja na naravne pogo-

je in upa, da bo šlo vseeno dalje v okvirih starega koncepta. Avtorji, od katerih sem se učil, pa opozarjajo, da sedanji ukrepi vlad in korporacij pomenijo nekaj podobnega, kot premikanje stolov, preden se je Titanic zaletel v ledeno goro, namesto da bi korenito spremenil smer vožnje.

Zadnja velika ekonomska katastrofa, ki se je zgodila, je bila Grčija. Kaj se je zgodilo v Grčiji in kaj lahko Grčijo potegne iz krize, v kateri se je znašla?

V Grčiji se je katastrofa samo pojavila. Gre za katastrofo zaradi pomanjkanja družbene odgovornosti in zaradi zlorabe, vgrajene v običaje oz. navede – vse do tega, da je vlada lagala evropskim organom. Po vsej verjetnosti pod vplivom tistih krogov, ki so od tega imeli največjo osebno kratkoročno korist. Katastrofa je v prevladovanju kratkoročnega nad dolgoročnim vidikom. V poslovno-finančnem smislu pa je katastrofa v tem, da ima Grčija velike dolgove brez velikih terjatev. Medtem ko imajo druge države, za katere se danes objavlja, da so zelo zadolžene, tudi dovolj velike terjatve, zato od teh še ni nobena zares v slepi ulici, saj se zahteve, pričakovanja in dolgovi prekrivajo.

Mednarodni monetarni sklad je pred kratkim Grčiji namenil mnogo milijard kreditov. Splošno znano je, da krediti, ki jih nameni IMF, ponavadi niso povrnjeni (izjema je Argentina). Kaj naj si ob tem misli Slovenec, ki s svojimi davki pomaga Grku?

Ta nevarnost seveda obstaja, je resna nevarnost, je tudi resno opozorilo in reševati se jo da le na način, da Grčija

kot del evropskega monetarnega sistema zagotovi zelo otipljiva jamstva. Ena izmed idej, ki kroži, je, da naj Grčija kot jamstvo na razpolago ponudi svoje otoke, da bodo tako upniki iz prihodka od turizma s teh otokov lahko črpali kritje za svoje kredite.

Če sledimo razvoju liberalne ekonomije od Adama Smitha preko Hayeka, Friedmana, Čikaške šole do Ayn Rand in nazadnje slovenskih neoliberalcev, se zdi, da se je nekaj vmes izgubilo v interpretaciji. Smith omenja religijo, kritično javnost in moralo kot korektive trgu, Friedman zaupa nevidni roki trga in prav to počnejo slovenski neoliberalci. Kaj se je izgubilo v interpretaciji?

Izgubil se je Adam Smith (*smeh*). Neoliberalna teorija nasprotuje teoriji in praksi Adama Smitha. Kajti če upoštevamo pogoje, ki jih je postavil Smith, danes nimamo kapitalizma, ampak imamo fevdalni kapitalizem. Adam Smith je, kot je pokazala knjiga Gergelyja Totha, prevedena v slovenščino leta 2008, postavil naslednje pogoje: 1. Popolna osebna odgovornost lastnikov. 2. Nobenega razlikovanja med pravicami in dolžnostmi lastnika, kar pomeni, da je Adam Smith dosegel, da več kot 140 let niti prav-

no niso ustanovili delniške družbe ali družbe z omejeno odgovornostjo, ki sta danes dve glavni obliki kapitalizma in v praksi pomenita popolno razmejitev pravic in dolžnosti. Najbolj nezavarovani so delničarji, podjetje še vedno obstaja kot neka odtujena osamosvojena enota, kot kapital, ki živi sam zase, niti ne za svoje lastnike, kaj šele za svoje sodelavce. 3. Poleg tega ste prej omenili religijo kot korektiv, ni šlo le za religijo, ampak za moralne vrednote nasploh. Adam Smith je bil profesor etike in morale, ne da bi bil teolog, bil je filozof. *Moral Sentiments* je njegova knjiga, ki jo je v njegovi naslednji knjigi izrecno citiral kot podlago za *Bogastvo narodov*, vendar bolj »ekonomistični« ekonomisti to raje spregledajo kot upoštevajo. 4. Pomembno je poudariti, da je tisti slavnostni stavek o nevidni roki trga samo enkrat omenjen, namenjeno mu ni niti celotno poglavje, ampak je zelo enostavno pojasnjen: Mesar nam nekaj proda, ker se mu to splača, tudi mi kupimo, ker se nam to splača, vsak ima pravico biti sebičen; ampak ti primeri kažejo, da obstaja to, kar je neoliberalna ekonomika ukinila: popolna preglednost, kdo je kdo. Trgovanje in trgovina sta pri Adamu Smithu lokalna, kar danes v globaliziranem svetu

več ne drži. Globalno v tem smislu ne pomeni samo, da prodajaš povsod, da informacije oz. podatki krožijo povsod, ampak to, da kakih 500 od več milijonov podjetij obvladuje več kot 50 % svetovnega trga in ostali so od njih odvisni, konkurenca je torej navidezna. Hkrati ko neoliberalna ekonomija uradno predpostavlja popoln trg s pomočjo nevidne roke, ves čas razvija pojem nepopolne konkurence. To je podobno kot, da bi bolniku rekli: »Raka nimaš, a te od njega zdravimo ali obratno.«

Če govorimo o preživetju družbenoekonomskega koncepta, kot ga poznamo ..., bi se potem morali vrniti h komunizmu? Oziroma je Marx danes še aktualen in kako ga je danes potrebno brati?

Če hočemo govoriti o vrnitvi, se moramo vprašati, k čemu naj bi se vračali. Marxovega komunizma oz. socializma v praksi še ni bilo. To, kar se je dogajalo pod imenom socializma oz. komunizma v Sovjetski zvezi oz. Jugoslaviji, je bilo z gospodarsko-razvojnega vidika baza prehajanja iz predindustrijske v sodobno družbo. Industrializacija, elektrifikacija in selitev ljudi iz vasi v mesta je to, kar se je v Ameriki dogajalo takoj po državljanski vojni. Enako se je potem dogajalo

v Sovjetski zvezi, v sovjetskem bloku in v Jugoslaviji. To je čista razvojna faza, ki se ji je pri nas malo drugače reklo in Američani so jo izvedli z nekoliko drugačnimi političnimi ukrepi, kot so to kasneje storili Rusi pod Sovjeti ali Jugoslovani. V bistvu pa gre zato, da se ustvari podlaga za industrijski kapitalizem. Če temu rečemo socializem, je razlika samo v tem, kar pa je bistvenega pomena, da sta bila ljudem zagotovljena dosti višja socialna varnost in socialno zavarovanje, ki ga Američani kot splošno zavarovanje dobivajo šele te dni in še to z ogromno težavami. Vračati se h komunizmu načelno ni dovolj. V praksi obstaja veliko tipov komunizma. Potrebno se je spomniti profesorja Černeta, ki je pred dobrimi dvajsetimi leti na osnovi empirične raziskave naštel okoli 180 tipov vsebin konkretnega socializma in komunizma. O katerem torej govoriva?

Tisti iz Marxovega pisanja je bolj kritika skrajne zlorabe, v bistvu fevdalne zlorabe, o kateri so takrat pisali tudi literati, kot so Dickens, Mann, Thakerey, London in cela serija ljudi, ki so opisovali drugo polovico 19. stoletja v zahodni praksi. In ta praksa je sedaj nujno naša praksa, če ne bomo zelo družbeno odgovorni.

Kakšen je odnos med ekonomijo in znanostjo (je ekonomija znanost?)? In med ekonomijo, podjetništvom, oglaševanjem oz. marketingom?

Vprašanje, ali je ekonomija znanost ali ne, je zelo dobro vprašanje. Vsekakor ekonomija vključuje teorijo in prakso. Ali je ekonomija znanost na način, kot kriteriju znanstvenosti zadostujejo naravoslovne vede? Ni. A tudi spoznanja v naravoslovnih vedah niso tako gotova, kot si nekateri domišljajo, življenje je pač »verjetnostno«.

Če zelo poenostavimo, se v nekaterih vedah da najti vzorce oz. nekaj, kar se ponavlja, vendar se ne ponavlja vedno, ampak le ob ponovitvi enakih pogojev. Zato se tehnična spoznanja preverjajo v eksperimentalnih pogojih, v laboratoriju; če so razmere drugačne, spoznanje ni več čisto zanesljivo. V ekonomiji preučujemo vedenje kupcev, katerih obnašanje je zelo odvisno od njihovih osebnih prepričanj; ni nujno, da se bodo vedno obnašali enako. Če že uporabljamo matematiko, moramo uporabljati verjetnostno matematiko. Uporabljati moramo urejene statistične podatke, kar pomeni, da veljajo z neko stopnjo verjetnosti. Popolne zanesljivosti, kot bi jo zahtevali medicina ali tehnika, v ekonomiji ne moremo pričakovati, ker je preveč vplivov, ki nastopajo hkrati. Običajna predpostavka v ekonomiji se glasi: »Če pustimo ostalo ob strani ...«

... torej damo svet v oklepaj?

Da, če pustimo vse ostalo ob strani, se bodo te zakonitosti spet pojavile. To velja v nekaterih vejah ekonomije, vsekakor pa velja v makroekonomiji, saj se ljudje kot masa obnašamo bolj zanesljivo kot se posameznik. Če izpade en kupec, je velika verjetnost, da bo na njegovo mesto prišel drugi. Ekonomija je veda, ki poskuša opazovati neke zakonitosti, ne more jih pa dokazovati kot deterministične, naravoslovne znanosti, kot so to nekoč poskušali z Marxom, saj to preprosto ni dovolj stvarno.

Marketing tudi temelji bolj na posamezniku, vendar poskuša ljudi grupirati, saj poskuša mnogim prodati izdelek, zato da bi lastniki dosegli dovolj dobička. Vendar danes uporabljajo tudi znanja antropologov, etnologov in podobno, da bi bili

bolj sposobni opazovati posameznika. Predpostavka o masi lačnih ljudi, ki jim pripeljemo sto ton kruha in jim jih prodamo, več ne zdrži, saj sto ton kruha ni več enakih sto ton kruha za vse. Ljudje želijo različne vrste kruha. Celov v pekarni imate sedaj na izbiri 20 do 30 vrst kruha, v belgijski pivnici imate 100 različnih vrst piva, kar pomeni, da se gremo pravzaprav fetiš izbire.

To nas privede do »paradoksa izbire«. Imamo veliko možnih artiklov, izmed katerih lahko izbiramo, pa ne znamo oz. ne zmoremo izbrati. V trgovini je na voljo 20 vrst zobne paste, mi pa ne vemo, katero pravzaprav naj izberemo. Razlike med artikli so večkrat celo minimalne oz. navidezne, razlike v

Ekonomija je veda, ki poskuša opazovati neke zakonitosti, ne more jih pa dokazovati kot deterministične, naravoslovne znanosti, kot so to nekoč poskušali z Marxom, saj to preprosto ni dovolj stvarno.

barvi, obliki, embalaži, estetskih dodatkih itd. A ni zanimivo, da nas je želja po svobodni izbiri pripeljala do tega, da smo zaradi težke izbire, ki je včasih celo navidezna, nesvobodni?

Ja, po moje gre tukaj za posledico prehoda iz časa pomanjkanja v kapitalistično družbo. Ljudje imajo željo po tem, da bi se razlikovali. Stoletja so se razlikovali po religiji, vojaki so se razlikovali po barvah, da so generali vedeli, kateri so njihovi vojaki in kako naj jim določajo nadaljnje poti. Ljudje so se tako navadili biti različni drug od drugega in so skozi to razliko vzpostavljali pojem jaza oz. sebe. Pozneje je to postala razredna zadeva.

Biti oblečen kot fevdalec, biti oblečen kot meščan, biti oblečen kot kmet, to je obstajalo že v starogrških časih. Nekdo je lahko pobegnil, ker se je oblekel v kmeta in je tako lahko ušel skozi mestno obzidje. Neko zunanje razlikovanje je tako ljudem obenem lajšalo življenja, a je odgovorno tudi za zavajanje.

Kljub vsemu napredku, ki ga je naredil marketing v zadnjih desetletjih, pa danes ni lahko prodati izdelka. Iz preprostega razloga, ker je na trgu toliko izdelkov. Nekateri avtorji temu pravijo »oglaševalski hrup« ali inflacija oglasov.

Inflacija oglasov je odziv na življenjski cikel potreb, ki so dosti manjše. Trg je vedno bolj zasičen, ponudba je mnogo večja od povpraševanja kadarkoli v nam znani zgodovini, hkrati pa odjemalci, ne samo da nimajo denarja, ampak slej ko prej postanejo dovolj pametni, da ugotovijo, da vsega tega ne potrebujejo, in nadalje, slej ko prej postanejo toliko racionalni, da jih tisto, česar ne potrebujejo, preprosto ne pritegne.

Dandanes se je marketing obrnil od prodajanj izdelkov k prodajanju podob, občutkov, življenjskih stilov; metaforično rečeno, prodajanju sanj. Ali lahko do neskončnosti prodaja občutke ali življenjske stile? Produktov ne moreš prodajati do neskončnosti, je to

možno početi s »sanjami«; ali tudi obstaja meja, ki se mora enkrat zasititi?

Mislím, da obstaja meja. Tukaj je zelo zanimiva knjiga Jensena Hearstoringa, ne gre torej za bombardiranje možganov, ampak srca. Šele ko sem že končal s prevajanjem te knjige, sem na ulici videl oglas za uro, ki jo je sestavljala slika, poleg katere ni pisalo nič o lastnostih te ure, ampak je pisalo: *Kaj boste vi, ko jo boste imeli?* Gre torej za čisto zgodbo o osebnem počutju oz. prestižu. Ob tem sem se spomnil tudi stavka, da ljudje kupujejo ponarejene ure, da bi se prestižno počutili. Opazil sem tudi stavek: *Revni hočejo razkošje, bogati se nagibajo k enostavnosti.* Možno je, da nas *Affluenza*, se pravi bolezen pretiranega izobilja, pripelje k skromnosti. Kar tudi pomeni, da se ekonomija postavi na nove temelje, ne na trenutno neskončno hotenje po več oz. k nečemu boljšemu. Na neki televizijski debati bi, če bi bil tam, sindikalistu, ki je trdil, da ljudje potrebujejo vedno več, odvrnil: »Kam naj dajo vse, kar dobijo? Kaj pomaga, če ima nekdo doma pet avtomobilov, saj jih ne more voziti.« Takšen način akumulacije dobrin ne koristi širši skupnosti. Že Marx je rekel, da ne moreš hkrati nositi pet klobukov. Kriza hiperprodukcije se vedno zgodi, dokler nimamo dovolj celovitega razmišljanja, ki

ga razvija teorija sistemov, s katero se ukvarjamo mi, a smo neslišni.

Je ena izmed možnih rešitev morda zeleni kapitalizem, v okviru katerega se pojavlja ideja trgovanja z emisijami, ali je to del problema?

Menim, da je morda del rešitve. Saj je vse probleme, s katerimi se soočamo danes, tehnološko gledano možno rešiti. Konkreten primer trgovanja z emisijami je dobro obdelal profesor Stane Božičnik z Gradbene fakultete Univerze v Mariboru, ki je pokazal, da to je rešitev, vendar ne bo delovala v eni fazi. Problem Slovenije trenutno je, da se vlada s tem problemom ni preveč ukvarjala in je na slovenske ceste spuščala veliko tovornjakov, da bi s tem polnila koprsko pristanišče, sedaj pa se je izkazalo, da mora zaradi izpustov teh tovornjakov Slovenija plačati mnogo-milijonsko kazen. V naslednji fazi bo premislek, katere tovornjake spustiti na slovenske ceste, nekoliko bolj ekološko usmerjen.

Jasno postaja, da je zasok v smer ekologije in trajnostnega razvoja nujnost. Vseeno nas fiasco v Kopenhavnu opozarja, da se države kljub konsenzu o resnosti problema ne zmorejo dogovoriti o oblikovanju skupne rešitve. Mednarodnim dogovorom oz. institucijam, ki bi naj sprejemale te dogovore, kaže bolj slabo. Kaj naj si mislimo o tem?

Drži, a podobno je bilo v času, ko so se države odločale za vstop v vojno zoper Hitlerja. Ko je postalo dovolj grozno, so se stališča spremenila. Problem je v tem, da človek, dokler spremembe niso nujne, vztraja pri starem. Človek je bitje rutine in ustvarjalnosti hkrati. Dokler se da živeti naprej po rutini, izbere rutino, ko pa ne gre več dalje, se odloči za spremembo.

Moja kritika ni usmerjena le na posameznika, ampak na institucije. Če pogledamo IMF (mednarodni monetarni sklad) ali svetovno banko, mednarodne institucije, ki naj bi skrbele za dobro vseh, ugotovimo, da so to privatne institucije, ki namesto interesu skupnosti držav služijo svojim lastnim interesom oz. so bolj kot zakonom podrejene letni bilanci svojih lastnikov.

Se strinjam. Ne samo da te institucije obvladuje finančni kapital, ampak jih obvladujejo tisti, ki največ

govorijo o demokraciji, a jih hkrati najbolj onemogočajo v imenu lastnega profita. Ravno tukaj so bistveno vlogo odigrali neoliberalci. Svoje koncepte prostega trga so uveljavili skozi državne krize. Najprej v Latinski Ameriki ...

Govorite morda o tem, kar piše Naomi Klein v svojem delu *Doktrina šoka*?

... seveda, Naomi Klein je to zelo lepo prikazala. Glavni del zgodbe je 11. september, ampak ne nedavni 11.9., ampak 11. september leta 1973.

Lahko našim bralcem poveste malo več o tem?

Zgodba se začne v Južni Ameriki, kjer je prišlo do »nevarnosti«, da bi na oblast prišle vlade, ki ne bodo ubogljive do velikih severnoameriških podjetij, katerih orodje je tudi ameriška vlada. Inscenirali so ekonomske težave in državni prevrat in ustrelili Allendeja. Raul Espejo, ki je pozneje postal profesor v Angliji, in profesor Stafford Beer, sta komaj ušla, ker sta bila takrat Allendejeva svetovalca. Beer kot Anglež, ki je nato živel v Kanadi, Espejo kot Čilenc, ki mu je bil desetletja prepovedan vstop v Čile, sta bila zraven pri reševanju Allendejovega modela, ki ni bil popoln, česar se je Allende zavedal, a ni dajal obeta za nadaljnje zlorabe in okoriščenje ameriških podjetij. Zato so ustvarili vojno stanje in to pokazali kot dokaz, da se centralna oblast ne obnese dobro in je potrebno vpeljati popolno svoboden trg, ki žal v resnici ne obstaja. Obstaja eventualno le na tržnici solat, pa še ta ni zanesljiva.

Kako lahko v tem kontekstu razumemo Venezuelo, Bolivijo ali druge južnoameriške, tako imenovane socialistične države, ki se poskušajo zoperstaviti Ameriki?

Bojim se, da kot kratkoročen odmik od dolgoročnejših dogajanj, ki ta hip niso nujno v centru pozornosti velikih podjetij, saj so te do dovolj velikih zaposlitev prišle na Bližnjem vzhodu. Kajti če sedaj spustijo Bližnji vzhod in gredo v Južno Ameriko, se jim bo zgodilo to, kar se je zgodilo v Afriki, da bodo do naftnih polj, ki jih štejejo za svoje, najprej prišli državni organi afriških vlad in potem Kitajci, s tem bi zahodni podjetniki izgubili ogromen del svetovnega trga. Za ameriška podjetja je trenutno zelo zanimiva grška kriza, saj razmerje

med dolarjem in evrom postaja dosti bolj ugodno za dolar. Ameriki ni uspelo preprečiti, da bi evro nastal, ni jim uspelo preprečiti, da bi se razširil, sedaj poskušajo preprečiti, da bi bil dovolj močen, da bi tako lahko tisoče milijard špekulantskega denarja spet pritegnili v dolar in s tem okrepili svoje gospodarstvo, kajti oni živijo od njegovega denarja, ne od svojega.

Na Kitajskem smo priča vzponu kapitalizma z azijskimi vrednotami, Kitajska je trenutno zelo v vzponu, nekateri celo govorijo, da bo kmalu preseгла Ameriko ...

... Kitajska je Ameriko že preseгла po številu novih doktorjev na leto, poleg tega Kitajska producira 6–8 milijonov novih inženirjev, saj je tam veliko domačih in tujih univerz, kjer tuji profe-

Kaj nam sploh še ostane, če enakost velja le še na pravnem nivoju brez minimalnih ekonomskih pogojev? Spet postane bistvena človeška požrešnost, ki jo je kapitalizem pregnal iz fevdalizma in fevdalizem iz suznjelastništva.

sorji delajo za kitajski trg. Kitajci se po študiju v tujini baje v presenetljivem številu vračajo domov, kar kaže, da dobivajo dovolj dobre ponudbe. Poleg tega jezikovna ovira igra pomembno vlogo, nenazadnje pa imajo tudi veliko (preko sto) milijonskih mest, kjer lahko prebivajo. Ostane vprašanje, kako dolgo bodo ta mesta še prijetna za življenje. Zame Peking, Xian, Canton kot mesta, v katerih sem bil v zadnjih letih, niti slučajno niso več za življenje prijetna mesta.

Na Zahodu imamo tradicijo, da razvoj kapitalizma, pogojno, sledi razvoju liberalne demokracije oz. razvoju človekovih pravic, na Kitajskem takšen razvoj ni nujen ...

To je vprašanje, po njihovih merilih je tega mnogo več, kot je kadarkoli bilo, poleg tega vaša trditev glede Zahoda velja bolj pravno kot v realni gospodarski praksi. Kajti če si lahko kadarkoli odpuščen, ti liberalna demokracija pomeni zelo malo. To, da imaš pravico enkrat na štiri leta voliti in se vse vrti znotraj istega kroga, kot sedaj vidimo v Slovenji ali Angliji ali ZDA, ni demokracija. Na primeru Obame vidimo, da je v roku enega leta (p)ostal samo govornik, skoraj ničesar, kar si je zastavil, ni mogel izpeljati, kot si je želel. Po dolgem letu je sedaj uspel z okleščeno zdravstveno reformo ...

Ki v resnici sploh ni to, kar predstavlja.

... točno tako, je le to, kar veliki kapital dopušča. V ameriški zgodovini je splošno znano, da so obstajali trije predsedniki, ki so imeli tri skupne lastnosti: niso bili protestanti, niso potrebovali velikega kapitala, da pridejo na oblast, in ubili so jih ...

Abraham Lincoln, John F. Kennedy ... da in še eden med njima; znano je, da je bil Obama, še preden je prišel na oblast, najbolj varovana oseba na svetu.

Politika danes postaja impotentna; če niti Obama kot eden izmed najmočnejših politikov na svetu nima več realne moči, potem se nam slabo piše.

Upanje ostaja v tem, da vodilna pod-

jetja spoznajo profitne prednosti zelenega kapitalizma in iz onesnaževalcev postanejo osnaževalci, to se danes že dogaja. To odpira prostor za razvoj in uveljavljanje tehnologij, ki omogočajo profit iz osnaževanja okolja. Vprašanje, ki si ga moramo zastaviti, je drugo: ali bo to končno resnični kapitalizem ali bo to še vedno fevdalni kapitalizem. Kajti kapitalizem je izrinil fevdalizem, tako da je uveljavil tri francoska rekla: svoboda, enakost, bratstvo.

Svoboda pomeni, da v liberalnem kapitalizmu lahko vsak počne, kar hoče, saj ga bo kontroliral trg, kar pa se v praksi le delno dogaja. To je komponenta, ki prevladuje. Bratstvo ostaja le še v politiki socialnega zavarovanja, ki je marsikje še ni, solidarnosti na splošno primanjkuje, ideja o univerzalnem temeljnem dohodku pa izpade kot revolucija. Kaj nam sploh še ostane, če enakost velja le še na pravnem nivoju brez minimalnih ekonomskih pogojev? Spet postane bistvena človeška požrešnost, ki jo je kapitalizem pregnal iz fevdalizma in fevdalizem iz suznjelastništva. Temeljni princip lastnine še vedno izhaja iz starorimskega prava, ki določa, da je lastnina pravica do uporabe in zlorabe; tukaj se kot priložnost za revolucijo ponuja družbena odgovornost, ker likvidira

pravico do zlorabe lastnine iz čistih ekonomskih razlogov, saj je zloraba po svojih posledicah enostavno predraga. Povzročajo stavke, odpore, upore, lokalni in mednarodni terorizem, drago zdravljenje narave in ljudi ipd.

Počasi zaključujeva. Kot ena izmed rešitev se ponuja UTD. Kaj menite o tej rešitvi? Ali je izvedljiva? Če je izvedljiva – ali je dobra, in če je dobra, kako jo izpeljati?

Izvedljiva – finančno je, politično, ne vem. Kako jo izpeljati? Problem njenih zagovornikov je, da ne znajo najti njenih šibkih točk. Nisem še imel veliko priložnosti z njimi o tem debatirati, zato verjetno nisem povsem kompetenten za govor o tej temi. Če se temi približam sistemsko, se pravi celovito, potem bi UTD za tiste, ki se jim ne ljubi delati in so pripravljeni živeti skromno, pomenil, da lahko z njim preživijo in tako manj pritiskajo na delovna mesta, ki jih tako ali tako primanjkuje. Po drugi strani pa ti ljudje ne morejo predstavljati neke resne kupne moči. UTD zame ne bi smel biti edini del zgodbe, obravnavajo ga zelo, preveč osamosvojeno.

Kaj bi še morali dodati UTD-ju, da bi dobili celovito rešitev?

Leta 1978 je pod mojim mentorstvom Dejan Avsec o tem napisal doktorsko disertacijo, v kateri je združil Speiserjevo delo *Universal Stock Ownership Plan*, kar pomeni, da obstaja neki UTD, a je odvisen od lastništva delnic, se pravi od uspeha gospodarstva. Torej ni avtomatsko poljubno visok, kot velja za koncept, o katerem sem slišal nazadnje. Potem je na voljo *ESOP – Employee stock ownership plan*, gre za podobno zgodbo, ki se v Ameriki prakticira v milijonih, kar pomeni, da so ljudje postali delničarji podjetja, v katerem so delali, saj so si na tak način želeli zagotoviti delovno mesto, ne da bi zaradi tega neresno gospodarili, kot so trdili nekateri naši ekonomisti, ki menijo, da se vse to uredi avtomatično. Na avtomatičen način si je nemogoče zagotoviti delovno mesto. Vprašane je v dolgoročnosti oz. kratkoročnosti razmišljanja. Poleg te potrebujemo še redno plačo za redno delo, inovacijski prejemek in vse skupaj je uokvirjeno v *Mondragon-ske* zadružne odnose, kar je spet zelo zanimiva zgodba, ki živi že 75 let.

Zgrešena mitologija osamosvojitve

Sliši se nezaslišano, pa vendar je res: za osamosvojitve Slovenije so v večji ali vsaj v enaki meri kot plebiscit, vojaški odpor »agresiji« leta 1991 in priznanja drugih držav zaslužne tudi ostale republike nekdanje SFRJ, ki so se odločile oditi po slovenski poti.

Igor Mekina, ilustracija Zoran Smiljanič

Devetnajst let po osamosvojitvi Slovenije so se znova začele različne proslave ob osamosvojitvi Slovenije. Proslave so na mestu, manj razumljiv pa je poenostavljen, črno-bel pogled na tedanje dogodke, ki nam ga predstavljajo predvsem politiki. Tudi uradno zgodovinopisje gradi na stereotipih, ko poudarja pomen plebiscita, zmage v »vojni« in mednarodna priznanja. Slovensko državo domača zgodovina še zmeraj vidi kot rezultat »spremembe na terenu« in kot posledico naše samostojne »osamosvojitve.« Skozi vso to interpretacijo zgodovine pa se kot rdeča nit vleče še eno prepričanje – da smo se leta 1991 osamosvojili »proti« Jugoslaviji, da smo se uprli unitaristični agresiji in da nam pri naši osamosvojitvi naši nekdanji »južni bratje« seveda sploh niso niti najmanj pomagali. Nasprotno, poskusili so nas zadržati v Jugoslaviji, toda mi smo se jim uspešno izvili iz bratskega objema in si izborili svobodo. V 57. številki Nove revije Tine Hribar citira Hegla, po katerem postane narod zgodovinski, udeležen v zgodovini svetovnega duha šele tedaj, »ko postane država,« zato je »substancijalni cilj vsakega naroda biti država, nacija«. Slovenija je ta cilj dosegla, toda uradno zgolj z lastnimi silami, saj so naši nekdanji sodržavljani v tej ali drugi obliki naslikani le kot naši tedanji največji sovražniki. Na takšni napačni interpretaciji zgodovine pa temelji tudi cela vrsta drugih retrogradnih procesov, ki so zaznamovali slovensko družbo – odpor do »juga« in »južnjakov«, ksenofobija, nacionalizem, politika »izbrisa« in nestrpnost do tujcev.

Vloga razpada v zgodovini duha

Težava s to preprosto zgodbo o osamosvojitvi je samo v tem, da temelji na fikciji. Resnica je drugačna. Začnimo po vrsti. Za domačo uporabo seveda lahko trdimo, da smo uporabili pravico do samoodločbe – toda kdo

je »ljudstvo« in kdaj ima le-to pravico do odcepitve, je v mednarodnem pravu tako zapleteno vprašanje, da se ga tudi Badinterjeva komisija v svojih mnenjih v primeru Slovenije sploh ni dotaknila, v primeru BiH pa je bosanskim Srbom celo odrekla pravico do »eksterne samoodločbe« (odcepitve). Samoodločba torej ni bila odločilna za slovensko osamosvojitve. Sta bila torej odločilna vojaška zmaga in nadzor na terenu? Odgovor je – ne. Po slovenski vojaški

Če bi bilo leta 1991 vse torej res odvisno samo od »nas« in v SFRJ leta 1991 in 1992 ne bi bilo tudi verižne reakcije »osamosvojitve« drugih republik, potem danes ne bi bilo niti samostojne Slovenije.

»zmagi« leta 1991 je bilo z »moralijem« pravzaprav vzpostavljeno stanje pred osamosvojitvijo. Torej so bila odločilna priznanja, ki smo jih pričakali leta 1992? Odgovor je znova nikalen – konstitutivna teorija, po kateri država nastane šele s priznanjem, je danes večinoma presežena, obstaja pa tudi cel kup deloma priznanih entitet (Tajvan, Kosovo, Turška republika Severni Ciper itd.), za katere ni mogoče reči, da so kljub priznanjem države v pravnem in pravem smislu besede. So »entitete« oziroma »de facto režimi«. Da neka država nastane, ni potrebno samo to, da ima ljudstvo, ozemlje in oblast, pač pa mora nastati zakonito. Nekakšna »de facto« sprememba na terenu nima veljave in učinka, dokler ni sprejeta kot zakonita.

Kaj je bilo torej v slovenskem primeru odločilno? Odgovor je morda presenetljiv, toda v bistvu je bilo odločilno prav to, da so se tudi druge republike in narodi v nekdanji SFRJ odločili oditi po isti poti kot Slovenija in ustvariti svoje države, kar pomeni, da je SFRJ že kmalu po razglasitvi osamosvojitve Slovenije najprej (kot je zapisala Badinterjeva komisija) zašla v »proces razpada« in na koncu tudi »razpadla«.

Drug faktor, ki je bil v tem smislu zelo pomemben in o katerem v Sloveniji nimamo pojma, je bilo dejstvo, da je tudi tisti del države, ki je do zadnjega vztrajal pri ohranitvi države, 27. aprila leta 1992 razglasil nastanek ZRJ ter se odrekel teritorialnim zahtevam do preostanka države. To je bil za mednarodno skupnost odločilen signal za priznanje Slovenije.

V Sloveniji je sicer ustaljeno prepričanje, da je trend odcepitve v zadnjih desetletjih v vzponu ter da je Sloveni-

pomembno to, koliko držav jo je priznalo, kot pa odgovor na vprašanje, ali je država nastala na zakonit način. Zato je bilo dejstvo, da so Sloveniji pri odhodu iz SFRJ sledile še druge države, precej bolj pomembno kot pa zgolj »odpor« in »zmaga nad JLA«, ki naj bi Sloveniji prinesla odločilen preobrat.

Kako vztrajna je praksa, po kateri je soglasje »matice« celo nujno za priznanje nove države, pojasnjuje tudi James Crawford v svojem delu »Oblikovanje držav v mednarodnem pravu«. Kot primer navaja dejstvo, da nobeni od držav nekdanje Jugoslavije ni bilo omogočeno postati članica OZN, vse dokler ni Zvezna republika Jugoslavija 27. aprila leta 1992 sprejela svojo Ustavo in deklaracijo, v kateri je bilo jasno navedeno, da država nima nikakršnih ozemeljskih zahtev do drugih republik. V Sloveniji temu dejstvu doslej nihče ni posvečal posebne pozornosti. Toda dejstvo je, da so bile Slovenija, Hrvaška in BiH sprejete v OZN šele 22. maja leta 1992, ko je bil razpad države potrjen in ko se je ZRJ odrekla kakršnikoli želji po ohranjanju državnopravne zveze s temi republikami.

Zato je tudi pomen mednarodnih priznanj držav, ki v mejnih primerih res lahko odigrajo zelo pomembno vlogo, v Sloveniji danes precenjen. Tudi drugi podobni primeri dokazujejo, da je neko spremembo »posedovanja« določenega ozemlja mogoče smatrati za zakonito šele tedaj, ko je »materialni element dejanske učinkovitosti dopolnjen s psihološkimi elementi sporazuma in pristanka«. Meddržavno sodišče se je s tem vprašanjem ukvarjalo v več primerih odločanja o ozemeljskih sporih, vendar niti v enem primeru ni odločilo, da bi zgolj neka faktična dejstva lahko proizvedla pravice in dolžnosti za subjekte mednarodnega prava. To je bilo mogoče le, kadar so bila spreme-

njena dejstva povezana s sporazumom in pristankom med državami. V primeru Slovenije se zato pomenu »efektivnosti«, zagotovljeni tudi s silo orožja, pogosto daje prevelik pomen. Kajti v resnici tudi Turška republika Severni Ciper (TRNC), Tajvan ali Somaliland (»Republika Somaliland«) posedujejo »efektivnost svoje oblasti« v enaki meri, kot so jo nekoč posedovale Mandžuko, Biafra ali Severni Vietnam; toda nobena od teh entitet ni bila ali še zmeraj ni »država« v skladu z veljavnimi določili mednarodnega prava. V praksi sodobnih držav namreč ni nikjer prišlo do priznanja državnosti zgolj na podlagi dejanske neodvisnosti neke entitete. V vseh primerih so države ocenjevale, ali bi to lahko pomenilo intervencijo v notranje zadeve države. Predvsem pa nikjer samo »uspeh odcepitve« ni bil edino merilo za priznanje neke države. Sir Hersh Lauterpacht je na primer ocenjeval, da dejanski uspeh secesionistične entitete sam po sebi ni dovolj, pač pa je zahteval, da mora matična država pred tem dejansko prenehati z zatrjevanjem in napori za povrnitev svoje avtoritete.

Osamosvojitve ali odcepitve?

V Sloveniji se sicer pogosto ne ločuje med »odcepitvijo« in »osamosvoji-

tvijo«, toda to, da smo se na koncu »osamosvojili« in ne »odcepili«, je bilo pravzaprav odločilnega pomena tudi za relativno hitro mednarodno priznanje Slovenije. Razpadi držav, kjer po razpadu ne ostane vsaj »matica« države, so namreč v mednarodnem pravu neproblematični, medtem ko so uspešne enostranske odcepitve od leta 1945 naprej izjemno redek pojav. To na primer dokazuje tudi primer Kosova, ki je sicer doseglo lepo število mednarodnih priznanj (68), vendar je še zmeraj zelo daleč od nespornega priznanja svoje državnosti ali od npr. vstopa v OZN – pri čemer prav vstop v OZN velja za nekakšen »test državnosti«, saj v skladu z Ustanovno listino OZN v svetovno organizacijo ne morejo vstopiti entitete, ki niso države.

Če bi bilo leta 1991 vse torej res odvisno samo od »nas« in v SFRJ leta 1991 in 1992 ne bi bilo tudi verižne reakcije »osamosvojitve« drugih republik, potem danes ne bi bilo niti samostojne Slovenije. Slovenija bi bila v tem primeru na dobri poti, da postane nekakšna evropska Kantanga, Biafra, Čečenija ali Kosovo. Sloveniji se je posrečilo doseči »osamosvojitve« prav zato, ker je država (nedogovorjeno) razpadla in so se

tudi drugi deli SFRJ odločili oditi po podobni poti. Še posebej pomembno pa je bilo tudi to, da sta se tudi zadnji dve republiki (Srbija in Črna gora), ki sta najdlje vztrajali na ohranitvi Jugoslavije, odrekli pretenzijam po nujnosti obstanka Slovenije, Hrvaške in BiH v okviru ZRJ. Prav zato Slovenija ni bila (razen v propagandnih medijskih praksah) označena za separatistično republiko, ker bi s tem osamosvojitve dobila pridih »nezakonite« odcepitve. In prav zato je povečevanje orožja ob praznovanju slovenske osamosvojitve napačno in zavajajoče v enaki meri, kot je premalo poudarjena vloga mednarodnega prava in morda tudi nenačrtovane, a zato nič manj pomembne »pomoči« ostalih republik nekdanje SFRJ pri slovenski osamosvojitvi.

Skratka, na vsa osamosvojitvena praznovanja, ki pretirano poudarjajo vlogo orožja pri osamosvojitvi lahko gledamo tudi kot na nekakšno slovensko mitsko »Potemkinovo vas«. Na njenih kulisah si iz leta v leto rišemo veliko vojaško »zmago«, uničene tanke in ostalo mašinerijo v vojni (ki je ni bilo) »poražene JLA«, v resnici pa pozabljamo, da so našo Potemkinovo vas osamosvojitve z odločitvami, da se osamosvojijo, podprli tudi

Hrvati, Bošnjaki, Makedonci, Srbi, Črnogorci in po svoje seveda tudi Albanci.

Ob tem naši politiki tudi zelo pogosto radi pozabljajo na nekoliko presenetljivo dejstvo, da »zadnji vojak JLA« iz Slovenije ni odšel zaradi »demonstracije sile« v obliki enot TO in policije, kot to najraje prikazujejo politiki in del medijev, pač pa zgolj zaradi odločitve članov predsedstva SFRJ. Šele s tem si je Slovenija zagotovila »efektivno oblast« na ozemlju, oziroma enega od štirih elementov (ljudstvo, teritorij, oblast ter sposobnost vzdrževanja odnosov z drugimi državami), potrebnih za mednarodno priznanje države. Prikazovanje osamosvojitve Slovenije kot projekta, ki naj bi bil izpeljan povsem »samostojno« in celo v popolnem nasprotju z voljo ljudi celotne ostale Jugoslavije, ki naj bi Slovenijo na vse načine menda želela zadržati »v federaciji«, je torej zgrešeno. Je mit. Samostojnost Slovenije ni bila samo rezultat odločitve prebivalcev Slovenije, pač pa tudi rezultat odločilne pomoči, ki jo je bila Slovenija deležna v obliki odločitev državljanov drugih republik nekdanje Jugoslavije, da zapustijo SFRJ in oblikujejo svoje samostojne države.

»Bolj ko bodo delovali ofenzivno, širši bo upor proti njim.«

Dr. Primož Šterbenc je doktoriral iz sociologije religije. V letih 1998–2003 je bil asistent na Katedri za mednarodne odnose na FDV in član Centra za mednarodne odnose na FDV. V svojem raziskovanju se osredotoča na islam, politično zgodovino muslimanskega sveta, religijsko-politične odnose znotraj muslimanskega sveta, politična dogajanja na Bližnjem vzhodu in odnose med Zahodom in muslimanskim svetom. Je avtor knjige Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti.

Aleš Kustec

Ste eden izmed avtorjev v nedavno izdani številki Časopisa za kritiko znanosti (ČKZ) *Osvobajanje Iraka*. Kakšna je pravzaprav trenutna situacija v Iraku? Je Irak sedaj na boljšem ali na slabšem kot v času Sadama Huseina?

Irak po mojem nikakor ni na boljšem. Že zaradi tega, ker je od začetka ameriškega napada marca 2003 in v okoliščinah okupacije do danes umrlo najmanj nekaj sto tisoč ljudi. Že samo ta podatek pomeni neko katastrofo za vsakega pravega humanista. Drugič, Irak ni na boljšem, ker je bil infrastrukturno na področju šolstva, zdravstva in sociale pred ameriškim napadom oziroma pred začetkom mednarodnih sankcij leta 1991 ena izmed najbolj razvitih držav, ne zgolj na Bližnjem vzhodu, temveč tudi širše. Danes pa je ta infrastruktura precej uničena. Po nekaterih podatkih ima samo ena četrtnina Irčanov dostop do pitne vode oziroma ustreznih sanitarij. Medtem ko so v Iraku v osemdesetih letih praktično vsi otroci hodili v šole, danes večji del otroške populacije ne obiskuje šol. Tretjič, zaradi ameriške vojaške intervencije so se zelo zaostriili odnosi znotraj Iraka med različnimi etničnimi oziroma religijskimi skupinami, predvsem med suniti in šiiti. Ta zaostritev je vodila tudi v državljansko vojno, ki je terjala svoj davek. Ta se v zadnjem času umirja, vendar je ves čas latentno prisotna. Če pa pogledamo širši kontekst, sta napad in okupacija Iraka povzročila tudi krepitev religijske identitete v vsem muslimanskem svetu. V okviru te religijske identitete pa se krepijo tudi radikalne islamistične tendence. Zato svet ni postal bolj

varen, kot sta argumentirala George Bush mlajši in Tony Blair, ampak je z vidika terorizma postal nevarnejši.

Nekateri analitiki opozarjajo, da se število civilnih žrtev v zadnjem letu in pol v Iraku ni zmanjšalo toliko zaradi uspešnosti ameriške ofenzive kot zaradi tega, ker so v državljanski vojni šiiti prevladali nad suniti in očistili mešane soseske.

S tem bi se strinjal. To, da so Američani zelo povečali število vojakov, je samo eden izmed razlogov, da se je

Če pa pogledamo širši kontekst, sta napad in okupacija Iraka povzročila tudi krepitev religijske identitete v vsem muslimanskem svetu. V okviru te religijske identitete pa se krepijo tudi radikalne islamistične tendence.

nasilje zmanjšalo. V državljanski vojni, ki je odkrito divjala od februarja 2006 pa nekako do leta 2008, so vsekakor zmagali šiiti. Ne nazadnje zadnji tvorijo 60 odstotkov iraškega prebivalstva, suniti pa samo okoli 20 odstotkov. Čeprav so suniti borci prihajali tudi iz tujine, suniti skupnost ni imela dovolj vojaških virov in ljudi, da bi zmagala v tej vojni. Že samo dejstvo, da suniti ves čas pristopajo k izredno destruktivnim samomorilskim napadom tudi na šiitske civiliste, posredno govori o tem, da se čutijo šibkeje. Mark Juergensmeyer, sociolog religije iz ZDA, govori o kozmični vojni, za katero je značilno izredno brutalno, destruktivno nasilje tudi nad civilisti. Tovrstna kozmična vojna v percepciji izvajalcev nastopi takrat, ko menijo, da na človeški način ni mogoče zmagati. Zato začnejo klicati na pomoč boga. Ko pa je enkrat v vojni impliciran bog, postanejo spopadi antagonistični, brutalni in divjaški. In vojna v Iraku je vsekakor bila divjaška.

V omenjeni številki ČKZ je naslov enega izmed člankov tudi *Genocid ZDA v Iraku*. Se je v Iraku res zgodil genocid?

Poznamo konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948. Po kriterijih iz te konvencije bi se dalo dokaj objektivno oceniti, ali je v Iraku šlo za genocid ali ne. Sam vendarle ne bi teze postavil tako radikalno, torej da so ZDA zavestno izvajale genocid. Vendar pa to ne pomeni, da želim ekskulpirati ZDA.

Te so namreč že samo s tem, da so napadle Irak in ga okupirale, objektivno gledano ustvarile položaj, v katerem se je tako rekoč morala zgoditi državljanska vojna med šiiti in suniti. Vsakdo, ki pozna družbenopolitični položaj sunitov in šiitov skozi zgodovino Iraka, je moral vsaj nekoliko pričakovati, da bodo v novih razmerah, ko bo zrušen režim Sadama Huseina, šiiti hoteli izkoristiti to zgodovinsko priložnost in sami priti na oblast. Ko so hoteli priti na oblast, so najmanj pasivno sodelovali z Američani, zato se je na suniti strani začelo zbujati sovraštvo, katerega izvore moramo razumeti. V sunitnem zgodovinskem spominu namreč obstaja percepcija šiitov kot kolaborantov. Ko je leta 1258 po mongolskem zavzetju Bagdada padel znameniti bagdaski abasidski kalifat, je to za vladajoče suniti v Iraku pomenilo katastrofo, šiiti pa so zaradi svoje družbenopolitične deprivilegiraniosti v zrušitvi kalifata videli osvoboditev. Zato v sunitih

zgodovinskih virih pogosto nastopa obtožba, da so bili šiiti v 13. stoletju kolaboranti. Ker so po ameriškem napadu sunitne elite, vključno s samim Sadamom Huseinom, v želji po ohranitvi oblastniškega položaja preračunljivo budile ta spomin, je marsikateri suniti musliman v šiitih videl kolaborante. Kot takšni pa so bili veliko lažje žrtve izjemno brutalnega nasilja. Vendarle pa bi tudi poudaril, da so ameriški vojaki in plačanci, tudi zaradi ideoloških razlogov in rasističnega odnosa do domačinov, praviloma pretirano uporabljali silo in pri tem pobili mnogo Irčanov. Spomnimo se zgolj Faludže.

Bi po vašem mnenju morala nekdanja ameriška administracija na čelu z Georgeem Bushem mlajšim odgovarjati za napad na Irak pred mednarodnim kazenskim sodiščem?

Če bi mednarodna skupnost resno mislila z mednarodnim kazenskim sodiščem in vzpostavitev novih norm v mednarodnem obnašanju, ki bi slonele zgolj na objektivnih kriterijih mednarodnega prava, potem bi morali najvidnejši člani tedanje ameriške administracije vsaj na neki način pravno odgovarjati. Vendar je to pravna plat. Če pa pogledamo politično dimenzijo, si je nemogoče predstavljati, da bi kdor koli lahko Georgea Busha mlajšega, Dicka Cheneyja ali pa Donalda Rumsfelda poklical pred sodišče. Podobno velja tudi za Tonyja Blaira, čeprav marsikateri intelektualec v Veliki Britaniji pravi, da bi moral odgovarjati za svoje sodelovanje pri napadu. Hočem poudariti, da je eno pravna, drugo pa politična plat.

Če se nasilje v Iraku v primerjavi s prejšnjimi leti zmanjšuje, pa je situacija v Afganistanu ravno obratna, saj se upor proti zahodnim silam stopnjuje. Zakaj je Afganistan neosvojljiva dežela za imperije, začenši z Britanci in Sovjeti, sedaj pa kot kaže tudi za Američane z Natom?

Mediji veliko poročajo o Afganistanu, predvsem v zadnjem času, ko je predsednik Obama začel preusmerjati pozornost ameriške javnosti iz Iraka na Afganistan. Mediji praviloma pišejo površno in brez pravega globinskega znanja o Afganistanu in sociologiji religije. Preden začnemo konkretno govoriti o razmerah v Afganistanu, moramo poudariti tri elemente. Prvi je koncept kulturne obrambe, razvit v okviru sociologije religije. Koncept, če malce poenostavim, pravi, da se v primeru, ko je skupina ljudi, ki sledi neki religiji, pod dominacijo zunanje sile, ki ima drugačno religijo, začne krepiti religijska identiteta dominirane skupine. Religija začne nastopati kot neki samoobrambni mehanizem proti zunanji sili. Konflikt v Afganistanu med zahodnimi silami in muslimanskim paštunskim prebivalstvom, ki predstavlja 42 odstotkov prebivalstva dežele, je vsekakor na neki točki od leta 2001 začel vsebovati močan učinek kulturne obrambe. To pomeni, da se krepí religijska identiteta Paštunov, s tem pa tudi radikalne tendence. Ne nazadnje Afganistan nikoli ni poznal samomorilskih napadov. Ti so nov pojav in jih zato pripisujem delovanju učinka kulturne obrambe. Zdi se, da je koncept zelo aplikabilen za muslimanski svet. Ameriški proučevalec fenomena samomorilskih napadov Robert A. Pape poudarja, da se praviloma pojavlja v kontekstu tuje okupacije.

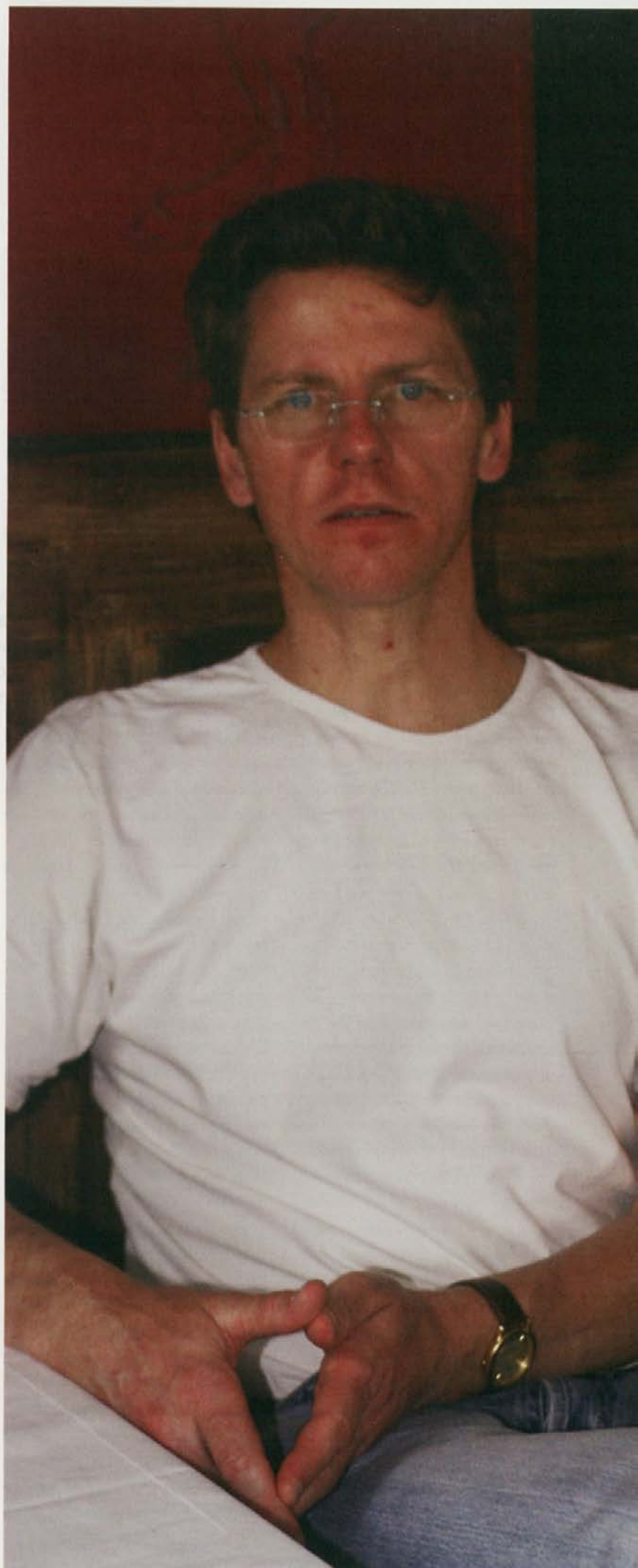
Drugi element, ki ga moramo poznati, je sunitska šola Deoband. Brez tega ne moremo razumeti razmer v Afganistanu in tudi v sosednjem Pakistanu. Že na tej točki bi opozoril, da dogajanja v Afganistanu nikakor ne moremo obravnavati ločeno od dogajanja v Pakistanu. Američani pravzaprav vodijo vojno proti paštunski etniji, ki živi na obeh straneh politično začrtane meje. Tako v Afganistanu živi 15, v Pakistanu pa 28 milijonov Paštunov. Če nadaljujem, jedro talibskega gibanja, nekakšen

spiritus agens upornikov, doktrinarno pripada šoli Deoband, ki je nastala osem let po britanski zadušitvi velikega indijskega upora (1858) v mestecu Deoband, 120 kilometrov severovzhodno od Delhija. Za šolo Deoband je značilno izobraževanje muslimanske duhovščine v konservativni doktrini. Temelji namreč na taklidu, posnemanju, saj se obrača k sodbam muslimanske duhovščine v preteklosti. Poleg tega je bila šola Deoband od samega začetka izrazito protiimperialistično usmerjena. Eden od njenih bistvenih ciljev je bil doseči izgon Britancev iz Indije. Ta protiimperialistični element je v njej vseskozi prisoten. In ker so se voditelji talibskega upora, tudi mula Mohamed Omar, izobraževali v deobandskih medresah v Pakistanu, so prevzeli ta protiimperialistični čut. Glede na to lahko domnevamo, da se talibov, vsaj njihovega širšega jedra, ne bo dalo kar tako podkupiti z različnimi ponodbami, saj ne bodo prenehali delovati, dokler ne bo tuji kolonialni gospodar, kot ga sami percipirajo, izgnan.

Tretji element, ki ga je treba poudariti, so Paštuni, ki so najštevilčnejša in tradicionalno vladajoča afganistanska etnija. Vse od nastanka modernega Afganistana leta 1747, ko je afganistanski kralj postal Ahmed šah Durani, ki ga imenujejo oče afganistanske nacije, so namreč deželi z izjemo približno osmih let vladali Paštuni Durani. To pomeni, da je odnos Paštunov do mednarodne koalicije tisti, ki je najpomembnejši. S čimer seveda ne želim dajati preostalim etničnim skupin, kot so Tadžiki, Hazari, Uzbeki in druge, v nič.

Kaj je torej značilno za Paštune, ki se precej upirajo navzočnosti zahodnih sil v Afganistanu?

Če hočemo razumeti Paštune, moramo vedeti, da njihovo delovanje bistveno usmerja njihov plemenski zakonik Paštunvali. Razumevanje slednjega je zelo pomembno za razumevanje položaja danes v Afganistanu. Pomemben element Paštunvalija je badal, ki pomeni pravico do maščevanja. Če poenostavim, Paštuni so etnija, ki si vsakršno žalitev svoje časti izrazito zapomni in se tudi maščuje. Obstaja paštunski pregovor: »Paštun se je maščeval po sto letih, pa se je še hitro maščeval.« Američani pri za-

vzetju Afganistana in zatiranju prvih znakov upora niso niti malo upoštevali lokalne paštunske kulture. Vdirali so v hiše in oskrnili čast paštunskih mož, njihovih žensk in njihove lastnine. Paštuni so si to zapomnili. So trdoživo ljudstvo, ki se bo upiralo tudi navzočnosti.

Za napad na Irak se je izkazalo, da so bili v ozadju geostrateški interesi, in to predvsem z nafto. So ti tudi v ozadju napada na Afganistan? Ali pa je šlo preprosto za obrambo in maščevanje po 11. septembru?

Oblasti vseh držav, ki imajo svoje vojske v Afganistanu, ves čas govorijo o tem, da je poglaviti in edini namen vojaške prisotnosti in boja v Afganistanu ta, da se Afganistan stabilizira, da se uveljavi civilna družba, demokracija, pravice žensk itd. Sam moram reči, da tovrstnih ciljev ne bi izključil, nisem pa prepričan, da so to edini cilji. Sumim, da so v ozadju tudi geostrateški interesi, ki jih omenjate. Predvsem pozicioniranje proti vse močnejši sili, Kitajski. Opozoril bi na to, da pomemben del geostrateških mislecev pravzaprav skozi vso novejšo zgodovino, začevši s Halfordom Mackinderjem leta 1904, govori o Evraziji kot najpomembnejšem območju, dominacija nad njim pa naj bi omogočala vladanje svetu. Zbigniew Brzezinski je v 90. letih prejšnjega stoletja o Evraziji govoril kot o »veliki šahovnici«, ki premore 75 odstotkov vsega svetovnega prebivalstva, 75 odstotkov vseh energetskih virov in 60 odstotkov vsega bruto nacionalnega proizvoda. Tako je v Evraziji izrazito prisotno pozicioniranje pomembnih akterjev. Na eni strani vzpenjajoča se sila Kitajska, na drugi strani Indija, Rusija in seveda ZDA. Vse tri zadnje sile pa se nekako bojijo Kitajske. Za ZDA je bistveno, da ohranijo ravnotežje moči v Evraziji, in sicer z namenom preprečevanja kopenske hegemonije posamezne sile in posledično ohranjanja svoje velike prevlade na svetovnih morjih. ZDA namreč svojo moč črpajo prvenstveno iz svetovnega pomorskega oziroma trgovinskega, finančnega in kapitalističnega sistema, ki sta ga pred njimi vzpostavili že Nizozemska in predvsem Anglija. Kitajska postaja tako močna, da ZDA želijo videti, da bi predvsem Indija, ki ima tudi ozemeljski spor s Kitajsko, postala njena protiutež. Očitno je, da ZDA strateško

sodelujejo z Indijo, o tem priča tudi jedrska pogodba med državama.

Skratka, Američani povečujejo število svojih vojakov v Afganistanu tudi zato, da bi utrdili svojo prisotnost v regiji. Če pogledamo, kako močno utrjujejo oporišče v Bagramu, ne dobimo občutka, da se bodo hitro umaknili.

Tudi v Iraku so Američani zgradili vojaška oporišča. Torej se tudi iz Iraka ne bodo zelo hitro umaknili?

V sporazumu, ki so ga ZDA sklenile z iraškimi oblastmi, je sicer zapisano, da se bodo do konca leta 2011 ameriški vojaki popolnoma umaknili iz Iraka, vendar pa se nekako ni mogoče znebiti vtisa, da obstaja pomemben drobn tisk, ki v primeru nestabilnosti dopušča drugačne rešitve. Podobno je mogoče domnevati za Afganistan. Ne nazadnje se Američani pozicionirajo tudi v Pakistanu. Manj znano

Če upoštevamo učinek kulturne obrambe, lahko rečemo, da vsak novi ameriški vojak, ki pride v Afganistan, ne umirja situacije, ampak samo še krepki religijsko identiteto in s tem omogoča večjo mobilizacijo paštunskega prebivalstva v uporniške vrste.

je, da v Islamabadu gradijo drugo največje ameriško veleposlaništvo na svetu. Največje je, zanimivo, prav v Iraku. Američani torej menijo, da je Pakistan kot tradicionalni kitajski zaveznik pomembna strateška točka za povečevanje njihovega vpliva.

Hkrati pa je Pakistan tudi nasprotnik Indije.

S tem, da moramo vedeti, da je Pakistan država, ki se izrazito boji za svojo varnost. Že od leta 1947, ko sta nastala Indija in Pakistan, se nasproti Indiji čuti izrazito inferiornega površinsko, populacijsko, ekonomsko in vojaško. Vse od padca talibskega režima ga izrazito skrbi, da bi Indija začela krepiti svoje pozicije tudi v Afganistanu ter da bi ga na ta način obkolila. Če ne poznamo teh geopolitičnih razmišljanj, ne moremo razumeti, zakaj je Pakistan tudi po zrušitvi talibskega režima v Afganistanu podpiral talibsko gibanje in mu ponudil varno zavetje v samem Pakistanu, predvsem v Balučistanu in pokrajini ob severozahodni meji. Čeprav lahko Američanom govorijo, kot je to delal Pervez Mušaraf, da bodo delali po njihovo, je v ozadju vendarle prevladoval vitalni strateški interes Pakistana. To pa je preprečiti krepitev indijskega vpliva v Afganistanu.

Politiki, tudi slovenski pravijo, da se moramo bojevati v Afganistanu, ker tam varujemo našo svobodo in način življenja. Vas ta argument prepriča?

Pred kratkim je imel britanski veleposlanik v Sloveniji predavanje za člane Slovenskega društva za mednarodne odnose, v katerem je poudaril, da se v Afganistanu mednarodna skupnost med drugim bori proti terorizmu že na prvi bojni črti. Tukaj je treba stvar zelo natančno analizirati. Sam sem postal malce skeptičen do argumenta, da zahodna vojaška prisotnost v Afganistanu pomeni branik pred terorizmom. Mislim, da se je vojaška prisotnost na neki točki precej spremenila v svoje nasprotje, da namreč ustvarja delovanje fenomena kulturne obrambe, ne zgolj med Paštuni v Afganistanu, ampak širše med muslimi

usmerila v napad na Irak, ni zagotovila dovolj vojaških enot za Afganistan. Zaradi tega tudi ni mogla zagotoviti varnosti v južnem in vzhodnem Afganistanu ter se je morala nasloniti na tako imenovane gospodarje vojne. Pravzaprav je s tem ustvarila situacijo, ki je leta 1994 privedla do samoorganiziranja talibov, ker so gospodarji vojne terorizirali prebivalstvo. Zaradi pomanjkanja vojakov se je morala precej zateči k letalski podpori, to pa je neizogibno povečevalo civilne žrtve. Ne nazadnje ni zagotovila dovolj finančnih sredstev za izgradnjo infrastrukture. Tudi zaradi tega je začelo upanje Afganistancev, predvsem Paštunov, plahneti.

Pomembna napaka ameriške administracije je bila tudi v tem, da je s svojo popolno naslonitvijo na tadžiško-hazarsko-uzbeško Severno zavezništvo, ki je zanjo opravilo kopensko vojaško delo pri zrušitvi talibskega režima, pravzaprav posredno podprla protipaštunsko nasilje tega zavezništva. Manj znano je, da so enote Severnega zavezništva takrat z izrazito represijo in maščevalnostjo nastopale ne zgolj proti talibom, ampak nasploh proti paštunskemu prebivalstvu. Tako je iz severa Afganistana na jug zbežalo pol milijona Paštunov. Malo bolj znano je, kako zelo kruto se je uzbeški gospodar vojne Rašid Dostum znesel nad talibskimi ujetniki, ko je povzročil, da se jih je okoli tri tisoč zadušilo v prenapolnjenih tovornjakih. Skratka, vse to, o čemer govorim, je sčasoma vse bolj odtegovalo podporo afganistanskega, predvsem pa paštunskega prebivalstva tujim vojaškim enotam. Vzporedno pa se je krepil element maščevalnosti in sovražnosti.

Končno je nujno poudariti, da bi se v Afganistanu zahodne države lahko borile kvečjemu proti simptomom islamskega terorizma, medtem ko dejanskih razlogov za nastajanje radikalnih islamističnih tendenc (Palestina, strukturni razlogi, agresivna globalizacija) praviloma niso pripravljene odpravljati.

Kakšne možnosti za uspeh v Afganistanu pripisujete Obamovi strategiji, ki vključuje tudi bistveno povečanje števila vojakov?

Za Obamo se zdi, da hoče situacijo vrniti v položaj status quo ante. Kot da bi želel začeti na točki, ko je bil talibski

Pregrete strasti

režim zrušen. Vendar zaradi dinamike dogajanja to preprosto ni mogoče. Obama verjetno misli, da bo s tem, ko bo pripeljal nove in nove vojaške enote v Afganistan, začel graditi tam, kjer je Busheva administracija položaj zavozila. Ob tem pa ne upošteva dejstva, da Paštuni tujih vojakov ne dojemajo več kot benevolentnih tujcev, ki hočejo pomagati Afganistancem, ampak kot okupatorje, ki imajo svoje lastne interese. Če upoštevamo učinek kulturne obrambe, lahko rečemo, da vsak novi ameriški vojak, ki pride v Afganistan, ne umirja situacije, ampak samo še krepí reli-gijsko identiteto in s tem omogoča večjo mobilizacijo paštunskega prebivalstva v uporniške vrste. Upornikom sicer pravimo talibi, jedro je res talibsko, vendar bi jih sam opredelil kot neko širše paštunsko gibanje, v

stajale so takoj po zrušitvi talibskega režima. Zdaj moramo iskati najmanj slabe rešitve. Prvi korak je po mojem mnenju ta, da bi se morale vojaške sile osredotočiti zgolj na obrambne funkcije, predvsem zaščito infrastrukturnih projektov. Poleg tega bi se morala dokaj kmalu začeti pogajanja z afganistanskim uporniškim gibanjem, tudi z jedrom talibov. Ta pogajanja pa bi morala kot temelj vsebovati zavezo o skorajšnjem umiku zahodnih sil iz Afganistana. Američani namreč sedaj pravijo, da moramo talibe najprej dodobra vojaško oslabiti, potem pa se bomo z njimi lažje pogajali. To je napačno stališče, kajti bolj ko bodo delovali ofenzivno, širši bo upor proti njim.

Hkrati pa bi v pogajanjih z uporniškim gibanjem vendarle morali zahtevati, da se po umiku zahodnih

Poleg tega bi se morala dokaj kmalu začeti pogajanja z afganistanskim uporniškim gibanjem, tudi z jedrom talibov. Ta pogajanja pa bi morala kot temelj vsebovati zavezo o skorajšnjem umiku zahodnih sil iz Afganistana.

katerega se vključujejo ljudje, ki nasprotujejo prisotnosti tujih vojakov v Afganistanu. Morda bi bila situacija nekoliko obvladljiva, če bi se Američani tega zavedali. Vendar pa s tem, ko svojo vojaško navzočnost spreminjajo v izrazito ofenzivno vojno, delujejo zgolj še bolj kontraproduktivno. Popolna katastrofa je ameriška politika do Pakistana, saj z intenziviranjem napadov z brezpilotnimi letali in zahtevami, da mora pakistanska vojska napadati plemenska območja, državo potiska v odkrito državljansko vojno. Tako povečuje celo vrsto destruktivnih prepadov: med sekularisti in islamisti, med suniti in šiiti, znotraj sunitske veje med konservativnimi deobandiji in liberalnimi barelviji ter etnično med Pandžabi in Paštuni. V Pakistanu več kot očitno deluje učinek kulturne obrambe, saj vse od leta 2001 strmo narašča število medres, k terorističnim napadom na ameriške cilje pa pristopajo tudi skupine, ki jih sestavljajo dobro izobraženi pripadniki srednjega razreda.

Redko kdo še govori o zmagi v Afganistanu. Veliko pogosteje se omenja dostojanstveni umik zahodnih sil iz Afganistana. Kakšen razplet dogodkov in morebitno rešitev vi predvidevate za Afganistan? Dobrih rešitev preprosto ni več. Ob-

sil udejanjijo elementi, kot so ureditev medetničnega položaja, da ne bi spet nastala paštunsko-protipaštunska državljanska vojna, vsaj elementarno delovanje civilne družbe, in pa odsotnost represije do žensk. To so parametri, pri katerih bi moral Zahod kljub temu, da bi se začel poslavljati od Afganistana, vztrajati. Ne nazadnje bi lahko na podlagi upoštevjanja teh parametrov pogojeval ekonomsko pomoč Afganistanu. Še nekaj se mi zdi, da lahko postavimo pod vprašaj. Praviloma se poudarja, da bo mednarodna koalicija z vzpostavitvijo afganistanskih varnostnih sil situacijo stabilizirala. Glede na sovjetski zgled nisem najbolj optimističen. Tudi Sovjeti so namreč izurili več kot 70 tisoč pripadnikov afganistanskih varnostnih sil, vendar so te po odpravi velike sovjetske materialne pomoči in podpore posameznih gospodarjev vojne po treh letih razpadle. Torej ne bi izključil možnosti, da lahko varnostne sile, ki jih mednarodna koalicija v Afganistanu sedaj uri, razpadejo kmalu zatem, ko se bo sama umaknila. Treba je upoštevati, da so te afganistanske varnostne sile vendarle organizirane v okviru percepcije, vsaj pri paštunskem prebivalstvu, da so rezultat tuje okupacije in kolaboracije.

Hrvaško-slovenska tragiko-medija v zvezi z določitvijo meje na morju in na kopnem po moje zahteva t. i. oddaljeni pogled. Takojšnjo oddaljitev od neplodnega prežvekanja propagandnih floskul za vsakdanjo dnevno-politično rabo, od nepremišljenih sklepov in dejanj. Tovrstno zdravljenje najrazličnejših frustracij, strankarsko preštevanje za vsako figo in speljevanje pozornosti javnosti daleč proč od trenutno veliko bolj zaskrbljujočih tem namreč nikomur ne koristi. O tej žalosti, ki se med prijateljskima državama vleče skorajda že dve desetletji, sploh nočem izgubljati besed, zato nameravam zapisati le bistveno. In to je, da se kljub vznesenim besedam dežurnih borcev za »naše« interese na tem področju nekaj sicer premika, a da je do srečnega konca po moje še zelo daleč. Kljub referendumskim vajam prihodnost tozadevno in nasploh ni prav nič manj negotova. Pa tudi sedanost zaradi tega žal ni in ne more biti bolj optimistična.

Kako sploh komentirati razreševanje problema spornih meja med Slovenijo in Hrvaško v zadnjih letih? Ali ne gre predvsem za nezrelost in nesposobnost političnih pastirjev na tej in oni strani meje, pa kjer koll je že začrtana? Ali ni prav politika na obeh straneh meje del problema in ne rešitve? Če bi bilo drugače, bi se omenjeni državi v duhu prijateljstva, v imenu dobrososedskih odnosov med ljudmi in v skladu z mednarodnim pravom gotovo že davno sami dogovorili o svojih mejah, ne pa da sta odločitev o njih nazadnje morali preložiti na tuje arbitre. Čeprav krivdo za slednje mnogi pri nas pripisujejo hrvaškemu sosedu, se glede tega gotovo spodobi pomesti tudi pred domačim pragom.

Koliko treznih argumentov in pobud za rešitev omenjene mejne problematike pa je v preteklih letih dejansko sproducirala slovenska diplomacija? Ali ni svoje nečimrnosti in manjvrednostnih kompleksov marsikdaj zdravila tudi z aroganco v odnosu do hrvaških kolegov in nato pač pokasirala posledice? Hrvaški politiki seveda niso nikakršni svetniki, a priznajmo, da so tudi pri nas v preteklih dveh desetletjih odmevale s stereotipi in z nacionalizmom obložene štorije o zvijačnih Hrvatih ter njihovih težnjah po slovenskem ozemlju. Spomnimo le na nedavne slovenske debate o arbitražnem sporazumu, ko so z razumom oziroma z močjo argumentov za ali proti njemu tekmovali pregrete strasti ter prozorni strankarski apetiti po moči in vladanju.

Konflikti (interesov) so, so bili in tudi bodo. Navsezadnje so značilnost človeške narave. Slovenci, ki smo po mnenju nekaterih narod kverulantov, to le potrjujemo. Koliko sosedov se pri nas danes tožari pred sodišči za povsem banalne zadeve! Namesto da bi se bili sposobni dogovoriti v duhu sožitja in v skladu z osnovnimi kulturnimi vrednotami, gojijo zamere, sovražna čustva ali pa se zaradi svojih frustracij nemalokrat zatečejo k nasilju. Žal v medijih prevladujejo primeri konfliktov, zelo malo pa je pozitivnih primerov njihovih rešitev oziroma napotkov o tem, kako bi se jim veljalo izogibati. Morda je že skrajni čas, da se stvari spremenijo. Dialog, medsebojno spoštovanje, miroljubno sožitje in razum(evanje) je to, kar potrebujemo na osebni in družbeni ravni. Osredotočanje na tisto, kar nas druži, ne razlikuje. To je tisto, kar prinaša napredek na vseh področjih, pa naj se sliši še tako pocukrano!

Danse Macabre ali o politični nostalgiji

Samir Osmančević (Gradec),
prevod Darinko Kores Jacks, ilustracija Jernej Žumer

Konstantin Leontjev, ruski filozof zgodovine, pozni slovanofil, zdravnik, aristokrat in kdo ve kaj vse še ne, je že v 19. stoletju opazil čuden in paradoksalen pojav v človeškem socialnem in zgodovinskem življenju: »Ne obstaja nobena statistika za merjenje sreče posameznih osebnosti; nihče ne ve, v kakšni ureditvi ljudje živijo bolj srečno. Vstaje in revolucije govorijo malo v tej smeri ... Ne obstaja statistika, ki bi lahko potrdila, da private osebe živijo bolje v republiki kot v monarhiji, bolje v omejeni kot v neomejeni monarhiji, bolje v egalitarni kot v razslojeni druž-

neskončne količine antidepresivov, prozacov in viager (v kolikor pri tem že ne gre za en in isti medikament z identičnimi psihosocialnimi kontraindikacijami), v najbolj avtoritarnih režimih, kjer je luksuzen že profani andol proti glavobolu, pa se lahko zbudajo z radostjo. Sreča posameznika je torej popolnoma neprimerna kot kriterij za določanje kakovosti družbenega ustroja. In to tem bolj, kolikor intenzivneje prihaja v konflikt z racionalnimi vpogledi (v kolikor, kakopak, takšni sploh obstajajo in v kolikor niso bistveno podprta z antidepresivi, prozacom in viagro

do Stalina in njegovih vzhodno-blokovskih vazalov. In seveda: vse do Tita ...

Novi Jeruzalem

V Kumrovcu, zagorskem zaselku, ki verjetno niti sam ni vedel, da obstaja, dokler se tam ni rodil Josip Broz, se je 22. maja letos zbralo več kot deset tisoč ljudi, da bi obeležili tako imenovani dan mladosti. Pravitisti dan, ki ga je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja samosežani režim vsiljeval v stilu sodobnih spam e-mailov, ki nam dan za dnem ponujajo že omenjene medikamente po zelo dostopnih cenah ter nam ob tem obljublajo

se je smeli le najboljši. Nato namrščeni, zgodovinsko samozavestni in pregovorno resni prvoborci v prvih vrstah. Ob tem borbene in psevdofuturistične parole, a v ozadju veliki sivi spomenik velikani vseh narodov in narodnosti. In to v znani zamišljeno filozofski pozi, ki priča o globoki duhovni zatopljenosti v mistično ontologijo Balkanskega polotoka. (O teži Titovega filozofskega problema, ki je inspiriral ta spomenik, priča tudi skorajda neopažena »obstranska« vest, da je bilo nekakšnim tabornikom, ki so se prav tako udeležili letošnje proslave dneva mladosti, ukradenih osem šotorov.) Deset tisoč ljudi: ali je to le novojeruzalemska levica, shod ljudi, ki ne vidijo diskrepance med svojo (bivšo) osebno srečo na eni in objektivnih pomanjkljivosti sistema, ki ga je tako monolitno simboliziral prav kumrovški mislec, na drugi strani? Samo deset tisoč ljudi, ki se na ta način, morda celo iz gole politične trmoglavosti, javno deklarirajo kot jugonostalgiki, in to v že dve desetletji vsiljevani atmosferi sprjaznjenosti z vsemi mogočimi kriptofašističnimi, fašistoidnimi in evidentno fašističnimi ideologijami? (Ob tem celo pomiritve s pravitistimi silami, ki jih je naš mladostniški slavljenec tako briljantno porazil tako, da se je v glavnem taktično modro skrival pred njimi, pri tem pa se je hkrati spogledoval in pogajal z enim in drugim in tretjim ter pri tem dovoljeval deklarirano antikomunističnim zaveznikom, da so se s svojimi bombniki borili za socializem po meri človeka, ki ga je Tito nato razglasil takoj po koncu vojne in pri tem prepustil Rusom, da so se, sodelujoči v osvobajanju vzhodnega dela države, borili za veliki Ne, ki je sledil le tri leta po koncu druge svetovne vojne ...) Samo deset tisoč ljudi, ki, združujoč svoje zasebne

Deset tisoč ljudi: ali je to le novojeruzalemska levica, shod ljudi, ki ne vidijo diskrepance med svojo (bivšo) osebno srečo na eni in objektivnih pomanjkljivosti sistema, ki ga je tako monolitno simboliziral prav kumrovški mislec, na drugi strani?

bi, bolje v bogati kot v siromašni. Zato, zavračajoč merilo sreče kot nesprejemljivo za sodobno družbeno znanost ..., ne bomo naredili napake, če se obrnemo k objektivni podobi in se vprašamo: ali obstajajo neki vsesplošni in povsem navadni zakoni, ki zadevajo razvoj in propadanje človeških družb?« Ne obstaja torej nobena apriorna garancija, da bo ljudem dobro v tej ali oni družbeni ureditvi: v liberalnih in bogatih demokracijah lahko ljudje dan za dnem trošijo

ter z ideologijo, ki je te vpadljive medikamente pravzaprav producirala) v objektivne (?) vrednote neke družbene ureditve. Kakršne so na primer svoboda mišljenja, svoboda javnega delovanja, možnost, da sami sebi periodično določate kralja - pod pogojem, da ne postavljate pod vprašaj samega kraljevskega prestola ... A vse to ni bilo slučaj v zgodovinsko preseženih pred- in po- buržoazno-liberalnih ureditvah od orientalskih despotij preko fevdalizma pa vse

individualno srečo na psihičnem, političnem in erotičnem nivoju. Razen nekoliko v slavnostnem ambientu skorajda provokativnih slovenskih zastav, ki jih je mogoče videti na fotografijah, je bila ikonografija skoraj identična tisti, ki je krasila brezpotja, po katerih je mesece dolgo iz roke v roko taval nekakšna sakrosantna (po navadi precej falusoidna) palica z mitološkim imenom štafeta mladosti, ki so jo lahko od blizu videli le redki pionirji in mladinci, dotakniti pa so

RAZGLEDI^{net}
®

komentarji analize refleksije

nostalgije v neko kolektivno ideološko nostalgijo, demonstrirajo še vedno aktivni ideološki disenz na Balkanskem polotoku, neodvisno od vseh penetracij globalističnega habitusa in globalistične slike sveta, kapitalizma kot družbene ureditve in kapitalizma kot načina mišljenja? Deset tisoč ljudi, ki s svojim pojavljanjem razburjajo več duhov kot proustaško inscenirani koncerti v Zagrebu ali vsakoletna četniška zborovanja na Ravni gori; a se vendarle, ne glede na svoj ideološki predznak, uvrščajo prav med njih, v vrste prepričanih nostalgikov, ki jih je, se mi zdi, na Balkanu več kot kjerkoli v Evropi ...

Silogizem

Kar pri fenomenu politične nostalgije tako fascinira, ni le nesposobnost konkretnih nostalgikov, da bi v heideggerjanski dobi predstave sveta ločili med svetom in predstavo, ampak predvsem način, na katerega, kot nekakšen lakmusov papir, demonstrirajo privatizacijo znanstveno verificirane zgodovine konkretnega prostora. (Treba je seveda pripomniti, da na takšnih prostorih po navadi vlada tudi skoraj vseprisotni antiintelektualizem, torej bi celo obstoj njihove znanstveno verificirane zgodovi-

ne v tem primeru pomenil bore malo.)

Kajti tam, kjer znanost bodisi očitno molči ali pa je evidentno postavljena v funkcijo aktualnih ideoloških blodenj - recimo to v maniri tirad Dostojevskega o svetu brez boga -, je vse dovoljeno. Balkansko zgodovinarstvo se namreč še ni odločilo, ali je bil Tito velikan vseh narodov in narodnosti ali navaden kumrovsko-vatikansko-prostozidarsko-kominternovsko-prosrbski zločinec in avtokrat, ki je gradil svoj avtoritarni režim na kultu osebnosti. Zdi se, da imajo balkanski zgodovinarji še vedno težave tudi z Antejem Pavelićem ali Dražem Mihajlovićem (niti on sam zagotovo ni mogel niti sanjati, da bodo nekoč v nekaterih mestih glavni trgi nosili njegovo ime) ali z vsemi ostalimi variantami okupatorskih ritoliznikov in kolaborantov, ki to, kot vemo, hkrati tudi niso bili, ker jih deloma *opravičuje* sodelovanje z ideološko tolerantnimi zavezniki, deloma pa njihova v bistvu antikomunistična orientacija. A glede na to, da vse to še ni odločeno, glede na to, da ima balkansko zgodovinarstvo že stoletja dolgo evidenten metodološki problem, ker mu je nacionalna resnica

pomembnejša od resnice nasploh (če v zgodovinski sferi kaj takega sploh obstaja), imajo politični nostalgiki tako rekoč a priori prav. Kakor stari Grki, o katerih je pripovedoval filolog Nietzsche - ki da na nebu še naprej *zares* vidijo kočije z letječimi konji in v njih bogove, ki se s temi mitološkimi taksiji vračajo na svoje Olimpe. Anacionalna in nadnacionalna historiografija je kakopak samo ideal, ki se mu tudi sodobnejše svetovno zgodovinarstvo, še posebno preko svojih analitičnih vej, šele poskuša približati. A kar je usodna napaka balkanskih inštitutov za zgodovino, se najbolje vidi prav pri ravnogorsko-thompsonovskih in seveda kumrovskih shodih: vse je dovoljeno tam, kjer je vse lahko hkrati resnica in neresnica.

Razen da je tukaj mogoče najbolje identificirati neko vrsto epske zavesti v smislu lyotardovskega predmodernega legitimiranja indicev, naj mi bo dovoljeno, da vas napotim na neko hkrati ingeniozno in težko razumljivo spoznanje Ivana Kirejevskega, žalostnega ruskega filozofa iz sredine 19. stoletja, ki je dolgo poskušal ugotoviti, kaj neki razlikuje Rusijo (in slovanski svet nasploh) od Evrope. Pravi

namreč, da sta tako Evropa kot Rusija kot skupne elemente imeli svoje barbore in svoje krščanstvo, le da Rusija ni imela svoje antike. V prevodu: Rusiji manjka Aristotel. Rusiji manjka *silogizem* kot tisto, iz česar se je evropska civilizacija odpravila na pot k lyotardovskemu postmodernemu znanju.

V našem primeru je to namreč prav tisti silogizem, ki ne dovoljuje, da bi in gostje na kumrovškem partyju in ravnogorski monarhisti in srajčniki vseh barv in krojev imeli *isto* zgodovinsko pravico do organiziranja rojstnodnevniških proslav. Ker dokler vsi hkrati imajo *zgodovinsko*, bodo imeli tudi *ideološko* pravico do njih, pa naj bodo še tako skurilne maškarade in naj se na njih porajajo še tako destruktivna sporočila. A to nikakor ne govori o domnevni demokratičnosti družb, ki jih tolerirajo, ampak nas nujno vrača k vprašanju o odnosu med demokracijo in silogizmom. Kajti sodobna demokracija je v bistvu konstituirana iz *poznavanja* svoje legitimacije, ne pa iz kakršnihkoli kumrovško-ravnogorskih intuicij, za katere je nemogoče ugotoviti, kateri formalnologični zakonitosti so podrejene. Silogizmu zagotovo ne!

Piramida dobiva novo vlogo in pomen

Priljubljena mariborska razgledna in rekreacijska točka dobiva v zadnjem času novo podobo in pomen. Načrti mariborske občine predvidevajo revitalizacijo nekdanjega gradu na Piramidi in na njegovem območju ureditev kulturno-izobraževalnega centra, kar naj bi povečalo turistično prepoznavnost mesta.

Dario Svetelj

Na travnatem platoju za kapelico na Piramidi, ki jo obiskuje veliko domačin in tujih obiskovalcev, potekajo trenutno arheološka izkopavanja. Slednja so tukaj potekala že leta 1985, ko so takratni delavci Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor opravili več sondažnih izkopov, s katerimi so želeli ugotoviti obseg, časovni razpon in stanje grajskih ostalin. A tedanja izkopavanja so zaradi pomanjkanja sredstev ter spleta drugih okoliščin kmalu zastala. Za arheologi so na ogorčenje dela javnosti ostale nezaščitene, s travo in grmičevjem porasle luknje, nevarne mimooidočim, odkrite ostaline nekdanjega gradu pa v neustreznem stanju. Kot kaže, bo tokrat drugače. Sedanje mestne oblasti so se namreč trdno odločile nadaljevati delo tam, kjer se je zaustavilo pred več kot dvajsetimi leti. V okviru projekta Evropske prestolnice kulture 2012 naj bi se ostaline gradu končno ustrezno zaščitilo in usposobilo za izobraževalne in turistične namene. Pozabljeni mejni grad Marchpurg, ki je dal tudi ime kasnejšemu mestu ter hkrati zaznamuje njegov začetek, naj bi s tem znova pridobil svoj pomen. Kaj se bo na koncu v resnici izcimilo iz projekta Piramida, vrednega predvidoma 1,6 milijona evrov, je še presenečenje, vsekakor pa gre za projekt, o katerem bo v prihodnosti še veliko slišati. Pa ne le zato, ker nekateri menijo, da bi se v mestu, ki se ponaša z neprecenljivo kulturno dediščino, spodobilo, da se za širšo javnost odpre vsaj eno arheološko najdišče.

»Trenutno poteka prva faza arheološkega izkopavanja ostankov mejnega gradu na Piramidi in naključni mimooidoč se že sedaj zanj zelo zanimajo.

Ta točka ima neprecenljivo vrednost, česar se današnje občinske strukture zelo dobro zavedajo. Od tu izvira korenine Maribora, tudi njegovo ime, tukaj se je začel srednjeveški razvoj mesta pod njim. Geopolitične razmere tistega časa so bile take, da so omogočile postavitve mogočnega castruma – trdnjave Marchpurg, mejnega gradu, ki je bil pravzaprav osnova in zibelka vsega nadaljnjega razvoja Maribora in njegovega celotnega okoliša,« poudarja vodja izkopavanja na Piramidi, Mira Strmčnik Gulič, konservatorica svetnice Zavoda za varstvo kulturne dediščine.

Kot pojasnjuje, prinese vsaka faza izkopavanja nova spoznanja, s katerimi je mogoče dopolniti prejšnje ugotovitve. Prva faza arheoloških izkopavanja je po njenih besedah že prinesla številna zanimiva odkritja. Poleg obsega prvotne trdnjave, ki predvsem na svoji zahodni strani dobiva novo podobo, je to sama razprostranjenost gradu. Fascinantne so

globine zelo dobro ohranjenih temeljev zidov. Odkrite so obnove gradu v številnih fazah in sam razpon gradu proti brežini Piramide, kar je povsem nov podatek.

Grad na Piramidi – castrum Marchpurg – je v zgodovinskih virih sicer prvič omenjen leta 1164. Pod trdnjavo z izjemno strateško lego je verjetno že v 12. stoletju pričela nastajati tudi naselbina, ki se je v drugi polovici 12. stoletja razvila v meščansko naselbino z imenom po trdnjavi. Grad je v 12. in 13. stoletju deželni knez varoval edini prehod preko reke Drave ter jim s tem zagotavljal prehod proti jugozahodu, v tej vlogi pa ga je kasneje zamenjalo utrjeno mesto, ki se zaradi posebnosti terena ni razvilo neposredno pod gradom, temveč ob mostišču čez reko Dravo, kjer se križajo pomembne prometne poti.

Po navedbah Strmčnik Guličeve so bili grajski gradbeni posegi skozi zgodovino zelo agresivni, grad so večkrat obnavljali in prezidali. Poleg

ostankov gradu pa se v tleh skrivajo seveda še druga presenečenja. Tik pod geološko osnovo je slabo ohranjena plast, ki priča o tukajšnji antični postojanki iz 4. ali 5. stoletja, nekaj pa je tudi najdb iz prazgodovinskega obdobja, vendar je o njihovem časovnem razponu in vsebini zaradi še potekajočih raziskav zaenkrat še prezgodaj govoriti.

Če bo vse šlo po načrtih, nameravajo arheologi na Piramidi vsa izkopavanja zaključiti do konca leta 2012. Do začetka EPK 2012 bi lahko bilo javnosti že precej predstavljenega. Poleg svojevrstnega muzeja na prostem – že same ruševine z vsemi svojimi gradbenimi fazami so po besedah Strmčnik Guličeve vredne ogleda – bi si arheologi do tedaj želeli v kakšnem pokritem prostoru na tem mestu prikazati tudi najdbe tega področja v povezavi s širšim arheološko bogatim okolišem.

Kako pa je s posameznimi pobudami, da bi muzej na prostem v skladu z učinkovitimi evropskimi modeli revitalizacije kulturne dediščine združil najpomembnejše najdbe iz arheoloških najdišč v neposredni bližini, saj je znano, da je v neposredni bližini veliko novih najdišč (kot so denimo Zgornje Radvanje ali Hoče)?

»Takšnim idejam so ljudje zelo naklonjeni in sprašujejo se, zakaj se tega pri nas nismo lotili že prej,« pravi Strmčnik Guličeva, ki dodaja, da najrazličnejše zamisli v smeri bolj domišljene zaščite in prezentacije našega arheološkega bogastva obstajajo že dolgo, a njihovo uresničitev, podobno kot številne druge projekte, velikokrat zavirajo administrativne ovire oziroma dolgotrajni postopki pridobivanja najrazličnejših dovoljenj.

700 kilometrov bodo iskali izhod iz totalnih ustanov

Od sredine julija do sredine avgusta bo skupina posameznikov po Sloveniji obhodila vse psihiatrične bolnišnice in posebne zavode. S tem želijo opozoriti na neustreznost in neučinkovitost obstoja totalnih ustanov.

Tadej Buzeti

Njihova 700 kilometrov dolga pot se bo začela 18. julija v Hrastovcu, končala pa 23. avgusta v Ljubljani. Poleg psihiatričnih ustanov in posebnih zavodov bodo obiskali tudi nekatere zavode za usposabljanje, domove za stare, mladino in otroke in za tujce. S pohodom med drugim želijo spodbuditi ustanove k preobrazbi v človeku prijazne skupnostne službe in raziskati razloge, zakaj ustanove še vedno obstajajo. V končni fazi si želijo, da bi se zakoni, ki urejajo pomoč ljudem, napisali, uveljavili ali spremenili.

Kot pravi Monika Bohinec, ena izmed organizatork projekta, poimenovanega Iz-hod, pričakujejo od institucij, lokalnih skupnosti, posameznikov in različnih društev gostoljubje. »Pod gostoljubje si predstavljamo hrano, pijačo, prevoz, prenočišče, prostor za prireditve v institucijah ter sodelovanje pri organizaciji in izvajanju skupnih dogodkov. Če nas institucije ne bodo sprejele, pričakujemo, da nam bodo v stiski pomagali ljudje.« Celotna pot je sicer razdeljena na etape. Vsak dan bodo tako prehodili od 15 do 25 kilometrov. »Pohodniki se bomo vsako jutro odpravili iz enega kraja, hodili bomo dopoldan. Tisti, ki ne bodo mogli hoditi, se bodo peljali. Vsak popoldan bomo preživeli v instituciji, kjer se bomo, če bo možno, pogovarjali z zaposlenimi in s stanovalci ter tekom pogovorov skušali uokviriti sanje, želje, težave in dileme obeh strani. Na vsaki postojanki bo organizirana strokovno-tematska diskusija in kulturno-zabavna prireditev (koncert, predstava, poezija, ples, karoke itd.). Če nas institucije ne bodo

sprejele, bomo dogodek priredili v centru kraja, v katerem se bomo nahajali,« opisuje potek projekta Bohinčeva.

Organizatorji Iz-hoda so kritični do trenutne organiziranosti ustanov zaprtega tipa in menijo, da so totalne ustanove zločini miru. »Totalne ustanove ljudi odstranijo iz okolja, jih izolirajo, jim odvzamejo identiteto, jih označijo, onemogočijo in izključijo. Izgubijo državljske pravice, ne morejo izraziti svojega mnenja, so »kaznovani«, ker niso v skladu s sistemom. Prav tako izgubijo stanovanje, delo in prijatelje. Zaprte ustanove so vir zlorab in ponižanja,« so v manifestu med drugim zapisali v organizacijskem odboru Iz-hoda. Josip Lukač, direktor Zavoda Hrastovec, kjer bodo pohodniki začeli svojo pot, se ne strinja s trditvijo, da totalne ustanove

ljudi odstranijo iz okolja. »Ustanove ne »iščejo« in »novačijo« ljudi oziroma jih prisilno nameščajo. Ustanove so družbena stvarnost, ki jo je potrebno v drugih družbenih prostorih reševati.« Lukač še meni, da bi morala ideja Iz-hoda temeljiti na izhodiščih postmoderne družbe ter obliki družbe blaginje, ki si jo želimo oziroma »umestimo« v družbo. »V Hrastovec sprejemamo osebe po sklepu sodišča ter na podlagi lastne odločitve ali po odločitvi skrbnika oziroma starša, če je podaljšana roditeljska pravica. V teh primerih lahko oseba kadarkoli zapusti Hrastovec. Osebe se nameščajo v ustanovi izključno, če imajo psihiatrično diagnozo in so polnoletne. Torej gre za osebe, ki se psihiatrično ne zdravijo, gre za prostovoljnost ter bivanje in življenje v Hrastovcu na podlagi dogovora in osebnega načrta.«

Po podatkih organizatorjev Iz-hoda je Slovenija med najbolj institucionaliziranimi državami na svetu. Vsak stoti Slovenec naj bi bil interniran v kakšni ustanovi bolj ali manj zaprtega tipa. To pomeni, da je več kot 20 tisoč ljudi zaprtih v psihiatričnih bolnišnicah, splošnih in posebnih zavodih, zavodih za usposabljanje in drugih institucijah. »Število mest v institucijah raste, obseg skupnostne obravnave ostaja enak, preseljevanje ljudi iz institucij pa se je ustavilo. Projekt individualnega financiranja je naletel na kup težav in odporov. Psihatri se, vključno z varuhinjo človekovih pravic, upirajo zagovornikom, ki na sramežljiv način uvaja Zakon o duševnem zdravju, Zakona o dolgotrajni oskrbi in osebni asistenci čakata na uveljavitev že več let,« so do trenutne ureditve še kritični organizatorji Iz-hoda.

Zavod Hrastovec - Trate

Človek, ki je ostal zvest svojim ponosnim prednikom

Boris Pahor, akademik, Prešernov nagrajenec, vitez legije časti in večkratni nominiranec za Nobelovo nagrado za književnost, je eden izmed najbolj uveljavljenih slovenskih pisateljev. V njegovih delih je mogoče odkriti grozote nacističnih koncentracijskih taborišč, zaslediti velikokrat premalo rečenega o slovenskih manjšinah v Italiji in trpljenju primorskih Slovencev.

Jasmina Godec, foto Matic Štojs

Če imamo to čast, da je letos naša prestolnica dobila naziv Evropska prestolnica knjige, potem je ta biser treba polno izkoristiti. Zato je pomembno, da v ospredje postavimo človeka, ki ga uvrščamo v sam vrh najbolj znanih evropskih pisateljev, še več, v tujini ga ljudje bolj poznajo pa tudi večje spoštovanje čutijo do njega kot pri nas doma. Zlasti mlajša populacija pri nas ga ne pozna dovolj oziroma ga sploh ne pozna.

Boris Pahor je pokončen človek, ki si upa misliti s svojo glavo, kar je tudi jasno in neposredno zapisal, in to na najvišji literarni ravni, deloma po svojem razmišljanju, deloma po svoji pisateljski intuiciji. Seveda so bili prisotni tudi dvomi, a neomajna vztrajnost ga je pripeljala do cilja. Njegova dela naj nam bodo za vzor, da okrepimo vrednote, ki so primarne za človekov obstoj. Naj se izkaže, da sta to predvsem morala in razum slehernika.

Politični in družbeni angažma

Tržaški pisatelj je bil vseskozi in še vedno ostaja angažiran v družbenopolitičnem dogajanju. Tako je v povojnem obdobju neprekinjeno gojil kritično distanco do slovenskega družbenopolitičnega dogajanja, bil močan zagovornik lastnega mišljenja, kar pa ga je na žalost pripeljalo do konflikta s tedanjo prevladujočo levičarsko komponento v slovenski manjšini in z novo komunistično oblastjo v Sloveniji. Čeprav je bil sam po političnem prepričanju levičarsko usmerjen, se nikoli ni strinjal z nastopom Slovencev znotraj itali-

janskih levih strank, temveč je bil zagovornik avtonomnega političnega nastopanja.

Zavzetost za domoljubje in človeškost

Z izdajo knjižice *Edvard Kocbek, pričevalec našega časa*, ki sta jo skupaj z Alojzom Rebulo napisala leta 1975 ob Kocbekovi 70-letnici, je Pahor v nekdanji Jugoslaviji v tedanjem načinu vodenja povzročil polemično stanje. V intervjuju, ki ga je naredil s Kocbekom, so namreč privrele na dan potlačene grozote o povojnem pokolu vrnjenih slovenskih domobrancev.

Kocbek je v intervjuju povedal: »Zadnji dve leti vojne in prva leta po vojni so slovenski komunisti zvesto posnemali sovjetske metode in stalinistično prakso. Po vojni je bila Jugoslavija izven ZSSR najbolj stalinistična država. Nesrečna olajševalna okolnost marsikaterega partijca – je bila – kakor sem že omenil – človeška nezrelost. Marsikak nadarjen mladi človek se je takrat za vse življenje obremenil s težkimi dejanji zoper bližnjika. Toda to ni le breme posameznikov, to je breme eskaltirane vizije. Kadar se neka zgodovinska izvidnica razglasi za edino zveličavno poslanstvo, mora na tej poti do konca svoje kalvarije (Pahor in Rebula 1975: 146).« Po razkritju tega intervjuja so Pahorja jugoslovanske oblasti izgnale iz Jugoslavije.

Borba za pravice slovenske manjšine

Pahor ostaja tudi danes zvest svojim kritičnim načelom, tako Italiji oči-

ta, da ignorira fašizem. Še posebej zanimiva je bila njegova izjava leta 2008 v TV-oddaji italijanske nacionalne mreže Rai 3 »Che tempo che fa« (Kakšno vreme!), ko ga je voditelj vprašal, kako to, da je njegova znamenita *Nekropola* bila prevedena v skoraj vse svetovne jezike, in to hitro po njenem izidu, le za italijanski prevod je moralo preteči nekaj desetletij. Pahor je na vprašanje brez dlake na jeziku odgovoril: »Predolgo je, kot kaže, mnogim ustrezalo, da v mestu, ki naj bi bilo čisto italijansko, nekdo mojstrsko ustvarja v jeziku, ki ga je fašizem tlačil s pendreki, pljunkin in ricinusovim oljem.« Njegovega govora so bili še posebno veseli predstavniki slovenske manjšine v Italiji, saj je med drugim zelo slikovito predstavil fašistično zatiranje Slovencev. S takratnim nastopom v oddaji je Pahorju uspelo prebiti najtrši zid. Tako je bila prikazana resnična podoba zgodovinskih dejstev v Italiji, kar pa je bila le kapljica v morje, glede na dolgoletni molk in prezir manjšine. Pahor danes to zgodbo priča tudi po italijanskih osnovnih šolah in se bori za pravice slovenske manjšine.

Obenem pa je kritičen tudi do slovenskega zadržanja v odnosu do italijanskega fašizma, saj se pozablja na fašizem in na to, kar se je tedaj zgodilo s četrtino Slovencev. Tudi v Evropo smo šli mimo Trsta, zraven tega pa pozabili na manjšine.

Razcvet njegovega opusa po osamosvojitvi naše dežele

Njegov opus, ki ga sestavlja več kot

trideset knjig, se deli na tri ključne tematske sklope, ki se med seboj tesno prepletajo.

V prvem sklopu je Pahor postal pričevalec in glasnik fašističnega preganjanja in narodnega genocida, ki ga je doživljala Primorska od leta 1920 do kapitulacije Italije leta 1943. Sestavljen je predvsem iz zbirk kratke proze *Gmada v pristanu* ter romana *Mesto v zalivu* in *Parnik trobi nji*, ki izluščijo predvojne izkušnje.

V drugem se Pahor osredotoča na svojo lastno taboriščno izkušnjo. Začne se z zbirko novel *Moj tržaški naslov*, nadaljuje pa s ključnima deloma, in sicer z romanom *Spopad s pomladjo* in njegovo znamenito *Nekropolo*. Zadnja je Pahorja ponesla v svet in bila tudi prevedena v več evropskih jezikov, v Franciji pa so ga prav zaradi tega dela odlikovali z redom viteza legije časti, ker je v ospredje postavil tragedijo mnogih upornikov nacizmu, ki niso živeli po volji znanega judovskega holokavsta.

Tretji in zadnji sklop predstavlja Pahorjeve potrebe po poudarjanju zgodovinske resnice in slovenske resnice ter slovenske samoniklosti. V njem najdemo predvsem dnevniške in esejistične spise ter članke s polemičnim prizvokom.

Vsesplošna javnost se za literarna dela Borisa Pahorja ni menila vse do osamosvojitve Slovenije. Šele po tem obdobju ga začnejo ceniti, kar mu potrdijo z podelitvijo Prešernove nagrade in častnega znaka svobode Republike Slovenije.

Gospod Pahor vaš vzornik je Srečko Kosovel, ki je zapisal: »Naš ideal je evropski človek bodimo ideal v duhu in ljubezni a ohranimo svoje lastne obraze.«

Čeprav je umrl star le 22 let, je Kosovel jasno vedel, da spadamo v Evropo, a to ne pomeni, da opustimo svojo slovensko identiteto. Biti Evropejec ne pomeni nehati biti Slovenec, nasprotno, samo s svojo zgodovino, izročilom in jezikom lahko izvirno sodelujemo v bogastvu evropske zgodovine.

Tudi Edvard Kocbek je pustil na vas vtis, predvsem na vaše pisanje.

Kocbek je imenitni primer evropskega človeka, ki je suvereno slovenski človek in velik predstavnik slovenske misli in kulture. Kot takega ga je Evropa cenila, kot tak je šel v vodstvo OF in kot tak je ostal zvest prvotni vodstveni koaliciji osvobodilne fronte.

Kot takega sem ga zmeraj cenil in ostal zvest njegovi zamisli, čeprav sem po vojski postal socialdemokrat in kot tak ustanovil in 24 let vodil ob pomoči žene in vsakokratnih mecenov revijo *Zaliv*. Kot socialdemokrat sem nasprotoval komunistični diktaturi in skupaj s prijatelji ustanovil *Slovensko levico*, a se je partijska oblast potrudila, da ji je odvzela mladino.

Kdaj se v mladem človeku oblikuje zavest, da se mora boriti za družbo, jezik, ponos in vrednost slovenske identitete in predvsem zakaj?

Ko mladi človek spozna vrednost svoje zgodovine, svoje kulture in vse

težave, ki jih je bilo treba premagati za njun obstoj, ko ga je tuja oblast zatirala, je naravno, da ostane zvest vsem ponosnim prednikom, ki so kljub vsemu vztrajali. Veliki Evropejec Trubar je kot begunec tiskal prve slovenske knjige, veliki Evropejec Prešeren kot čudoviti pesnik in vsi drugi za obema – niso čakali 20. stoletja, da dokažejo našo vrednost v kulturnem ustvarjanju. Ko mladi človek to spozna, je na svoj rod ponosen.

Po skoraj 100-letnih izkušnjah; kaj bi dejali mladim, katerih napak ne smemo ponavljati?

Prav je, da mladi občudujejo vse to, kar so ljudje v Evropi in v svetu velikega ustvarili, a to ne pomeni, da bodo zato manj cenili svoje. Za časa fašizma (25 let) je Primorska, ker ni mogla javno, ker slovenskih šol ni bilo, na skrivaj ostala zvesta svojemu jeziku, imela skrite sestanke, se zbirala na študijskih tednih v hribih, da bi si ustvarila podlago za svojo kulturo in se hkrati pripravljala, da bi šla v boj zanj, ko bo čas.

Kaj bi na splošno svetovali današnji mladini?

Svetoval bi ji, naj misli s svojo glavo, naj študira tudi to, kar šola ne ponudi, naj spoštuje misli drugega, a naj ostaja pri svojih, dokler je argumenti ne prepričajo, da ima prav.

Svetoval bi ji še, naj poleg skrbi za svoj razvoj in poklic skrbi tudi za to, da bo slovenska družba ostala zvesta svoji biti, kot je bilo že omenjeno, prav tako, da bo spodobno urejala socialno življenje. Mladi, še posebno dekleta,

so poklicani, da prispevajo pri načrtih družbenega razvoja. Dekleta s svojim značajem in senzibilnostjo lahko veliko prispevajo pri gradnji socialno pravične prihodnosti. Njihova vloga je v raznih poklicih zelo pomembna. Poudaril bi, kot sem rekel, samostojnost mišljenja, personalizem, naj bo za laičen pogled na svet ali religiozen, tako za demokratično levico kakor za krščansko socialnost. Osebnost sem za prvo, kot ves povojni čas, a v sodelovanju, si želim, s krščanskim socialnim gibanjem, kakršnega bi bilo treba šele ustvariti po zgledu Janeza Evangelista Kreka in Edvarda Kocbeka. V tem duhu je, na primer, vztrajala revija 2000, a je izgubila še tisto malo podpore, ki je dobivala, tako da zdaj mora ukiniti izhajanje. Mladi, ki bi se seveda strinjali, bi lahko ustvarili novo gibanje v tem smislu.

Kakšno je po vašem mnenju v tem trenutku stanje duha v Sloveniji?

Duh je zdaj v Sloveniji meglen. Prejšnja politična usmeritev je preteklost, ostaja pa seveda v ljudeh še zmeraj njen vpliv, ki je zaradi poteka zgodovinskih odločitev še zmeraj veljaven, na drugi strani pa se želi uveljaviti nazorsko politična stran, ki se je v medvojnem spopadu drugače odločala. To, kar manjka, je trezen in pošten pretres preteklosti za skupno ustvarjanje prihodnosti. Posebno mladi ljudje ne smejo biti enostransko poučeni. Seveda bi bilo treba vzeti v poštev tudi liberalistično razmerje do kapitala in do globalnosti, a ta problem za zdaj ni bistvenega značaja.

Do Maribora [ki bo Pahorju podelil priznanje za častnega občana na slovesnosti ob dnevu državnosti 23. junija, op. p.] čutite neko posebno vez, v Ljubljani pa so vas nedolgo nazaj želeli poimenovati za častnega občana, a ste to zavrnil? Zakaj?

Maribor je drugače dovteten, kar zadeva Primorsko, še posebej do tistih, ki živimo zunaj državnih mej, medtem ko je bila Ljubljana do nas zmeraj brezbrizna, sploh nima čuta za obrobne kraje, to od generala Maistra dalje.

Zelo ste kritični do slovenskega šolstva, pravite, da današnja mladina ne ve niti, kje leži Trst; nekaj bi bilo treba torej storiti za prevetritev šolskega sistema, kaj pravite?

Sodim na podlagi svojih izkustev in ta mi dokazujejo, da je današnja mladina zelo bistra, a zelo malo vé o 25 letih fašizma na Primorskem in kaj je to v resnici pomenilo, prav tako malo vé o nas ob morju danes. Pisateljica Nataša Kramberger je pred kratkim priznala, da se je pred petimi leti na potovanju iz Maribora v Milano ustavila na Opčinah in presenečena ugotovila, da ljudje govorijo slovensko. Kaj je to »naključje« mlade Štajerke normalno? V knjigi zgodovine bi moralo biti poglavje o usodi Primorske in o današnjem slovenskem življenju in šolanju v domovini Lepe Vide. Seveda pa je tukaj zelo pomembna tudi vloga profesorjev zgodovine in književnosti!

Je religija lahko opij ljudstva?

Simon Rajbar

Zgodovina nam je in nam še bo dajala lekcije s področja naslovnega vprašanja. Čezoceanska osvajanja, križarski pohodi, podjarmljanje in spreobračanje tujih *divjaških, nevednih* ljudstev v imenu boga. In to zato, ker ti divjaki preprosto naj ne bi razumeli za Evropejce takrat tehnološko in intelektualno naprednega sveta. Kot nekateri narodi danes so bili prepričani nad superiornostjo svojega kulturnega modela ter ga sebično širili po svetu. A ker smo ljudje moralna bitja, se je morala najti avtoriteta, ki je vsaj navidez prevzela odgovornost takšnega širjenja nase, še pomembneje pa je ljudem ponudila moralno zatočišče in opravičilo teh dejanj v imenu višjega dobrega. Še več. Institucionalizacija Cerkve je oblikovala uradno moralo, znotraj katere je bilo v središču *božanstvo* samo. Podobne vzporednice lahko povežemo z vsemi religijami sveta. A okovi religije počasi zapuščajo vsaj domišljijo zahodnega človeka. Okovi česa jo bodo nadomestili? Kaj sploh je religija danes? Kakšen opij potrebuje ljudstvo?

Kljub temu da naslovni stavek pripada Karlu Marxu, obstaja filozof, ki je takšnim vprašanjem namenil izjemno globok premislek. »Tudi Zaratustra je nekoč verjel v onostranstvo, kot vsi onostranci. Takrat se mi je ta svet zdel delo izčrpanega in trpečega boga,« je zapisal Friedrich Nietzsche. Posmrtna slava. V njej so ljudje tisočletja iskali in našli razloge za svoje zemeljsko udejstvovanje, ki je bilo le prehod do raja, nekakšno manjše opravilo v nasprotju neskončni hedonističnosti paradiža. Religija je omogočila postavitev socialnih okvirjev za razumevanje in interpretacijo sveta, ki je kot sveta edina pravilna. Religija je bila motor družbe, lahko bi rekli tudi opij ljudstva, ker je ljudem znala povedati, kako naj živijo. Prevzela je za človeka težka bremena umeščanja sebe v široko polje morale in etike ter družbo poenostavila, kar jo je naredilo notranje homogeno in lažje vodljivo. Tega se je zavedal tudi Nietzsche: »Stvarnik je hotel pogledati stran od

sebe – takrat je ustvaril ta svet.« Religija je hodila z roko v roki s politiko, saj je bila Cerkev paradržava znotraj države oziroma kraljevine. Lahko pogledamo tudi širše ter si upamo reči, da so bile posamezne monarhije paradržave v enem ogromnem, razširjajočem se krščanskem imperiju. Potemtakem lahko pojmujeemo religijo kot trdovratno politično doktrino z izjemno dolgim stažem. A danes se zdi, da se vsaj pripadnik zahodne civilizacije ne obremenjuje več toliko z vprašanjem religije in obstojem boga. Kaj se je zgodilo? Nietzsche se je zavedal, da filozofsko spoznanje o smrti boga Evropejcu prinaša neizbežno dilemo: ali uniči ter na novo redefinira svoje vrednote ali pa uniči sebe. Ta prehod je videl kot pot preureditve moralnih, socialnih in religijskih norm ter vzpon k večjemu in močnejšemu človeku brez ideoloških upov za prihodnost. Moralnost, ki jo je toliko stoletij oblikovala Cerkev, je bila na začetku svojega konca. Začele so se kazati neskladnosti med religijo in politiko države. Razhod religije s politično avtoriteto se je izkazal za neizogibnega z objavo Darwinove teorije ter razvojem znanosti. Kot je kasneje opazoval Max Weber, nam znanost ne more povedati, kako naj živimo, razkrije pa določene dogme krščanstva, ki v takšnem svetu več ne nosijo kredibilnosti. Ljudje preprosto niso več verovali. Religiji je dokončno pošla zaloga opija.

»Bila sta trpljenje in nebogljenost, ki sta ustvarila vse onostrance sveta; in pomanjkanje norosti ter sreče, ki jo je lahko izkusil le najbolj trpeči,« je bil prepričan Nietzsche. Sodobnost je s pomočjo znanosti na novo razložila to trpljenje in nebogljenost. »Religija je opij ljudstva. Odprava religije kot iluzorne sreče ljudstva je zahteva njegove dejanske sreče. Zahteva, da se odrečeš iluzijam o svojem stanju, je zahteva, da se odrečeš stanju, ki potrebuje iluzije,« se je že pred njim strinjal Marx. Cerkev je bila glasnik propadajoče morale in njena glavna avtoriteta. Prišlo je torej do krize avtoritete, ki jo je v svoje roke prevzela dr-

Foto: almiracatovic.wordpress.com

žava. Dobila je strukturno sliko ljudi, ki jim je religija stoletja predstavljala način življenja. To pa pomeni oblikovanje kulture, iz katere nujno izvirajo tudi današnji zakoni, navade in interpretacije sveta. Suvereni posameznik naj bi po Nietzscheju jasno videl, da nacionalna država stoji na politični teologiji v preobleki, ki sedaj le zamenjuje religijo na podlagi avtoritete. To naj bi naredila na široki platformi znanosti, ki trdi, da ima objektivna in zato neizpodbitna merila za dokazovanje resničnosti. Na prestol avtoritete je sedaj sedla znanost v najširšem pomenu besede. Skozi čas smo se, kot poprej religiji, naučili znanosti zapupati, saj je bila vodilo našega tehnološkega in intelektualnega napredka. Je znanost postala naša religija, opij sodobnega časa? Je avtoriteta dobila drugo preobleko in vzpostavila novo hegemonijo? Institucionalizacija znanosti je poskrbela za njen kontinuirani razvoj, ki večini postaja enako nerazumljiv kot prej religiozno božanstvo. Tako kot je bila včasih neizpodbitno znana resnica o ploščatosti Zemlje, tako je danes absolutno resnično, da je slednja okrogla. Ali bo to še vedno ista resnica čez 400 let? Človeško bitje ima neizmerno težnjo po posploše-

vanju stvari, pa četudi jih razume ali ne. Dolgo časa je za to najprimernejšo platformo predstavljala religija. »Vsem religijam je skupno, da se morajo za svoj izvor zahvaliti predhodni nezreli intelektualnosti človeštva, - *presenetljivo* neresno jemljejo dolžnost govoriti resnico: še prav nič ne vedo o *dolžnosti boga*, da se mora človeštvu razodevati resnično in jasno,« opozarja Nietzsche. Boga smo ustvarili od sebe za sebe, v kakršnikoli obliki, imenu ali sistemu. Celoten premislek nas vrača na naslovno vprašanje. Je religija lahko opij ljudstva? Lahko. A menim, da pri človeškem bitju ne gre toliko za religijo kot opij, temveč za opij sam, ki nam ga pod različnimi imeni ponuja avtoriteta. Zdi se, da preprosto potrebujemo stanje vznemirljivosti, pripadnosti, pasivnosti, vznemirljivosti, celo kaosa. To lahko opazujemo pri slehernem posamezniku, ki se predaja različnim omamam, pa naj bodo to religija, ideologija, ženske, poezija, pijača, številke ... Takrat se ljudje predajamo neracionalnemu verjetju ali dvomu, a ustvarjamo nove poti za nove vrednote. Na kakšen način ter v kakšni smeri to počnemo, pa je odvisno od roke, s katere opij tudi jemljemo.

Mimesis – imitacija, reprezentacija, posnemanje

Asta Vrečko, ilustracija Urban Breznik

Tradicija *mimesis* se je z občasnimi odkloni nadaljevala vse do druge polovice 19. stoletja, ko so umetniki odločno prekinili z realizmi in naturalizmi. Nezavedno je postalo integralen del ustvarjanja in recepcije umetnosti. Danes, v sodobni umetnostni produkciji je *mimesis*, kot ga poznamo, pozabljen in tudi če bi ga hoteli ponovno aplicirati, ne bi več zdržal vode, saj lahko v tem primeru govorimo zgolj o ilustrativnosti. Oskar Wilde je leta 1889 zapisal, da življenje mnogo bolj imitira umetnost, kakor umetnost imitira življenje in s tem ubesedil prelom, ki se je zgodil v svetu umetnosti in v družbi. Na primeru primerjave antiutopičnih romanov in sodobne družbe si lahko pogledamo, da je ta izjava danes ne le izjemno aktualna, ampak celo preroška.

Evgenij Zamjatin je v svoji negativni utopiji *Mi* (1924) opisal svet urejen na predpostavki, da je ureditev svobode pogoj za matematično-nezmotljivo srečo in tako srečo izenačil z nesvobodo. Čim bolj je človek svoboden, tem manj je srečen in obratno. Svoboda, individualnost, ponos in s tem neizogibno trpljenje. V taki viziji sveta ima čas eno samo razsežnost in to je sedanjost. Tudi danes, ko gledamo odnos ljudi, držav, svetovnega gospodarstva, začutimo, da ne mislijo

na zanamce. Prav tako se ne razmišlja o prihodnosti in namenoma pozablja na preteklost. George Orwell je v romanu *1984* (izšel leta 1948) zapisal tri parole, ki so vodilo njegove antiutopične družbe: vojna je mir, svoboda je suženjstvo, nevednost je moč. Integralni del te družbe je ministrstvo resnice, ki se paradoksalno ukvarja vse prej kot z resnico, pač pa s cenzuro, korekturo informacij. Njihov moto je, da kdor obvladuje preteklost, obvladuje prihodnost, kdor obvladuje sedanjost, obvladuje preteklost. Mar ni nekaj podobnega, kadar je govora o PR-službah ali raznih spin doktorjih? Kaj pa pomeni, ko se dan ali dva po škandalu na novinarski konferenci reče, da nek politik gotovo ni bil pijan, ko je z rdečim nosom in histeričnimi gestami momljajoč žalil vsevprek, le zgolj pod stresom ter nenaspan, ker je prejšnji večer do polnoči hranil revne. Vse to pa v mnogo hujski obliki služi tudi takrat, kadar se za politične ali gospodarske namene sistematično uničuje kulturne spomenike, pozablja na nekatere dogodke in tako revidira zgodovino.

Leta 1946 v novi izdaji romana o prihodnosti *Krasni novi svet* (1932), te velike antiutopije, kjer je človekova svoboda omejena do skrajnosti in je boga zamenjala tehnologija, je pisa-

telj Aldous Huxley zapisal, da vladanje s pendreki in strelskimi vodi, ume-tno povzročeno lakoto, množičnim zapiranjem in izgoni ni le nehumano (kar sicer nikogar ne zanima), ampak tudi neučinkovito in neučinkovitost je v dobi visoke tehnologije greh. Zares učinkovita bi bila tista totalitarnostna država, kjer populacije suženjev k delu ne bi bilo treba siliti, ampak bi v suženjstvu uživali. Resničnost je nekaj, od česar si ljudje radi odpočijejo, ne glede na utopičnost. Tako je ena izmed njegovih idej, kako ljudje postanemo prostovoljni sužnji, tudi, da je treba najti nek poceni nadomestek za alkohol in druge narkotike, nekaj manj škodljivega in bolj prijetnega. Prepustimo se toku prostih asociacij in pred nami so televizija ter internet, rumeni mediji ter socialne mreže. Nekaj gnilega je med nami in imenuje se fanatična obsedenost z vojaerstvom. Kje so časi, ko so nas zanimala umazane podrobnosti življenj oddaljenih zveznikov ali politikov. Danes nas zanima, kaj je imel sosedov pes za zajtrk in ali se je potem dobro razmigel ter kakšna radikalna misel se mota trenutno po glavi sosedovi Micki. Odnosi v današnji družbi so večinoma nepoglabljeni. Prijateljstvo imamo toliko, da če bi povabili vse na rojstni dan, bi jih težko stlačili v Versaillske vrtove, a je med nami vedno več osamljenosti. O vseh vemo absurdno preveč, kdaj gredo spat, kaj so imeli za večerjo in ali jim ta povzroča vetrove, a hkrati o nikomer zares nič pomembnega. Ljudje smo se nekje na poti zavestno odpovedali svoji anonimnosti, prostovoljno ukinili zasebnosti, a smo skozi ta proces šli tako naivno, da še vedno vsi začudeno gledamo, kadar nekdo to zlorabi in šef nenadoma ugotovi, da njegovi zaposleni ne delajo ves čas, za katerega jih plačuje, saj so pol delovnega časa na facebooku ter tarnajo čez bedno službo in šefa. A kljub vsemu (p)ostajamo apatična potrošniška družba, ki je relativno ravnodušna do sistema, ki nadzira njeno življenje.

Totalitarizem predstavlja popolno dominacijo nad človekom in nobene razloga, zakaj bi moral en totalitarizem spominjati na drugega. Vlada v totalitarizmu tudi z obilico informacij, zapletenostjo nekaterih procesov, ki so načeloma enostavni, med ljudmi povzroča apatijo, slabšo sposobnost kritičnega mišljenja, popačeno dojetje realnosti zaradi pristranskih novic na načelu infozabave (infotainment). *Meje mojega jezika so meje mojega sveta*, se glasi ena izmed znamenitih misli. Kot novorek (Jezik, ki ga uporabljalo prebivalci Oceanije v Orwellovem romanu) z vedno manjšim razponom besed (zakaj bi imel besedo grd, če nelep izraža enako?) oža razpon misli in s tem omogoča miselno zločinstvo, saj ni besed, da bi ga izražale, tako se danes mladi sporazumevajo s približno 200 osnovnimi besedami. Sicer pa ni čudno, da ne reflektirajo dogajanja okoli sebe, če tako ali tako niso nikoli več sami s svojimi mislimi, če jih venomer bombardirajo reklamna sporočila, jih moti nekdo na drugi strani mobilnega telefona ali pa popularna glasba iz slušalk v ušesih, ki danes ni ravno na glasu neke napredne družbene misli ali poglobljene kontemplacije, pač pa prej na nivoju triletnega otroka in uporablja prav toliko raznolik besedni zaklad. To je še ena pomembna značilnost sodobne družbe, ki se prav tako kaže v antiutopičnem romanu. Ray Bradbury v svojem romanu *Fahrenheit 451* pravi, da ni potrebno sežigati knjig, da bi uničili kulturo, ampak je treba zgolj pripraviti ljudi, da jih prenehajo brati. Dodajmo, da morajo seveda tudi prenehati zahajati v gledališče in gledati vizualno umetnost. Če nočemo postati kot Winston Smith in sprejeti Velikega brata, če še obstaja možnost izhoda iz te *highway to hell*, začnimo že vendar brati, poslušati, gledati in se učiti (tudi) od umetnosti.

Kvaliteta prostega časa

Konec januarja bo minilo petnajst let, odkar je po slovenskih radijskih valovih zapela Črtica v izvedbi Mi2 iz Rogatca, ki po šestih albumih, pesmarici in biografiji izpod peresa Mohorja Hudeja sedi na vrhu popularnejših domačih glasbenih skupin. O tem in še čem smo se pogovarjali z Jernejem Dirnbekom – Dimekom, ki je, še preden sva sedla, začel bentiti čez domače medije in slabo zastopanost domače glasbe v njih.

Igor Bašin

Naša medijska krajina ni najboljša, novincem pa nikoli ni bila naklonjena. Morajo se dokazati z rezultati, koncerti in ploščami, medtem ko večina pričakuje, da se bo pisalo in govorilo o njih, še preden bodo kaj pokazali.

Danes se zdijo osnovna izhodišča za ukvarjanje z glasbo mnogo enostavnejša kot nekoč. Pred 25 leti, ko smo začeli igrati po srednješolskih bendih, je bil čudež, če si imel kitaro znamke Melodija ali ojačevalec Rudija Čajevca. Takrat je bilo ustaljeno imeti priključeni dve kitari in vokal na isti ojačevalcu. Danes so kakovostne japonske kopije kitar in ojačevalcev dostopne. Spletni forumi so polni ponudb. Glasbo lahko snameš z youtuba, tablature najdeš na spletu. Mlada skupina pride do prvega nastopa po treh mesecih vaj. Zaradi prevelikega »lagodja« je premalo vztrajnosti in ko uspeh ne pride enako hitro, kot je bilo enostavno nabaviti znanje in instrumente, nastopi obup. Ko smo startali leta 1996 s Črtico in dve leti kasneje s Teto Estero, smo bili neznani, nato skupina z enim hitom, obakrat pa se nam je uspelo plasirati v medijski prostor. Oba komada sta se vrtela po večini radijskih postaj, videospot se je predvajal na televiziji. Črtica je sicer imela težave na nacionalki, ker je bila posneta na super VHS, ne pa v beta standardu, medtem ko so nas na Pop TV in A Kanalu predvajali ves čas. Danes pa niti Dan D niti Siddharta nimata kje vrteti svojega novega videospota, kaj šele da bi priložnost dobil neveljavljen bend. **Živimo v času, ko je kljub napihovanju slovenskega nacionalnega ponosa spregledan dobršen del**

domače glasbene produkcije.

Gre za hipokrizijo v smislu, da če se daje dovolj prostora določeni glasbeni vrsti v medijih, je potem poskrbljeno za slovensko glasbeno produkcijo! Sicer so narodnozabavni ansambli zmeraj opevali lepote Slovenije in prav oni imajo vsled programske usmeritve trenutno zelo veliko prostora na nacionalni televiziji. Z oddajami, kot so Mario, Na zdravje

Mlada skupina pride do prvega nastopa po treh mesecih vaj. Zaradi prevelikega »lagodja« je premalo vztrajnosti in ko uspeh ne pride enako hitro, kot je bilo enostavno nabaviti znanje in instrumente, nastopi obup.

ali Kopitarjeva, predstavljajo in zagovarjajo nacionalne lepote in vrednote. Rockovske skupine, ki so indiferentne do tega, pa praktično nimajo dostopa. Z ukinitvijo Videospotnic in Sobotne noči so izgubili večino priložnosti za promocijo svoje glasbe.

Pred leti ste presenetili s sodelovanjem s Frajkinclari, ki pripadajo natančno omenjenemu krogu izvajalcev.

Frajkinclarjev nismo razumeli kot tipičen narodno-zabavni ansambel. Kupili so nas z ljudskimi instrumenti in povsem drugačnim, specifičnim humorjem, ob katerem si se res nasmejal. Zdeli so se nam zelo podobni, čeprav je bil njihov stil igranja drugačen od našega. Ko smo snemali Odo gudeki in videospot zanjo, smo jih nagovarjali, naj se usmerijo v ljudsko glasbo. Lahko bi bili naši Pogues, a so sčasoma šli drugam. Našega sodelovanja ne vidim kot predposkus delanja turbofolka ali kombinacije stilov, ki se jih danes prodaja na Evroviziji. Imeli smo pesem o ljudskem običaju in zanjo smo iskali najprimernejšo obliko oz. obleko. Našli smo jo v

kombinaciji z ljudskim ansamblom. Še danes stojim za tem komadom.

Prihajate iz Rogatca, za katerega bi prej rekli, da je ruralno okolje kot urbano.

S tem vprašanjem se nismo nikoli resno ukvarjali. Ne skušamo zavreči naših korenin. Že 18 let živim v Ljubljani in mislim sem, da govorim zelo lepo knjižno slovenščino, dokler se nisem slišal v intervjuju in ugotovil, da še

vedno zavijam po rogaško (smeh). Naj tako tudi ostane! Z leti naša besedila in sporočila postajajo univerzalna, še vedno pa je na vsaki plošči vsaj kakšna skladba, ki govori o Rogatcu ali pripoveduje zgodbo o človeku iz tega okolja. V svojih tekstih in sporočilih želimo biti iskreni. To smo lahko le takrat, ko pripovedujemo zgodbe, ki smo jih doživeli na lastni koži ali smo jih izvedeli iz verodostojnega vira, ki mu zaupamo. Kot sem že neke rekel: ne morem pisati o ljubezni na jahti, če v življenju nisem bil na njej, lahko pa o pretepu za lokalnim šankom, ker sem to videli že večkrat iz neposredne bližine. Zaradi pisanja o lokalnih temah so nas skušali večkrat opredelčati z izrazom »etno«, kar je zame povsem deplasirana trditev. S tem etnom imamo skupnega toliko, kot ga ima Big Foot Mama zaradi svoje ljubljansčine in zgodb o mladini, ki se odpravlja na Metelkovo.

Bend Mi2 živi v trikotniku Ljubljana - Rogatec - Maribor. Koliko vam je pomagal, da ste postali vseslovenski band?

Najprej moraš dobiti potrditev v svo-

jem kraju. Naš prvi koncert pred polno večjo dvorano je bil prav v Rogatcu. Zgodba se je od tam širila naprej. Po Celju je prišla na vrsto Ljubljana, od koder smo šli v Maribor. Ljubljana je bila v vsej zgodbi ključna. V njo pridejo ljudje študirat in delat z vseh vetrov in če jih prepričaš z nastopom pred številčnejšo publiko, se bo beseda o tebi zelo hitro razširila. Kar se omenjenega trikotnika tiče, ostaja ta center našega dogajanja po kvantiteti nastopov in po kvaliteti odziva, vendar pa zadnja leta na prvo vse bolj vpliva ekonomska situacija. Že nekaj let nismo igrali v Prekmurju. Izgleda, da ko bend doseže višjo ceno nastopa, odpadejo nastopi v finančno šibkejših okoljih, kjer smo svoj čas veliko nastopali. Danes smo bolj skoncentrirani na nastope v mestih, nekoč smo bili več prisotni na vasi. Mogoče nas je to delalo ruralne (smeh).

Kam se uvrščate na slovenski glasbeni sceni?

V sredinski rock. Za alternativo smo preveč univerzalni, za estrado pa imamo premalo pojavljanja v medijih in bistveno preveč vsebine. K temu pripomore tudi nepisan pakt z rumenimi mediji o medsebojnem ignoriranju – oni nas, mi njih in vsi smo zadovoljni. Naš prostor je rockovski koncert, bodisi samostojen bodisi festivalski, kjer smo se prerinili med izvajalce, ki igrajo v najboljšem terminu, med deveto zvečer in eno zjutraj.

Veliko igrate na študentskih in krajevnih žurih, kar pa niso pravi rockovski koncerti.

Klasičnih koncertnih prostorov je pri nas tako malo, da od njih ne moreš preživeti in jih spregledaš v množici

ostalih priložnosti, zato je večina naših nastopov na študentskih žurih in festivalih. Samostojnih koncertov ne organiziramo, ker ni potrebe. Imamo kontinuirano število nastopov – okoli 30 na leto. V krajih, kjer bi si upali organizirati samostojen koncert, največ nastopamo, tako bi si s samorganizacijo skakali v lastno zelje. Nikomur od nas igranje v bendu ni profesionalna dejavnost, ampak hobi, zato smo raje bolj »na komot« in gremo igrat tja, kjer drugi poskrbijo za ostalo.

Skupina je nastala bolj iz štosu in čeprav trdiš, da vam je še danes hobi, delujete navzven kot resen bend.

Če ostaneš predolgo na istem nivoju, te odpelje h koncu ali pa te tržišče odžaga. Že na tretji plošči smo se odločili dokazati sebi in drugim, da smo v prvi vrsti muzikantje in ne samo burkeži. Od takrat redno vadiamo in sami kreiramo in snemamo vse elemente svojih pesmi. Z leti je zraslo znanje in tudi nastopi so postali boljši. Pomembno je še nekaj. Skupaj nas drži predvsem kvaliteta skupnega preživljanja prostega časa. Izhajamo iz istega okolja in smo ista generacija. Prepričan sem, četudi ne bi več igrali v bendu, bi se družili kot prijatelji. Vem, da se bo slišalo pocukrano, ampak v bendu smo res veliki prijatelji in brez tega nas noben honorar ne bi obdržal skupaj.

Kako je biti v bendu, o katerem je objavljena biografija? Ste z njo naredili piko in začeli novo zgodbo?

Takšna vprašanja in dvomi so se nam porajali, ko je prišla na dan ideja za založbe Litera, da bi izdali biografijo o nas. Prepričali so nas, da je naša pot polna pripetljajev, o katerih bi bilo smiselno kaj napisati. Imeli smo proste roke pri izbiri avtorja in z Mohorjem Hudejem smo zadeli. Po knjigi se nič ni spremenilo v bendu. Celotno manj ljudi ve za knjigo kot za to, da smo izdali šesto ploščo. Knjiga je predvsem dober dokument, ki bo služil zanamcem. Ko bodo otroci odrasli, bodo lahko prebrali, s čim so se ukvarjali njihovi stari. Kakšnemu mlademu bendu pa bo odpihnila idejo, da pomeni ukvarjanje z rokenrolom samo polne dvorane, in ga bo opozorila, da je za uspešno glasbeno kariero treba preskočiti veliko ovir in da ob vsem lepem pomeni veliko odrekanja.

Ob branju biografije sem našel veliko vzporednic z zagrebškim Hladnim pivom: za vse poskrbite sami, nimate agenta, menedžerja ...

Hladno pivo so hrvaška skupina, s katero bi najraje nastopili skupaj. V marsičem smo si podobni, vendar je usoda za zdaj hotela, da se še nismo srečali. Mislim, da je bil Tonč edini, ki je bil na njihovem koncertu. Mi njih poznamo, vsaj po komadih, oni nas verjetno ne.

Malo ste nastopali za našimi meji. Vam jih ni v interesu preseči?

Pripravljeni smo iti zastonj igrat v katerokoli glavno mesto na svetu, iz či-

stega uživanja, kakšnih večjih obetov pa s tem nimamo. Maksimalna in glavna omejitev je jezik, ki ga zunaj ne razumejo, v glasbenem smislu pa nismo tako posebni, da bi bil to lahko razlog za prodor. Tudi ostali naši izvajalci, ki pojejo v slovenščini, imajo enake težave. Zoran Predin je prej izjema kot pravilo.

S Predinom ste sodelovali pri projektu Globoka grla, ki je bil reakcija na brstenje slovenskega turbofolka. Se ti po nekajletni distanci zdi, da je bil ta projekt uspešen?

Projekt je morda kratkoročno škodil Predinu. Izpostavljanje in direktna

kritika tekstopiscev, kot je Brendi, mu je prineslo negativne točke v nekaterih krogih. Marsikomu je šel na živce. Naš bend se je takrat še uveljavljal in je iz projekta izvelkel veliko pozitivnega. Bili sta dve prelomni točki. Prva je bila izdaja naših besedil v tiskani obliki, druga pa je bil nastop na Globokih grlih. V bolj skeptičnih krogih so nas naenkrat prepoznali kot kvalitetne avtorje in izvajalce. Pesmarica je bila še posebej zanimiva, ker smo pred njenim izidom veljali za zajebante, ko pa je Matjaž Kmecl zapisal, da smo v redu, smo postali umetniki.

Foto: Egon Horvat

Trip

Potovanja so vedno dobrodošla osvežitev in prekinitev rutiniranega vsakdana. So kot prevetritev glave, polne domačijskega smoga in druge navlake, ki nas duši in tišči in zaradi katere pogosto-krat nerazsodno opazujemo in ocenjujemo dogajanje in stanje na domačem dvorišču. Da je pri sosedu vedno bolje, ni dvoma, da je pri nesosedih še bolje, sploh ni debate. Vendar, je res tako? Na aprilsko potepanje po Barceloni sem vzel roman Eduarda Mendoze *Mesto čudes*. Debela bukva se je izkazala za odlično spremljevalko na turističnem kolovratu po katalonskih kvartih in ulicah. Med opazovanjem in otipavanjem dnevnega in nočnega utripa mesta se je zgodba brala živopisno in doživeto. Marsikaj bi ostalo skrito ali neopaženo v četrtih, kot sta Raval in Barri Gotic, ali v starem pristanišču, če o tem ne bi bral v »epu o Barceloni«. Ta se dogaja med prvo svetovno razstavo leta 1888 in drugo leta 1929, ko se je to sredozemsko mesto prerinilo na zemljevid modernega sveta. Med spremljanjem družbenega vzpona glavnega junaka Onofreja Bouvila do najbogatejšega človeka v Kataloniji, Španiji in še širše so se nizale različne mestne legende, spletke in zdrahe, ob branju katerih mi je zastajal dih. Pa ne zaradi krvoločnosti ali zahrbtnosti prototajkunskega junaka kot zaradi tega, ker so zgode in nezgode izpred dobrega stoletja na las podobne aktualnim prigodam iz sveta politike, gospodarstva, športa, kulture.

Španski pisatelj Mendoza je zgodovinski roman objavil leta 1986. V naslednjih letih se je zgodba s preloma 19. v 20. stoletje zrcalila skozi priprave na olimpijado leta

1992, ko se je Barca spet spremenila v veliko gradbišče. Zgradili so se najrazličnejši objekti, s katerimi se je polnilo infrastrukturno vrzel mesta in posodobilo njegovo podobo in ponudbo ter okrepilo njegov pomen v svetu. *Mesto čudes* je dobilo aktualno razsežnost. Večno rivalstvo med centrom in provinco (Madrid vs. Barcelona) in dolgoročno vprašljive investicije v objekte, ki so po izteku veledogodkov izgubili svoj prvotni namen in začeli samevati, bledeti in propadati, sta le dva osrednja motiva romana, ki se bere kot svarilo drugim mestom, ki si v sodobni tekmi za globalno prepoznavnost prizadevajo postati nova prestolnica ekonomije, umetnosti, športa. Barcelona je z olimpijskimi igrami sicer postala priljubljena turistična destinacija v Evropi, vendar je za svoj svetovni renome plačala veliko. Preveč. Presegla je svoje zmogljivosti in zmogljivosti. Tako za svetovnjima razstavama kot za olimpijado so ostali veliki finančni primanjkljaji, proračunske luknje in dolgovi, ki so jih krpali dolgo oziroma jih krpajo še danes. Šele čez nekaj let po Svetovni prestolnici knjige, Evropski kulturni prestolnici, Zimski univerzijadi bomo ocenjevali, ali so Ljubljana, Maribor in vsa Slovenija res kaj dolgoročno pridobili. Da le ne bi vlekli istega sklepa, kot ga je Mendoza skozi opažanja Onofreja Bouvila po izteku svetovne razstave: »Od vsega tistega orjaškega truda ni ostalo skoraj ničesar: tu in tam kaka zgradba, prevelika, da bi jo dejansko lahko uporabili, nekaj kipov in grmada dolgov, za katere občina ni vedela, kako se jih bo otresla. Cela družba temelji na štirih stebrih, je pomislil, nevednosti, malomarnosti, krivici in nespameti.«

BROKEN LOCK

Want to Exit This Ergastulum?

Založba Radio Študent, 2009

Črnomaljski stonerski fuzionisti so dolgo kovali in pekli svojo novo ploščo. Komplicirane strukture so zakuhali z najvišjo potenco in z veliko razuma razpletli špagetarski vozle idej, žanrov, tehnik, sporočil, simbolov. Mračno, z eno nogo v mistiki, se valijo v sluhovod trdorockovske kompozicije, ki so načrtno premešane in križane. Dobro podmazane zvenijo suvereno in samozadostno. Niso sužnje časa.

NARAT

Strah je odveč

Založba Pivec, 2010

Po Kataleni, filozofiranju, skladanju glasbe za teater in prepričljivem nastopu v igri Iz principa Gledališča Glej je prišla na dan še solo plošča. Če se Vesna Zornik gre tango, Boštjan poje in igra kantavtorske pesmi brez zavor. Zelo tekočemu nizu pesmi ne zmanjka melanholije in energije, žal, ponesrečen duet z Mino Špiler iz Melodrom na koncu plošče skazi vse pridobljene pluse. Torta brez jagode!

NIET

Trinajst

ZKP RTV Slovenija, 2010

Niet ostajajo kult! Sredi 80. let so ustoličili večne pankovske himne, ki so se prenašale iz roda v rod. Smrt Primoža Habiča je okrepila kult skupine, ki je preživel čas. S prihodom Boruta Marolta je bila vrnitev zasedbe neizbežna in po letu dni je nastopil čas za novo ploščo z novimi pesmimi, ki zvenijo neokrnjeno in himnično, kot da sploh ni bilo četrto stoletje vmes. Neverjetno, naivno in iskreno!

ŠKRIP ORKESTRA

Škrip orkestra

Gledališče Glej, 2010

Že dolgo ni bilo slišati tako udarnega uvoda v kakšen domač album. Punce iz Škrip orkestra vreščijo, delajo kaos, opozarjajo, ustvarjajo, se smeji in zlovešče ječijo. Samooklicani noir-kič nas odpelje v grotesken svet otroških pesmic. Uvodnemu pank komadu razposajenega dekliškega zborčka sledijo bizarne, krvoločne, grozljive skladbice, ki jim je Stephen King dedek. Za tiste z dobrim želodcem!

Ukrepanje

Vsi tisti, ki kulturni sektor poznajo, vedo, da polje kulture še kako potrebuje ukrepe na vseh nivojih, ne le na kulturnopolitičnem.

Jasmina Založnik, foto Matic Štojs

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) besedo *ukrep* opredeljuje kot nekaj, »kar se naredi v skladu s premišljeno odločitvijo za uporabo sredstev in načinov, ki se zdijo glede na okoliščine ustrezni za dosego zastavljenega cilja«. Ker ukrep stremi k (pozitivnim) spremembam danega področja, določenih s cilji, ne preseneča, da je beseda ukrep še posebej pogosto prisotna v gospodarskem in političnem diskurzu, le redko pa jo zasledimo na kulturnem področju.

Vsi tisti, ki kulturni sektor poznajo, vedo, da polje kulture še kako potrebuje ukrepe na vseh nivojih, ne le na kulturnopolitičnem. Usmerjanje pozornosti na kulturno politiko preusmeri pozornost od osrednje problematike. Na tem spoznanju je nastal tudi festival plesnih perspektiv Ukrep.

Festival Ukrep je nastal leta 2008 v produkciji Plesnega teatra Ljubljana na pobudo plesnega kritika Roka Vevarja ter plesalke in koreografije Sinje Ožbolt. Inicijatorja festivala sta slovensko plesno sceno pogledala iz kulturnopolitično povsem neobremenjene perspektive. Nista govorila o razmerah in pomanjkanju sredstev, temveč o načinih dela, sodelovanjih, povezovanjih, izmenjavah, prepletanju segregiranih umetniških zvrsti, ustvarjalnih pristopih programiranja, poigravanja z vsebinami in formati itd.

V svoji prvi ediciji sta avtorja festivala v ospredje postavila mlade ustvarjalce, ki bi jih nekoliko metaforično opisali kot svež veter, katerega sapo vse prehitro pozabimo. Zaradi razkropljenosti ustvarjalcev po slovenskem prostoru, izrazito centraliziranem pogledu na ustvarjalnost, produkcije mlajših ustvarjalcev ne dosežejo širše javnosti. Avtorja sta poskusila segregacijo ustvarjalcev, centralizacijo pogleda, spregledanost svežih imen, pristopov ... prekoračiti. Odločila sta se za preizku-

šeno obliko – festival, ki že po sami definiciji združuje in prepleta združene med seboj. Uspeh festivala je presenetil vse, zastavljeni ukrepi so se izkazali za dobrodošle, zastavljeni cilji so bili doseženi; posamezniki so se med seboj povezali, odprl se je prostor za dialog med ustvarjalci, kritiki in producenti, v ospredju so bili ustvarjalci, ki ne prihajajo iz prestolnice, povečala se je vidnost mladih ustvarjalcev na plesni sceni. Druga edicija festivala (13.–16. maj 2010) je imela zahtevno nalogo: ohraniti svežino, kvaliteto in publiko ob popolnoma drugačnih programskih izhodiščih. Tokrat festival kot programsko izhodišče postavi: pomen dramaturške funkcije v procesu ustvarjanja, nastanek umetniških produktov, ki prepletajo različne umetniške zvrsti in področja, spodbujanje drugačnih, nehierarhičnih načinov dela. Glede na spremenjeno programsko izhodišče, cilje in UKREPE, ki jih je zastavil festival, se je odprlo vprašanje, kako bodo omenjeno razliko in neki programski novum prebirali gledalci.

Ali je kdo od obiskovalcev ali vsaj kritikov pristopil k festivalu skozi prizmo Brechtovega učnega dela *Ukrep (Die Maßnahme, 1929)*, v katerem Brecht sam zapiše, da uprizoritev učnih del »izzove v gledalca le moralne afekte, običajno nižje vrste«?

Prav to je sprožil v mnogih tudi Ukrep 2010; predstavitev procesov so zaradi predstavitvenih formatov in prostora, v katerem so bile predstavljene, mnogim izzvenele kot produkti sami in potrdile znani citat Antoina de Saint-Exuperyja (*Mali princ*) »Bistvo je očem nevidno«. Proces sam in metoda gledalca umanjka, jasna ostaja samo tistim s podobno izkušnjo.

Z omenjenim spoznanjem se pokaže, da je bil festival Ukrep 2010 namenjen predvsem zaprtemu krogu ljudi, saj ga naključnemu obiskoval-

In prav to se adekvatno prenaša na umetniško sceno: ta scena je »zatirana« (normalne razmere za delo so pogosto utopija), subjekti v polju se borijo za eksistenco; scena potrebuje revolucijo, spremembo, ki bo dosežena le skozi kolektiv, ki pa zahteva solidarnost.

cu ni uspelo prebrati. »Prikazi« niso ustvarili nikakršnih umetniških presežkov (ne na estetski, ne na diskurzivni ravni), kot smo bili tega vajeni pri avantgardi.

Ukrep 2010 je jasno pokazal, da domačim ustvarjalcem manjka drznosti in da gledalci niso navajeni gledati in prepoznavati odprtih formatov, prav tako pa jih ustvarjalci ne znajo ustrezno predstaviti. Kljub številnim slabostim in pomanjkljivostim, ki jih lahko festivalu očitamo, pa se je prav na podlagi prikazane odprla burna razprava s številnimi temami. Med drugim se je postavilo vprašanje o vlogi kuratorja/programerja, odprt je bil razmislek o možnih pristopih, produkcijskih modelih in možnostih ustvarjanja, ki so na te vezane; poudarjena je bila vloga dramaturgov v sodobnih scenskih umetnostih; odprto je bilo vprašanje prestopa iz hierarhične v horizontalne oblike sodelovanja in ustvarjanja.

Kljub vsemu pa je treba odgovoriti na bistveno vprašanje, na jedro problema, ki ga je Ukrep sprožil. Zakaj sploh prikazovati »produkte«, ki to niso? Da bi ustvarjalci videli, da so

pristopi in načini ustvarjanja zelo raznoliki ali zgolj kot motivacija in cilj povabljenim ustvarjalcem, da s predstavitevijo stremijo k cilju procesa samega? Moje branje festivala sledi Brechtovemu učnemu komadu, ki v ospredje postavi različne topike: krivico zatiranih; boj za eksistenco, revolucijo, solidarnost, kolektivnost idr. In prav to se adekvatno prenaša na umetniško sceno: ta scena je »zatirana« (normalne razmere za delo so pogosto utopija), subjekti v polju se borijo za eksistenco; scena potrebuje revolucijo, spremembo, ki bo dosežena le skozi kolektiv, ki pa zahteva solidarnost. Prav preseganje ustvarjalčevega ega je tisto, kar preprečuje nastanek kolektivov. Kolektivi zaradi doprinosa vseh prinašajo pozitivne spremembe v načinih ustvarjanja ter vsebujejo večjo potencialnost za nastanek umetniških novumov. Zato je Ukrep v tej svoji drugi ediciji pomemben. Ni pomembno, kaj se kaže navzven, pomembneje je, kaj mu je uspelo ustvariti navznoter. Ali če se vrnemo k Malemu princu: bistvo je očem nevidno. Revolucije se ustvarjajo v glavi.

Mi mammo se fajn

Gregor Lozar

Kaj na tem svetu pa se sploh zgodi ob tričetrt na pet popoldne? Še vetru se ne da pihat ob tem času in skoraj bi šel staviti, da se v zgodovini ni še nič pomembnega zgodilo ob tričetrt na pet popoldne. To je taka ura, ko so vsi že doma, pa nikogar še ni ven. Včasih se kar zdi, da slišiš šum vesoljnega Maribora, kako se čoha po jajcih in gleda španske nadaljevanke. Saj pravim, še vetru se ne da pihat. Zadnjič, recimo. Bil je en tak topel pomladanski dan, pa smo rekli, da gremo malo pit v parka. Za konec tedna je bil napovedan matematični test, pa smo se odločili, da je treba malo proslaviti zadnje dni svobode. Litrci v rukzak, pa gremo na veliko jaso. Saj je bilo fajn. Marko je bil totalno v formi: *Drgi učenci, na srce vm polgm: ntnčnst. Ntnčni mrte bt v žvljenju, p b ostlo od sb pršlo*. Pa z ono roko je okoli krotovilo, evo originalno, kot da bi tastaro za biologijo gledali. Za crknit. Pol pa smo si se malo peli, pa se malo zajebavali, pol smo bli pa še malo tiho. Evo, pa se je začelo. Jaz moram domov, pa jaz se grem učiti, pa jaz moram z mammo v Evropark, pa take. Veš, da sn se razpizdo. Pa dobro ludi, kaj smo mladi al nismo, zdaj je čaga, zdaj je treba čagati, ne pa jutri. Jutri bomo že itak vsi po šitih, pa po zavodih, pa zabetonirani med planice, mladi pa ne bomo nikoli več. In da bi pokazal, kak resno mislim, sem vzel litro, pa je ene več ko pol zeksal. Evo, da pribijem.

Pol so pa počasi domov odšli, jaz sem pa sam ostal. Saj sem ga še mel enega pol litra, za domov pa se mi tudi ni glih blo za it. Sn mel še neko sranje zaradi ukora, pa itak vem, kaj bi blo, ko bi stari pogruntali, da sem vžgan. Foter bi zopet kričo, če vem, da si bom celi lajf zajebo, pa če hočem končati ko stric Lojz, pa da so mi vse v rit stišali, ko sem bil mali, jaz pa tak, mati pa bi sedela na kavču jokala, pol bi pa rekla, da si nikol ni mislila, da bo kaj takega iz mene. Pa kaj češ pol? Po mojem se je še najboljše razpizdit, da saj nisi hotel bit rojen, pa da bi blo itak najboljše, da si hin, pol pa it v sobo muziko nabijati, pa se dret polek. Kaj te vem, mislim, da človek tak še najbolj zdrav ostane. Al pa tak, da čim manj hodiš domov. Ka te vem. No, v glavnem, ravno sn nekaj tuhto o Kamiju, pa o tem, kak pravi, da je za njega junak tisti, ki preživi dan, ne da bi se fento, pa vidim od daleč eno babico na berglah. V bistvu niti niso ble bergle, ampak ona hojica, ko jo sproti prestavla. Tkek tike tike bum, klek tike tike bum. Pa sn gledali jaz bakico, pa sn si mislo, evo toto bom prestrašo. Ravno sn začel grdo gledati, pa se odloči, da ji bom, ko gre mimo, s takim globokim, spačenim glasom povedo: *Oma, jaz pa mamile jem, ko je ...* No, samo prvo naj vam povem, zakaj sn jo sploh hoto prestrašiti, da ne bote mislili, da sn neki brezvezni huligan, ona pa še itak mora prišrotati malo bliže. To pa traja.

Dejstvo je, da v parku poteka tiha vojna. Na eni strani so mlade mamice, pa stare bakice, ko hočejo met mir, da lahko malo golobe futrajo pa froce guncajo, pa valda nočejo met tam polek par nalitih klošarov, ko nabijajo svoje štoše. Štekmam to. Samo na drugi strani smo pa klošari, pa mi z našimi tremi evroti. Pa kaj češ za tri evre, če se hočeš met malo fajn. Greš v park, pa se ga vsuješ. Je tak? Tak je! Evo, samo to pa bakicam pa škifom ne paše, pa ti začnejo z javnim redom in mirom. To je pač njihovo orožje, fajn pa ravno tak ni. Naš je pač strah. Če prijaviš stari, da ji boš vnukinjo posilo, se prestraši in maš pol vsaj nekaj cajta mir. Saj vnukinje pol itak ne posiliš, se pa malo smeješ, pa malo te pustijo na miru, da se zabavaš. Fajn se itak lahko maš samo, ko si mlad. Je tak? E, jebiga, ni tak. Pa vete kak vem? Zaradi one na pol pohablene bakice vem, ona mi je pokazala. Štk tike tike bum je ropotala proti meni in ko sem že skoro prijavo svojo bedarilo, se je ustavila pred mano, se uprla na svojo hojico in skočila tak enih dobrih deset centi v luft, zram pa čist na rahlo kriknila ju-hu. Pol je pristala in nikomu ništa šla naprej. Sto let stara oma, evo majke mi, da res.

Čudežna dežela

Lady Justine

Živimo v čudežni deželi – kjer vlada zakon močnejšega. Kalamari ne gredo v finale. Skrajna politika tudi ne. Te dni je beseda arbitraža pogostejša kot seks. Od vseh točk je najmanj nesoglasij pri točki g. Prepričujejo vas o aktivnih počitnicah, vi pa imate še vedno samo aktivno delo. Odgovornost do naslednjih generacij vedno sprejema sedanja. Bolje imeti dobrega soseda kot užaljenega. Referendum je za nami, finančna luknja v višini nekaj milijončkov tudi. Sprejeli so nas v elitni klub, in kaj bo ljudstvo imelo od tega? Ljudsko resnico politika pogosto presliši. Mundial je tukaj, program na tv nacionalne pa enako slab. Pri načrtovanju družine je vedno pogostejši glagol: kje vzeti? Delavec trdo dela, kapital pa mu ne plača. Evropa po meri kapitala? Politika rojeva čudeže, ljudstvo pa jih plačuje. Napad na parlament je boj za malo delo spremenil v veliko sramoto. Pahorjev dialog, ne pa ultimat, naj bi postal mantra študentov in dijakov. Študent naj bo, žal pa so se Pahorjeve reforme najbolj dotaknile študentskega dela. Vas mika študij za abrahama in nimate debelega bančnega računa? Če ga nimate, je to misija nemogoče. Granitna demokracija je skrunitev parlamenta. Reforme za vsako ceno - ne bi raje vlada začela pri nepotrebnem patriotizmu? Ministrici za obrambo peticija ukinimo Slovensko vojsko ni po godu - ljudstvu pa krčenje socialne in pravne države. Igre imamo, kruha pa nam zmanjkuje. Pri tajkunskih zgozbah najkrajšo vedno potegnejo zaposleni, nikoli tajkuni. Usoda študentov in delavcev je črna – svetlo je samo odlično plačano parlamentiranje. Lokalne volitve bodo nova priložnost za zaslužek armade brezposelnih. Obetajo nam prevroče poletje, upajmo, da bodo vsaj parlamentarne počitnice čim daljše. Po številu izrednih sej se nam obetajo še izredne razmere? Gospodarsko smo zavozili, politično ne zvozimo, pa še vedno nekako vozimo. Vedno ko ljudstvo načrtuje prihodnost, mu jo politika pokvari. Erogene točke politike se vrte okoli točk t. Bolje arbitraža kot nerešena meja s Hrvati naslednjih nekaj generacij. Računajte na nas, saj smo se borili za vas!

študentje zaključnih letnikov medijskih komunikacij

medijskidan

// www.medijskidan.si //

program dneva

// 17. junij 2010 // FERl, objekt G2

- 10:00** Otvoritev razstave
- 10:15** Okrogla miza : Služba me išče
- 11:30** Projekcije filmov (1. del)
- 13:30** Predavanje podjetij Apple in Canon
- 14:45** Projekcije filmov (2. del)
- 16:15** Gostujoče predavanje na temo vizualne komunikacije: Nenad Cizl
- 17:15** Gostujoče predavanje na temo medijske produkcije: Maja Malus
- 18:30** Slovesnost s pogostitvijo
- 20:00** Odklop v Satchmu :)

Univerza v Mariboru

Študentski svet

Univerzitetna knjižnica Maribor

P 6710/5,2010

121000206,6/7

COBISS

Študentski svet Univerze v Mariboru za vas prireja:

18. Mednarodna veslaška regata 2.7.2010

Tekmovanje v raftih

Tekmovanje v
študentskih osmercih

Več info na: www.studentskisvet.uni-mb.si